

**G M I N A
D Y G O W O
W O J . Z A C H O D N I O P O M O R S K I E**

**G M I N N Y P R O G R A M O P I E K I
N A D Z A B Y T K A M I**

na lata 2013- 2017

SZCZECIN 2013

Waldemar Grzegorz W I T E K
Pracownia Dokumentacji Konserwatorskiej
70-376 Szczecin, ul. 5 Lipca 19/3
tel. (91) 48-42-437, kom. 502-304-462
e-mail: witek.verbum@wp.pl
NIP 852-107-33-07 REGON 812057603

**G M I N A
D Y G O W O**
WOJ. ZACHODNIOPOMORSKIE

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI**
na lata 2013 - 2017

Opracowania:
VERBUM Waldemar Grzegorz Witek
konsultacja:
Maria Witek

SZCZECIN 2013

Opracowanie na prawach rękopisu. Prawa autorskie zastrzeżone.

SPIS TREŚCI

Wstęp	s. 4
1. Podstawa prawna i cele opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	s. 5
2. Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce	s. 6
3. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Dygowo	s. 13
4. Charakterystyka krajobrazu i dziedzictwa kulturowego Gminy Dygowo	s. 32
5. Ochrona krajobrazu i dziedzictwa kulturowego Gminy Dygowo Ustanowienia Prawne	s. 50
6. Polityka w zakresie opieki i ochrony nad zabytkami w świetle działań Gminy Dygowo.....	s. 52
7. Ocena stanu zachowania i funkcjonowania dziedzictwa kulturowego Gminy Dygowo	s. 60
8. Cele i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Dygowo	s. 64
9. Instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami	s. 75
10. Kryteria oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 76
11. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 77
Załączniki 1 – 5	s. 81
Ilustracje	s.106

WSTĘP

Podstawowym zadaniem gminnych programów opieki nad zabytkami jest określenie kierunków działań i zadań służących poprawie kondycji dziedzictwa kulturowego - zarówno stanu zachowania zabytków, jak i udziału zabytków w kształtowaniu rozwoju i wizerunku gminy.

Programy opieki nad zabytkami służyć mogą rozwojowi gminy poprzez określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystanie zabytków dla potrzeb społecznych, gospodarczych i edukacyjnych.

Głównym celem sformułowania dokumentu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego gminy Dygowo poprzez określenie podstawowych uwarunkowań oraz rozwiązań, które temu służą.

Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kulturowego może w istotny sposób przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, a tym samym do poprawy jakości życia jej mieszkańców.

Dokument pn. **Program Opieki nad Zabytkami gminy Dygowo na lata 2013 – 2017** opracowano w oparciu o odpowiednie przepisy, akty prawa miejscowego przyjęte przez Radę Gminy w Dygowie, krajowe, wojewódzkie i powiatowe dokumenty typu strategicznego, materiały i dokumentacje z zasobu Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie Delegatura w Koszalinie oraz wiedzę i doświadczenie autorów.

Na wstępie opracowania przedstawiono obszerną informację nt. aktów prawa polskiego oraz europejskiego ustanawiających i regulujących zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. Odrębną część poświęcono charakterystyce krajobrazu i dziedzictwa kulturowego gminy, które są przedmiotem Programu Opieki.

Gminna polityka w zakresie opieki nad zabytkami powinna być spójna ze strategiami rozwoju województwa i powiatu. Z tego względu omówiono (w zarysie) strategiczne dokumenty wojewódzkie, powiatowe i gminne, zwracając uwagę na założenia programowe dotyczące ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym oraz jego rewitalizacji i rewaloryzacji, służące procesom rozwojowym. Szczególnie istotnym dokumentem w tym zakresie jest Program Opieki nad zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2013-2017.

W przygotowaniu niniejszego programu korzystano z „Poradnika metodycznego – gminny program opieki nad zabytkami” opracowanego przez Zespół powołany przez Dyrektora Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie w 2008 roku.

1. PODSTAWA PRAWNA I CELE OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Przygotowanie i realizacja programu opieki nad zabytkami, będącego istotnym instrumentem opieki nad zabytkami i ochrony zabytków, należy do ustawowych obowiązków samorządu gminnego, nałożonych ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o opiece nad zabytkami i ochronie zabytków (art. 84 - 87, Dz. U. z 2003 r. Nr 162 poz. 1568 z późn. zm.), w której określono tryb sporządzenia oraz cele gminnego programu opieki nad zabytkami.

- Gminny program sporządza **Wójt**/Burmistrz/Prezydent Gminy.
- Gminny program opieki nad zabytkami sporządza się na okres 4 lat.
- Programy gminne przyjmowane są uchwałą **Rady Gminy**/Rady Miasta.
- Przed uchwaleniem Program przedstawia się Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków do zaopiniowania.
- Burmistrz/**Wójt** obowiązany jest do sporządzania, co 2 lata sprawozdania z realizacji Programu.
- Uchwalony program podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

• **Cele gminnego programu opieki nad zabytkami** zdefiniowano w art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w której stwierdza się, że programy opieki mają na celu w szczególności:

- **włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych (wojewódzkich, powiatowych, gminnych) wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;**
- **uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;**
- **zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania;**
- **wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;**
- **podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;**
- **wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;**
- **określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków;**
- **podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.**

Podsumowując - podstawowym celem sporządzania i realizacji gminnych programów opieki nad zabytkami jest utrzymanie walorów krajobrazu kulturowego i zabytków na terenie władania samorządu, poprzez różnorodne działania służące utrzymaniu i poprawie stanu materialnej substancji zabytków, ich zagospodarowaniu w sposób odpowiadający wartościom zabytkowym oraz działania zmierzające do podniesienia wiedzy o zabytkach i świadomości potrzeby utrzymania dziedzictwa kulturowego.

2. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek Państwa i każdego obywatela (**art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji RP**).

Podstawowym aktem prawa regulującym ochronę i opiekę nad zabytkami jest **ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz.U. 2003 r. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.) wraz z aktami wykonawczymi¹, w której określono przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi.

Przedmiotem ochrony i opieki jest zabytek, którego definicja według art. 3 w/w ustawy brzmi:

- **zabytek** - *nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły*, będące dziełem człowieka lub związana z jego działalnością i stanowiąca świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, którego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- **zabytek nieruchomy** – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, posiadających cechy j.w.;
- **zabytek ruchomy** – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, posiadających cechy j.w.;

1

1. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. u. z 2005 r. Nr 112 poz. 940)
2. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 28 stycznia 2005 r. w sprawie szczegółowych warunków uzyskiwania dofinansowania realizacji zadań z zakresu kultury, trybu składania wniosków oraz przekazywania środków z Funduszu Promocji Kultury (Dz.U. z 2005 r. Nr 24 poz. 200)
3. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2004 r. Nr 212 poz. 2153)
4. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich i architektonicznych, a także innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (Dz.U. Nr 165, poz. 987)
5. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. z 2004 r. Nr 124 poz. 1305)
6. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz.U. z 2004 r. Nr 124 poz. 1302)
7. Rozporządzenie ministra Kultury z dnia 19 kwietnia 2004 r. w sprawie wywozu zabytków i przedmiotów o cechach zabytków za granicę (Dz.U. z 2004 r. Nr 84 poz. 798)
8. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz.U. z 2004 r. Nr 75 poz. 706)
9. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz.U. z 2004 r. Nr 71 poz. 650)
10. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U. z 2004 r. Nr 30 poz. 259)
11. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z (lipca) 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich (...), badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (Dz.U. Nr 165, poz. 987)
12. Rozporządzenie MKiDN z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. Nr 113 poz. 661)

- **zabytek archeologiczny** - zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- **historyczny zespół budowlany** - powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcje, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- **krajobraz kulturowy** - przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- **otoczenie zabytku** - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Przedmiot ochrony doprecyzowany został w art. 6 ust. 1 ustawy, który wskazuje że opiece i ochronie podlegają bez względu na stan zachowania:

- zabytki nieruchome będące, w szczególności:
  - krajobrazami kulturowymi,
  - układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
  - dziełami architektury i budownictwa,
  - dziełami budownictwa obronnego,
  - obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi
  - zakładami przemysłowymi,
  - cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
  - miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- zabytki ruchome będące, w szczególności:
  - dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
  - kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
  - numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami
  - wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
  - materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. Nr 85, poz. 539, z 1998 r. Nr 106, poz. 668, z 2001 r. Nr 129, poz. 1440 oraz z 2002 r. Nr 113, poz. 984),
  - instrumentami muzycznymi,

- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
  - pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
  - cmentarzyskami,
  - kurhanami,
  - reliktnymi działalnościami gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać także zabytki niematerialne - nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Formami ochrony zabytków są (art. 7 ustawy)²:

- 1) wpis do rejestru zabytków³;
- 2) uznanie za pomnik historii⁴;
- 3) utworzenie parku kulturowego⁵;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego⁶.

Wpis do rejestru zabytków należy do kompetencji wojewódzkich konserwatorów zabytków (decyzje o wpisie podejmowana są z urzędu lub na wniosek posiadacza zabytku).

Art. 15 ustawy ust.1 określa, iż Prezydent RP, na wniosek ministra właściwego ds. kultury (...), w drodze rozporządzenia, może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru (...).

Ust.2, precyzuje, iż wniosek może zostać złożony po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków.

Ust. 3, przewiduje możliwość cofnięcia uznania za pomnik historii, w trybie przewidzianym dla jego uznania.

Ust. 4 przewiduje możliwość przedstawienia Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosku o wpis pomnika historii na „Listę dziedzictwa światowego” w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego, przyjętej w Paryżu w dniu 16 listopada 1972 r. (Dz. U. z 1976 r., Nr 32, poz. 190 i 191).

---

² Ustawa z dn. 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Niniejsza ustawa zmienia się następujące ustawy: ustawę z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. – prawo budowlane, ustawę z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

³ Rejestr zabytków prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków.

⁴ Art. 15 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - na mocy rozporządzenia Prezydenta RP.

⁵ Art. 17 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

⁶ Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (...)

W kompetencjach samorządu gminy jest stanowienie prawnej ochrony poprzez utworzenie parku kulturowego oraz sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania z odpowiednimi zapisami dotyczącym ochrony dziedzictwa kulturowego (obowiązek wynikający też z ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z późniejszymi zmianami).

Zgodnie z nowelizacją (z 18 marca 2010 r.) ustawy o opiece nad zabytkami art. 3 mówi: "W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków".

Zasady ochrony zabytku określa art. 4 ustawy

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków poprzez odpowiednie zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę⁷;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie działań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkami sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza wg art. 5 polega, w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Według art. 18 ust. 1 (po nowelizacji ustawy o opiece nad zabytkami... z dnia 18 marca 2010 r.) ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy:

- sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw;
- planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza

---

⁷ Zgodnie z nowelizacją ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami 18 marca 2010 r.: nie skreśla się z rejestru zabytku wywiezionego zgodnie z przepisami Ustawy...

- terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej,;
- analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii
- rozwoju gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego
- decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy,
- decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

W dokumentach strategicznych i planistycznych, województwa, powiatu, gminy:

- uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami⁸;
- ustala przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- określa rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków;
- zapewnia ochronę zabytków przy realizacji inwestycji;
- ustala rozwiązania mające na celu przywracanie zabytków do jak najlepszego stanu. ustala rozwiązania mające na celu przywracanie zabytków do jak najlepszego.

Art. 19.1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w m.p.z.p. uwzględnia się w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia;
  - innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
  - parków kulturowych;
- oraz ochronę wynikającą z:
- ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
  - strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy, nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Po ust. 1 dodano ustęp 1a (nowelizacja ustawy o ochronie ... z 18 marca 2010 r.)

W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy (...) uwzględnia się w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami należy do zadań własnych gminy. Art. 7 ust. 1 pkt. 9 ustawy określa zadania własne gminy: „*zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy*”. W szczególności zadania własne obejmują zagadnienia:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska

---

⁸ Krajowy Program (...) nie został dotychczas opracowany

- i przyrody oraz gospodarki wodnej,
- gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego,
- wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz,
- gminnego budownictwa mieszkaniowego,
- **kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,**
- kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych,
- targowisk i hal targowych,
- **zieleni gminnej i zadrzewień,**
- **cmentarzy gminnych,**
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych,
- **promocji gminy.**

Nie bez powodu wymieniono wyżej wszystkie zadania gminy. Kolejne z nich mogą, bowiem być związane bezpośrednio lub pośrednio z dziedzictwem kulturowym. W gminnych planach bowiem nie sposób pominąć zabytków w sprawach dot. budownictwa mieszkaniowego (np. pierzeje z kamienicami o wartościach zabytkowych), przy rozwiązywaniu problemów dotyczących utrzymania dróg i mostów oraz organizacji ruchu czy też zieleni gminnej i zadrzewień (obsadzenia traktów, zieleni cmentarzy) lub promocji gminy.

Uregulowania prawne dotyczące zabytków znajdują się także w:

- ✓ ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.) z aktami wykonawczymi;
- ✓ ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (tekst jednolity Dz. U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118 z późn. zm.);
- ✓ ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150) z aktami wykonawczymi, z której wynika obowiązek wykonania opracowania ekofizjograficznego do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (art. 72 ust. 4 i 5) z uwzględnieniem walorów zabytkowych;
- ✓ ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 92, poz. 880), uwzględnia się w niej ochronę krajobrazów (zachowanie cech charakterystycznych danego krajobrazu), a wśród walorów chronionych wymienia wartości kulturowe. Jedną z form ochrony wg tejże ustawy są parki krajobrazowe - obszary chronione ze względu na wartości przyrodnicze, ale także walory historyczne i kulturowe;
- ✓ ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz. U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 z późn. zm.);
- ✓ ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2001 Nr 13, poz. 123);
- ✓ ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego

- i wolontariacie (Dz. U. z 2003 r. Nr 96, poz. 873 z późn. zm.);
- ✓ ustawie z 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, na mocy, której ochrona „obszarów o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne, zabytków i krajobrazu kulturowego, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków” otrzymuje dodatkowe umocowanie prawne.

3. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY DYGOWO

3.1. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W USTALENIACH MIĘDZYNARODOWYCH

Najistotniejsze dla dziedzictwa kulturowego ustalenia międzynarodowe, przyjęte przez Polskę to:

- **Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 16 listopada 1972 r. przyjęta na sesji w Paryżu** (Dz.U. z 1976 r. nr 32, poz. 190, załącznik)

Konwencja zobowiązuje do: ustanowienia „skutecznego systemu ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego o wyjątkowym znaczeniu dla całej ludzkości, zorganizowanego w sposób stały i zgodny z metodami współczesnej nauki”; uprawiania polityki zmierzającej do wyznaczenia dziedzictwu kulturalnemu i naturalnemu odpowiedniej funkcji w życiu zbiorowym i włączenia ochrony tego dziedzictwa do programów planowania ogólnego; podejmowania środków prawnych, naukowych, technicznych, administracyjnych i finansowych w celu identyfikacji, ochrony, konserwacji, waloryzacji i reanimacji tego dziedzictwa.

- **Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) - 16 stycznia 1992 r. - La Valetta** (Dz.U. z 1996 r., Nr 120, poz. 564)

Konwencja dotycząca dziedzictwa archeologicznego, które stanowi źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zobowiązuje do wprowadzenia systemu prawnej ochrony dziedzictwa archeologicznego, zapewniającego prowadzenie ewidencji archeologicznego dziedzictwa, łączenia potrzeb archeologii z wymaganiami planów zagospodarowania, zapewnienia finansowego wsparcia dla badań archeologicznych od władz państwowych, regionalnych i gminnych.

- **Europejska konwencja krajobrazowa - 22 października 2000 r. - Florencja** (Dz.U. z 2006 r., Nr 14, poz. 98)

Konwencja zobowiązuje do: ustanowienia i wdrożenia polityki w zakresie krajobrazu (który przyczynia się do tworzenia kultur lokalnych i jest podstawowym komponentem europejskiego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego) ukierunkowanej na ochronę, gospodarkę i planowanie krajobrazu. W konwencji tej zwrócono uwagę na współpracę transgraniczną (na szczeblu regionalnym i lokalnym) służącą przygotowaniu i wdrażaniu wspólnych programów dotyczących krajobrazu (krajobrazy transgraniczne). Ustanowiono Nagrodę Krajobrazową Rady Europy - wyróżnienie przyznawane organom lokalnym i regionalnym, które wykażą się skutecznymi i znaczącymi osiągnięciami w dziedzinie ochrony, gospodarki lub planowania krajobrazu.

- **Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, sporządzona w Paryżu z dnia 20 października 2005 r.** (Dz.U. z 2007 r., Nr 215, poz. 1585).

Celami konwencji są m.in.: ochrona i promowanie różnorodności form wyrazu kulturowego; tworzenie takich warunków dla kultur, by mogły się w pełni rozwijać i swobodnie na siebie oddziaływać w sposób przynoszący im wzajemne korzyści; promowanie poszanowania różnorodności form wyrazu kulturowego i uświadamianie jej wartości na płaszczyźnie lokalnej, krajowej i międzynarodowej; potwierdzenie znaczenia związku między kulturą i rozwojem dla wszystkich krajów. Za zasady uznano: komplementarność ekonomicznych i kulturowych aspektów rozwoju - z uwagi na fakt, że kultura jest jedną z głównych sił napędowych rozwoju, kulturowe aspekty rozwoju są równie istotne jak jego aspekty ekonomiczne. Ochrona, promowanie i zachowanie różnorodności kulturowej są podstawowym warunkiem trwałego i zrównoważonego rozwoju dla dobra obecnych i przyszłych pokoleń.

3.2. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

- **Strategia Rozwoju Kraju 2007-2015**

(uchwała RM z 29.XI.2006 r.)

W dokumencie tym, pomimo zrozumiałego znacznego stopnia uogólnienia, środowisko kulturowe (jego ochrona i właściwe użytkowanie) znajduje miejsce zarówno w uwarunkowaniach i przesłankach rozwoju kraju, jak i przy określaniu priorytetów. Podkreślono, że „walory środowiska naturalnego w połączeniu ze znacznym potencjałem kulturowym oraz korzystnym położeniem w centrum kontynentu, na skrzyżowaniu ważnych dróg europejskich, czynią z naszego kraju atrakcyjne miejsce do zwiedzania i wypoczynku. Dla wielu słabiej uprzemysłowionych, atrakcyjnych środowiskowo regionów Polski, turystyka stanowi podstawową szansę rozwoju.”

W priorytecie 1. Wzrost konkurencyjności i innowacyjności gospodarki, zakłada się podejmowanie działań na rzecz znaczącego ograniczenia przestrzeni trwale zagospodarowanej, zwłaszcza w obszarach cennych przyrodniczo i kulturowo.

W priorytecie 2. Poprawa stanu infrastruktury technicznej i społecznej – „równoległe z budową nowych obiektów kultury będą rozwijane działania nakierowane na zachowanie, ochronę i rewitalizację materialnego dziedzictwa kulturowego, poprzez renowację, konserwację, adaptację obiektów zabytkowych dla celów kulturowych i turystycznych, a także wdrożenie systemu monitoringu i zabezpieczenia tych obiektów”.

Także w zadaniach służących realizacji innych priorytetów wskazuje się na zabytki, jako potencjał i jednocześnie dobro wymagające nakładów na właściwe jego utrzymanie.

- **Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 z Uzupełnieniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020** (przyjęta przez RM w 2005 r.)

Ochrona i rewaloryzacja zabytków została uznana za jeden z podstawowych celów strategicznych, a za cele częściowe uznano m.in.:

- kompleksową rewaloryzację zabytków i ich adaptację na funkcje kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych produktów turystycznych,
- podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.

W uzupełnieniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020 wprowadzono programy wdrożeniowe jako system realizacyjny NSRK, powiązane z finansowaniem działalności kulturalnej ze środkami znajdującymi się w dyspozycji Ministra Kultury. Dla działań związanych z opieką nad zabytkami powołano program wdrożeniowy: **Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”** z priorytetami :

1. rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych;
2. rozwój instytucji muzealnych;
3. ochrona dziedzictwa narodowego poza granicami kraju;
4. ochrona zabytków archeologicznych;
5. tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego;
6. ochrona zabytkowych cmentarzy.

Celem programu jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków oraz rozwój kolekcji muzealnych, gdzie celami częściowymi są:

- a) poprawa stanu zachowania zabytków;
- b) zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym dziedzictwa archeologicznego);
- c) kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne;
- d) zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych;
- e) poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji;
- f) zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowej i konfliktu zbrojnego.

- **Ochrona Dziedzictwa Niematerialnego** – 16.08.2011 r. w Polsce weszła w życie Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Polska ratyfikowała Konwencję 22.10.2010 r.

Jest ona jedynym aktem prawa międzynarodowego na jakim można oprzeć budowę systemu ochrony dziedzictwa niematerialnego w naszym kraju. Celem Konwencji jest objęcie ochroną niematerialnego dziedzictwa kulturowego wspólnot, grup i jednostek rozumianego wg UNESCO jako: „praktyki, wyobrażenie, przekazy, wiedza

i umiejętności jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową, które wspólnoty, grupy i w niektórych przypadkach jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego”.

Dziedzictwo niematerialne poprzez stałe odtwarzanie jest przekazywane z pokolenia na pokolenie, przyczyniając się do wzrostu poczucia własnej tożsamości oraz poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności. Dlatego utrwalenie i przekazanie przyszłym pokoleniom dorobku naszych kultur jest priorytetem Konwencji.

3.3. POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W DOKUMENTACH SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

➤ Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020, zwana dalej „SRWZ 2020”

(przyjęta przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego uchwałą Nr XXVI/303/05 z dnia 19 grudnia 2005 r.)

W „**SRWZ 2020**”, w diagnozie stanu województwa przedstawiono charakterystykę krajobrazu kulturowego ze wskazaniem najcenniejszych zespołów zabytków oraz identyfikację kluczowych problemów, do których zaliczono:

- zły stan zabytków,
- zbyt małe nakłady na rewitalizację i renowację zasobów środowiska kulturowego,
- słabo rozwinięte produkty turystyczne związane z wykorzystaniem zasobów środowiska kulturowego,
- problemy rozwojowe na obszarach założeń staromiejskich,
- brak środków i mechanizmów wsparcia rewitalizacji starej zabudowy mieszkaniowej, zabudowy przemysłowej i powojennej.

Charakteryzując w SRWZ stan i możliwości rozwoju turystyki stwierdzono duże potencjalne możliwości turystyki, której sprzyjają m.in. zabytki architektury i obiekty świadczące o bogatym dziedzictwie kulturowym regionu. Jednak w analizie SWOT zwrócono uwagę na niski poziom mechanizmów wsparcia rozwoju kultury i dziedzictwa kulturowego, małe wydatki jednostek samorządu terytorialnego na ochronę dziedzictwa kulturowego, słabo rozwinięte produkty turystyczne związane z wykorzystaniem zasobów środowiska naturalnego i kulturowego.

Wśród sześciu zdefiniowanych w „**SRWZ 2020**” celów strategicznych problematyka ochrony zabytków i opieki nad zabytkami została wskazana w:

- ✓ celu nr 1: wzrost innowacyjności i efektywności gospodarowania (w zadaniu – rozwój i promocja produktów turystycznych);
- ✓ celu nr 3: zwiększenie przestrzennej konkurencyjności regionu (w zadaniu – Rozwój małych miast, rewitalizacja i rozwój obszarów wiejskich);
- ✓ celu nr 4: zachowanie i ochrona wartości przyrodniczych, racjonalna gospodarka rolna (w zad. nr 4 - Rewitalizacja obszarów zurbanizowanych);
- ✓ celu nr 6: wzrost tożsamości i spójności społecznej regionu (w działaniu – Wzmacnianie tożsamości społeczności lokalnej i Wspieranie działań aktywizujących rynek pracy).

W dokumencie uzupełniającym „**SRWZ 2020**” p.t. „Priorytety Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego” wysoko oceniono rozwój kulturalny i znaczenie sztuki w kondycji społeczności lokalnej oraz znaczenie dziedzictwa historycznego w budowie tożsamości społecznej. Także w priorytecie dotyczącym kształtowania i utrzymania ładu przestrzennego wspomniano o zachowaniu wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego. Problematyka została rozwinięta w celach operacyjnych:

- ✓ Przeciwdziałanie degradacji przestrzeni przez nieskoordynowaną działalność inwestycyjną – priorytet 3.
- ✓ Ochrona krajobrazu naturalnego i kulturowego oraz priorytet nr 5.
- ✓ Dbłość o utrzymanie historycznego kształtu wartościowych zespołów urbanistycznych i architektonicznych.

Podobnie w celu operacyjnym „Racjonalizacja wykorzystania przestrzeni zagospodarowanej i przekształconej” jako pierwszy znalazł się priorytet: Rewaloryzacja i rewitalizacja centrów miejskich. W celu operacyjnym „Integracja społeczności regionu” jako priorytet nr 2 zapisano Badanie i dokumentowanie historii oraz teraźniejszości regionu.

➤ **Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego, zwany dalej „PZPWZ 2010”**

(uchwałą Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego Nr XLV z dnia 19 października 2010 r. – został przyjęty projekt zmiany Planu zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego, a obowiązujący dotąd dokument z 2002 r. został uchylony)

Jest to opracowanie o charakterze regionalnym, stanowi integralny element szeroko pojętego planowania strategicznego w zakresie przestrzennej koordynacji działań; formułuje cele gospodarowania przestrzenią województwa i zasady jej kształtowania oraz określa kierunki polityki przestrzennej w długiej perspektywie.

Strategicznym celem zagospodarowania przestrzennego województwa jest zrównoważony rozwój służący integracji przestrzeni regionalnej z przestrzenią europejską i krajową; spójności wewnętrznej województwa; zwiększeniu jego konkurencyjności oraz podniesieniu poziomu i jakości życia mieszkańców do średniego poziomu w Unii Europejskiej.

Przez właściwe wykorzystanie przestrzeni należy rozumieć m.in.:

- ochronę i zachowanie jej niezbywalnych wartości jakimi są bioróżnorodność, walory przyrodnicze, krajobrazowe i **dziedzictwo kulturowe**;
- harmonizację działań wpływających lub mogących mieć wpływ na przekształcenia przestrzeni (w tym eliminacja konfliktów i zagrożeń).

Ustalenia „PZPWZ 2010” nie stanowią prawa miejscowego i tym samym nie naruszają autonomii gmin w zakresie gospodarki przestrzennej, umożliwiają jednak ubieganie się o środki finansowe regionalne, krajowe i unijne na realizację zadania celu publicznego.

Założenia do aktualizacji „PZPWZ 2010”:

1. Kontynuacja założeń z 2002 r. - tworzenie spójnego programu ochrony obszarowej kulturowo - przyrodniczej i kulturowo - krajobrazowej, będącego konsekwentną realizacją przepisów o ochronie przyrody i ochronie zabytków,

budowania przestrzennego systemu obszarów chronionych, w którym różne formy ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego będą się wzajemnie uzupełniać. System ten ma stworzyć podstawy do integracji działań służb ochrony zabytków i przyrody.

Założenie takie jest także realizacją przyjętych w 2008 roku w Programie opieki nad zabytkami dla województwa zachodniopomorskiego (na lata 2008-2012) celów i zadań, w tym: integracja ochrony zabytków i przyrody, opracowanie i realizacja wojewódzkiego programu zintegrowanej ochrony krajobrazu.

2. Utrwalenie i uzupełnienie przedmiotu (zakresu) ochrony obszarowej krajobrazu kulturowego zaproponowanej w planie wojewódzkim z 2002. Zmiany w systemie ochrony ustalonej w planie w 2002 r. wynikają z degradacji walorów kulturowych części obszarów, i wprowadzenia dodatkowych, uzupełniających systemu ochrony krajobrazowo-kulturowej. Zmiany w zakresie ochrony są po części pozorne i są skutkiem nowych form ochrony i definicji przedmiotu ochrony przyjętych w ustawie o ochronie zabytków z 23 lipca 2003 r., w wyniku czego zaszła konieczność odpowiedniego dostosowania określenia przedmiotu ochrony oraz formy ochrony (np. rezerwat kulturowy i obszar kulturowy, zespół stref ochrony konserwatorskiej stały się nieaktualne).

3. Urealnienie obszarów projektowanych parków kulturowych z planu z 2002 r. do powierzchni, dla której sporządzenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego jest możliwe do przeprowadzenia przez gminę, ponieważ zgodnie z przepisami, dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (uopizp)⁹. Jednocześnie pozostawienie wielkoobszarowych parków kulturowych - które nazwano kulturowo-krajobrazowymi (celem wyróżnienia od „małych” parków parkami), które uznaje się za niezbędne w budowie systemu ochrony tożsamości kulturowej obszaru zachodniopomorskiego.

4. Odstąpiono od postulowania dodatkowej ochrony (m.in. w formie parków kulturowych) stosunkowo jednorodnie zidentyfikowanych obszarów (założenia staromiejskie, stanowiska archeologiczne) wpisanych do rejestru zabytków, jako posiadających formę ochrony (rejestr) pozwalającą na realizację zadań ochronnych i opiekuńczych.

Zwrócono uwagę, iż atrakcyjność turystyczną województwa podnoszą interesujące zabytki architektury i obiekty świadczące o bogatym dziedzictwie kulturowym regionu. Nie są one jednak należycie eksponowane, eksploatowane i promowane. Na terenach wiejskich duże znaczenie powinna mieć agroturystyka, traktowana nie tylko jako możliwość aktywizacji gospodarczej wsi, ale również jako jedna z popularnych form turystyki.

Plan zawiera w punkcie 3.3.6 „Ochrona dziedzictwa kulturowego i krajobrazu”, w ustaleniach „*uwzględnienie wskazanych do utworzenia parków*

---

⁹ Art. 10, ust. 2, pkt. 8 *ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* - w studium określa się obszary, dla których obowiązkowe jest sporządzenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na podstawie przepisów odrębnych. Obowiązek przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w przypadku, o którym mowa w ust. 2 pkt. 8, powstaje po upływie 3 miesięcy od dnia ustanowienia tego obowiązku.

*kulturowych (PK) w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego*¹⁰. Wskazano 44 jednostki na obszarze województwa zachodniopomorskiego. W granicach gminy Dygowo wskazano **PK 15 „Bardy”**.

To wczesnośredniowieczny zespół osadniczy w Bardach, składający się z: grodziska, osady i cmentarzyska kurhanowego. Grodzisko wyżynne z okresu plemiennego (VIII-X w.), dwuczłonowe, z czytelnym wałem. Po stronie zachodniej i płn.-zachodniej znajduje się osada przyrodowa. W oddaleniu ok. 400 m na płn.-zachód lokalizowane jest wczesnośredniowieczne cmentarzysko. W sąsiednich wsiach zachowały się liczne zabytki archeologiczne, które tworzą w całości jedno z ważniejszych, wczesnośredniowiecznych skupisk osadniczych na Pomorzu Zachodnim. Wieś Bardy – jako układ ruralistyczny - założona została w XIII w. To obszar atrakcyjnie położony w zalesionej dolinie Parsęty, wchodzi w szeroki obszar kulturowo-krajobrazowy pn. „Dolina Parsęty”.

Należy pamiętać, że to do kompetencji samorządu gminy należy stanowienie prawnej ochrony poprzez **utworzenie parku kulturowego** (...)¹¹. Samorząd może powołać na swoim obszarze Park Kulturowy inny niż zaleca Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego.

W „PZPWZ 2010” wskazano kategorię obszarów kulturowo-krajobrazowych (OKK) z zaleceniem uwzględniania ich w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego¹². Na obszarze woj. zachodniopomorskiego wyodrębniono 30 OKK.

GMINA DYGOWO ujęta została w:

OKK 10 „Dolina Parsęty”

To obszar doliny i części dorzecza Parsęty, wytyczony od źródeł w okolicach Szczecinka do ujścia w Kołobrzegu, w obrębie gmin: Szczecinek Barwice, Grzmiąca, Połczyn Zdrój, Białogard, Karlino, Gościno, **Dygowo**, Kołobrzeg. Obszar objęty ochroną krajobrazu Natura 2000.

Walory kulturowe

Archeologia:

Parsęcko – pozostałości wczesnośredniowiecznej osady obronnej na pagórku pośród podmokłych łąk nieopodal jeziora, z którego początek bierze Parsęta; *Radacz* - nad jez. Radacz, nieopodal początków Parsęty, przy jego wschodnim i północnym brzegu położone są dwa grodziska wczesnośredniowieczne, jedno z nich z osadą podgrodzową; *Ostrowąsy* – pierścieniowate grodzisko wczesnośredniowieczne; *Grzmiąca* – wczesnośredniowieczne grodzisko nizinne otoczone fosą, położone na podmokłych łąkach nad rzeką Perznicą – dopływem Parsęty;

Stare Dębno – średniowieczne grodzisko stożkowate położone na wschodnich obrzeżach miejscowości; *Ostre Bardo* – średniowieczne grodzisko stożkowate, otoczone głęboką fosą; *Białogard* – średniowieczne grodzisko położone na wzgórzu pomiędzy Parsętą i Leśnicą;

¹⁰ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego, oprac. RBGP Szczecin 2010, s. 207-208.

¹¹ Na terenie woj. zachodniopomorskiego obecnie nie ma żadnego parku kulturowego, stanowiącego formę ochrony wymienioną w ustawie o *ochronie zabytków* (...) z 2003 r.

¹² Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego, oprac. RBGP Szczecin 2010, s. 209-210.

Lubiechowo – wczesnośredniowieczne grodzisko kształtu podkowiastego, położone nad rzeką Parsętą,

Kłopotowo – na wschód od miejscowości nad brzegiem Parsęty znajduje się grodzisko i cmentarzysko kurhanowe datowane na wczesne średniowiecze;

Bardy – na południe od miejscowości, nad rzeką Parsętą znajduje się kompleks osadniczy z wczesnego średniowiecza i średniowiecza, składający się z grodziska oraz sąsiadujących z nim dwóch osad i cmentarzyska kurhanowego;

Świelubie – nad brzegiem Parsęty znajduje się grodzisko wczesnośredniowieczne z podkowiastym wałem i rozległe cmentarzysko kurhanowe, z którego pochodziły ozdoby wikińskie;

Pustary – wczesno-średniowieczne grodzisko o charakterze strażniczym, z wklęsłym majdanem, wałem i fosą;

Skronie – na północ od wsi wczesnośredniowieczne cmentarzysko kurhanowe;

Kopydlówko – na południe od miejscowości, nad brzegiem Parsęty wczesno-średniowieczne grodzisko z zachowanymi fosą i wałami; *Budzistowo* – kompleks wczesnośredniowiecznych grodzisk i osad podgrozowych, dziś częściowo zabudowanych, będących kolebką Kołobrzegu. *Kołobrzeg* – w północnej części Wyspy Solnej znajdowały się średniowieczne warzelnie soli.

Obszar Dorzecza Parsęty charakteryzował się burzliwymi dziejami ze względu na położenie na szlaku kupieckim (tzw. Szlak Solny), sąsiedztwo wybrzeża morskiego (najazdy Wikingów) oraz zainteresowanie tym terenem różnych państw. Ujście Parsęty do morza stanowiło dogodny warunki do budowy portu i handlu; już w X-XI w. eksploatowane były źródła solankowe w Kołobrzegu. Po wyprawach chrystianizacyjnych Ottona z Bambergu ustanowiono w Kołobrzegu siedzibę biskupstwa. Z okresu średniowiecza pochodzą najstarsze budowle (zabytki) na tym obszarze: gotyckie kościoły w Kołobrzegu i Białogardzie; układy urbanistyczne Szczecinka, Białogardu, Kołobrzegu, Karlina.

Jest to obszar o zróżnicowanym krajobrazie kulturowym ze wsiami chłopskimi, dworsko-folwarcznymi, kolonizacyjnymi, o zróżnicowanych założeniach przestrzennych – pierwotnych placowych i ulicowych, rozwiniętych w wielodrożnice (w okresie rozwoju gospodarki folwarcznej). Liczne przykłady zabytkowej architektury sakralnej: gotyckiej, XIII-XV-wiecznej (np. Budzistowo, Wrzosowo), ryglowej (np. Buślary), neostylowej; podworskiej i chłopskiej – w tym obiekty wzniesione w tradycyjnej technice ryglowej.

Walory krajobrazowo-przyrodnicze

Obszar doliny Parsęty, na całym biegu, od źródła w okolicach Szczecinka do ujścia w Kołobrzegu objęty (wzdłuż rzeki) ochroną krajobrazu Natura 2000. Rzeka przepływa meandrowato przez tereny nizinne, za wyjątkiem moren w górnym biegu. Brzegi lesiste, wysokie, miejscami uregulowane i obwałowane. Parsęta wraz z dorzeczem o stosunkowo mało zniszczonym ekosystemem.

Elementy charakterystyczne

Zespół osadniczo - cywilizacyjny w urozmaiconym krajobrazie doliny rzeki Parsęty. Miasta z infrastrukturą (Szczecinek, Białogard, Karlino, Kołobrzeg), wartościowe układy ruralistyczne z tradycyjną zabudową, liczne zabytki architektury sakralnej (Białogard, Kołobrzeg), zespoły dworsko-parkowo-folwarczne, obiekty techniki wodnej i przemysłu, obiekty obronne oraz zabytki archeologiczne (**okolice Dygowo**).

Zalecenia do ochrony i kształtowania krajobrazu obszaru OKK 10 „Dolina Parsęty” to m.in.:

Ochrona krajobrazu

- uczytelnienie i zachowanie materialnych świadectw rozwoju kulturowego terenów nadrzecznych;
- rewitalizacja i zagospodarowanie terenów nadrzecznych w nawiązaniu do dawnego zagospodarowania, zagospodarowanie pozostałości dawnych budowli na rzece i jej dopływach na potrzeby funkcjonującego szlaku kajakowego,
- utrzymanie sieci osadniczej i ograniczenie lokalizacji nowej zabudowy poza obrębem tradycyjnych jednostek osadniczych,
- utrzymanie ekspozycji sylwet zespołów miejskich
- zakaz lokalizacji obiektów wielkokubaturowych i urządzeń infrastruktury technicznej (naziemne sieci inżynieryjne, wieże anten telekomunikacyjnych, wieże elektrowni wiatrowych) w zasięgu obszarów ekspozycji historycznych dominant, wskazanych wartościowych układów kompozycyjnych. Decyzje o lokalizacji nowych inwestycji należy poprzedzać studiami krajobrazu.

Ochrona układów przestrzennych

- ochrona i rewaloryzacja kompozycji architektoniczno-przestrzennej historycznych układów urbanistycznych i ruralistycznych poprzez regulacje w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zasad: utrzymania/uczytelnienia historycznego układu komunikacyjnego, ulic i placów, ich przekrojów, historycznych linii rozgraniczających i linii zabudowy, utrzymanie historycznych podziałów parcelacyjnych, zasad lokalizacji zabudowy w obrębie parceli, skali i architektury zabudowy
- likwidacja ruchu tranzytowego z terenów starych miast;
- zachowanie historycznych granic zabytkowych założeń dworsko-parkowych i folwarków, zakaz parcelacji parków i budowy na ich terenie obiektów w ahistorycznej lokalizacji.

Ochrona zabytkowych obiektów

- utrzymanie w dobrym stanie zabudowy o walorach zabytkowych (lokalnych i ponadlokalnych) – zgodnie z zapisami w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego;
- ustalenie w planach zagospodarowania przestrzennego rozwiązań w zakresie lokalnego wzoru architektury, stosowanych tradycyjnych materiałów budowlanych i form wykończenia budynku;
- porządkowanie i utrzymywanie historycznych nekropolii (przykościelnych oraz wiejskich), np. w formie lapidariów
- ochrona relikwów osadnictwa pradziejowego z dopuszczeniem inwestycji na określonych warunkach,
- zachowanie układu topograficznego zabytków archeologicznych posiadających formę przestrzenną (grodzisk, cmentarzysk) i ich otoczenia, zapewnienie ich ekspozycji

Potencjał turystyczny (istniejące trasy turystyczne, polecane trasy i punkty do turystycznego zagospodarowania)

Rzeka Parsęta stała się osnową działania Związku Miast i Gmin Dorzecza Parsęty (od 1992 r.), który realizuje programy i projekty proekologiczne w oparciu o środki, m.in. z zakresu turystyki, gospodarki wodnej, edukacji ekologicznej, promocji i zrównoważonego rozwoju tego obszaru. Na tym obszarze wytyczone są liczne szlaki kajakowe, wędkarskie, piesze, rowerowe, konne.

- **Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2013 – 2017 dla Województwa Zachodniopomorskiego, zwany dalej „WPOnZ 2013-2017”** (przyjęty uchwałą Nr XXIII/310/13 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 26 marca 2013 roku).

„WPOnZ 2013-2017” stanowi kontynuację polityki opieki nad zabytkami, zapoczątkowanej Programem Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2008-2012, zwany dalej „WPOnZ 2008-2012”, przyjętym Uchwałą Nr XX/197/08 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 17 czerwca 2008 roku.

Główne cele programów opieki nad zabytkami określone w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku to:

- włączenie problematyki ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i poprawa stanu ich zachowania
- wyeksponowanie zabytków i walorów krajobrazu kulturowego;
- zwiększenie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie zwiększania finansowania opieki nad zabytkami;
- dobra współpraca z właścicielami zabytków;
- tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Program na lata 2008-2012 był pierwszym dokumentem odnoszącym się do polityki Samorządu Województwa Zachodniopomorskiego w dziedzinie opieki nad dziedzictwem kulturowym województwa, powstałym jako realizacja wymogu ustawowego i jego zapisy pozostają kluczowe dla programu na kolejne 4-lata. Opierał się on na wnikliwym rozpoznaniu zasobu i stanu zachowania dziedzictwa kulturowego województwa, złożonej problematyki opieki i ochrony nad zabytkami oraz wyznaczył cele perspektywiczne i operacyjne stanowiące punkt odniesienia dla programów konstruowanych na kolejne okresy.

Za najistotniejsze cele perspektywiczne uznano:

- utrzymanie zabytków budujących krajobraz regionu,
- funkcjonowanie zabytków w procesie aktywizacji ekonomicznej i społecznej województwa,
- kształtowanie świadomości regionalnej w oparciu o dziedzictwo kulturowe i potrzebę jego zachowania dla przyszłych pokoleń.

Jako cele operacyjne wskazano:

- ochronę i opiekę nad zabytkami w strategiach rozwoju i planach zagospodarowania przestrzennego,
- integrację opieki nad zabytkami z ochroną przyrody,
- stworzenie warunków finansowych i organizacyjnych do opieki nad dziedzictwem kulturowym regionu,
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości,
- edukację regionalną,
- promocję walorów kulturowych regionu.

Ocena realizacji zadań WPOnZ na lata 2008-2012 wykazała, że tylko część zadań priorytetowych ustalonych na ten okres została zrealizowana, co można tłumaczyć m.in. wielością tych zadań i nieadekwatnymi środkami.

Dlatego w obecnej edycji „**WPOnZ 2013-2017**” dokonano bardziej selektywnego wyboru zadań, kierując się stanem zachowania dziedzictwa kulturowego oraz potencjałem realizacyjnym (organizacyjnym i finansowym).

„**WPOnZ 2013-2017**” zakłada, że Samorząd Województwa sprawując opiekę nad zabytkami będącymi jego własnością lub przez niego administrowanymi, poprzez swoje działania przyczynia się do ochrony zabytków leżących w granicach województwa zachodniopomorskiego. Posiadając ku temu instrumenty (finansowe i organizacyjne – Wydział Kultury, Nauki i Dziedzictwa Narodowego, Biuro Dokumentacji Zabytków) inicjuje, wspiera i koordynuje działania na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego województwa, a wobec właścicieli zabytków może pełnić także funkcję wspomagającą, doradczą, opiniodawczą.

Samorząd Województwa może tworzyć warunki w zakresie bieżących możliwości finansowych i organizacyjnych stymulowania i wspierania wybranych działań, uznanych za istotne dla zachowania dziedzictwa kulturowego i tym samym dla realizacji zadań Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego.

Samorząd Województwa określa politykę zagospodarowania przestrzennego województwa (m.in. poprzez Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego) i strategię rozwoju województwa w poszczególnych dziedzinach (m.in. poprzez Strategię Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego, Regionalny Program Operacyjny), w tym w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, zdefiniowaną w Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami. Ponieważ dziedzictwo kulturowe jest przedmiotem ustaleń wielu wojewódzkich dokumentów planistyczno-strategicznych naturalnym jest dążenie do kompatybilności i komplementarności kierunków i zadań obejmujących dziedzictwo kulturowe we wszystkich dokumentach.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2013-2017 dla Województwa Zachodniopomorskiego uwzględnia:

- cele perspektywiczne i operacyjne ustalone w pierwszym Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami na lata 2008-2012 dla Województwa Zachodniopomorskiego;
- weryfikację i kwalifikację zadań do realizacji w latach 2013-2017 na podstawie:

- oceny realizacji zadań „WPOnZ 2008-2012”, w tym Sprawozdania z realizacji programu na lata 2008-2010 i 2010-2012,
- aktualnego stanu zachowania dziedzictwa kulturowego, jego percepcji i popularyzacji,
- obowiązujących przepisów, dokumentów strategicznych i planistycznych krajowych i wojewódzkich,
- możliwości realizacji zadań w okresie 2013-2017,
- wzajemnej komplementarności zadań Programu oraz ich związku z zadaniami przyjętymi w innych dokumentach strategicznych województwa.

Stąd też w rozdziale III „**WPOnZ 2013-2017**” „Waloryzacja i ochrona dziedzictwa kulturowego województwa” zawarto Obszary Kulturowo-Krajobrazowe (OKK) wpisane do Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego.

W osiągnięciu celów „WPOnZ 2013-17” fundamentalne jest wypracowanie programu finansowania długofalowych działań ukierunkowanych na osiągnięcie określonego celu, np. poprawa materialnego stanu zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego m.in. poprzez ustalenie pierwszeństwa w przyznawaniu środków na rzecz określonej grupy zabytków na określony okres czy uwzględnienie w priorytetach RPO WZ celów WPOnZ WZ.

Samorząd Województwa nie ma kompetencji do stanowienia ochrony zabytków, a jedynie do opieki nad zabytkami. Jego kompetencje i działania mają charakter wspierający zarówno ochronę - poprzez plan zagospodarowania przestrzennego województwa, jak i opiekę - poprzez uchwalanie Regionalnego Programu Operacyjnego, przy pomocy którego otwierają się przed właścicielami zabytków możliwości uzyskania środków finansowych. Opracowany - zgodnie z dokumentami strategicznymi - Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, przyjmuje uchwałą Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego. Programy opieki nad zabytkami uchwała się na okres 4 lat, a organa samorządów obowiązane są do sporządzania co 2 lata sprawozdań z realizacji programu, które przekazywane są Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków i Generalnemu Konserwatorowi Zabytków, celem wykorzystania wniosków z realizacji programu przy opracowaniu aktualizacji Krajowego Programu Ochrony i Opieki nad Zabytkami.

Uchwalone programy podlegają publikacji w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

W kompetencjach samorządu gminy jest stanowienie prawnej ochrony poprzez utworzenie parku kulturowego oraz sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania z odpowiednimi zapisami dotyczącym ochrony dziedzictwa kulturowego (obowiązek wynikający też z ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, z późn. zm.).

W „**WPOnZ 2013-2017**” przytoczono zapisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku (z późn. zmianami) precyzujące znaczenie terminów „ochrona” i „opieka” nad zabytkami. Diagnoza stanu zachowania

dziedzictwa kulturowego województwa zachodniopomorskiego została przedstawiona przy zastosowaniu analizy SWOT¹³.

Wśród **„Mocnych Stron”** wymieniono m.in.:

- Dość dobre rozpoznanie i zgromadzenie podstawowej dokumentacji zasobu dziedzictwa kulturowego regionu przez instytucje zajmujące się ochroną zabytków.
- Dużą różnorodność typologiczną i stylową oraz wysoką wartość zachowanego dziedzictwa kulturowego, w tym zespołów i obiektów o walorach europejskich i ponadregionalnych.
- Ustalony stan własnościowy większości obiektów zabytkowych.
- Ustalenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego uchwalonego w 2010 r. dotyczące ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.
- Atrakcyjne otoczenie przyrodnicze wielu obiektów, zespołów urbanistycznych i ruralistycznych.
- Określenie zabytkowych wartości krajobrazu kulturowego i zasad jego ochrony w opracowanych dla większości gmin i miast studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.
- Sukcesywne opracowywanie gminnych ewidencji zabytków.
- Sukcesywne opracowywanie i uchwalanie przez lokalne (powiatowe, gminne) samorządy programów opieki nad zabytkami.

„Słabe Strony” to m.in.:

- Brak zintegrowanej, systemowej opieki nad krajobrazem kulturowym i naturalnym.
- Niedostateczny poziom kompetencji samorządów lokalnych w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego.
- Niski poziom budowy samorządowych służb ochrony zabytków (powiatowych, miejskich konserwatorów zabytków, inspektorów d.s. ochrony zabytków).
- Prymat inwestycji nad ochroną krajobrazu i dziedzictwa kulturowego w działaniach planistycznych, projektowych. Inwestycje ingerujące w historyczne układy miast i wsi.
- Zawłaszczanie inwestycyjne obszarów niezabudowanych bez poszanowania ładu przestrzennego i zrównoważonego rozwoju.
- Komercyjne modernizacje zabytkowych budowli powodujące zatarcie cech zabytkowych, wynikające m.in. z braku wiedzy o zabytkach i ich znaczenia. Brak poszanowania dla wartości autentyczności zabytków, oryginalnej substancji, kolorystyki, technologii wykonania i materiałów budowlanych.
- Zanikanie tradycyjnych form i sztuki budowlanej, brak rzemieślników, niestosowanie tradycyjnych materiałów budowlanych.
- Zły stan techniczny znaczącej części zasobu kulturowego.
- Niedostateczna liczba muzeów lokalnych i regionalnych placówek kulturalnych prezentujących dziedzictwo kulturowe Pomorza Zachodniego, szczególnie dotkliwy jest brak skansenu etnograficznego, tj. placówki

---

¹³ SWOT – jedna z najpopularniejszych, [heurystycznych technik analitycznych](#), służąca do porządkowania [informacji](#).

W polskim tłumaczeniu jest to skrót od angielskich sformułowań: **S** (*Strengths*) – mocne strony, **W** (*Weaknesses*) – słabe strony, **O** (*Opportunities*) – szanse, **T** (*Threats*) – zagrożenia.

poświęconej tradycyjnemu budownictwu wiejskiemu i gromadzącej dorobek materialny ludności, także przybyłej po 1945 r.

- Niedostateczna popularyzacja wiedzy o wartościach dziedzictwa kulturowego, jego historii i wielokulturowości, szczególnie na poziomie podstawowego i średniego nauczania.
- Ciągłe niedostateczna identyfikacja mieszkańców regionu z zastanym dziedzictwem kulturowym (...).
- Niedostateczne wykorzystanie potencjału dziedzictwa w promocji Pomorza Zachodniego oraz w tworzeniu jego marki – produktu turystycznego.

Jako „**Szanse**” wskazano m.in.:

- Uwzględnianie problemów ochrony dziedzictwa kulturowego w programach, strategiach i planach wojewódzkich, powiatowych i gminnych.
- Wzrost zainteresowania samorządów lokalnym dziedzictwem kulturowym, jego ochroną i udostępnianiem w ofercie turystycznej. Świadome włączanie przez samorzady lokalne ochrony zabytków w sferę rozwoju regionalnego.
- Wzrost tożsamości kulturowej województwa poprzez promocję walorów krajobrazu kulturowego poszczególnych regionów i rozszerzanie działań edukacyjnych, przy wykorzystaniu m.in. instytucji kultury, ośrodków kształcenia różnych poziomów i organizacji pozarządowych.
- Koordynację opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego z systemem ochrony środowiska przyrodniczego.
- Aktywizację ekonomiczną i społeczną mieszkańców regionu poprzez zaangażowanie w ochronę dziedzictwa kulturowego służącego rozwojowi regionalnych i lokalnych produktów turystycznych i odbudowie tradycyjnego rzemiosła. Możliwość tworzenia nowych miejsc pracy przy pomocy środków pomocowych w związku z rewitalizacją zespołów i obiektów zabytkowych, skorelowanych z rozwojem ruchu turystycznego.
- Rewaloryzację i rewitalizację obiektów i założeń; kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych, tworzenie tematycznych szlaków turystycznych w oparciu o zrównoważone zagospodarowanie obiektów zabytkowych.
- Rozbudowę infrastruktury turystycznej ułatwiającej dostęp do zabytków regionu, w tym wprowadzanie nowoczesnych systemów informacji turystycznej.
- Promowanie i nagradzanie dobrych rozwiązań architektonicznych uwzględniających regionalne cechy architektoniczne (konkursy, wystawy, warsztaty studenckie).

Wśród „**Zagrożeń**” wymieniono:

- Brak dostatecznego finansowania zadań realizowanych przez instytucje samorządu Województwa Zachodniopomorskiego.
- Brak – lub niedostateczne finansowanie z budżetu samorządów lokalnych – szczebla wojewódzkiego, powiatowego i gminnego - zadań dotyczących prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach.
- Brak – lub niedostateczne finansowanie ze źródeł zewnętrznych, zwłaszcza z budżetu państwa – zadań dotyczących prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach;

- Prymat działań inwestycyjnych nad działaniami opiekuńczymi nad dziedzictwem kulturowym.

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego powinien stać się podstawą określania polityki w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami dla samorządów lokalnych.

Cele „WPOnZ 2013-2017” to:

- I. Utrzymanie zabytków budujących krajobraz kulturowy województwa zachodniopomorskiego.
- II. Funkcjonowanie zabytków w procesie aktywizacji ekonomicznej i społecznej województwa.
- III. Kształtowanie świadomości regionalnej w oparciu o dziedzictwo kulturowe i potrzebę jego zachowania dla przyszłych pokoleń.

Dla wyznaczonych celów perspektywicznych określono cele operacyjne. Do poszczególnych celów operacyjnych przyporządkowano określone zadania szczegółowe.

W celu perspektywnym I „Utrzymanie zabytków budujących krajobraz kulturowy województwa zachodniopomorskiego” wskazano na konieczność uzupełnienia strategii o randze wojewódzkiej o cele i działania ukierunkowane na ochronę dziedzictwa kulturowego (analogicznie do ochrony dziedzictwa przyrodniczego) oraz uwzględnienia zapisów zawartych w „WPOnZ 2013-2017”. Odnosi się to do m.in. do Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do 2020 roku; Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego; Strategii Rozwoju Turystyki Województwa Zachodniopomorskiego; dokumentach planistycznych dotyczących gospodarki przestrzennej oraz wspierania i monitorowanie procesu opracowywania i wdrażania powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami i gminnych ewidencji zabytków.

Kolejny cel operacyjny to „integracja ochrony dziedzictwa, krajobrazu kulturowego i ochrony przyrody”, a zadania to np.:

- wzmocnienie ochrony i wykorzystanie potencjału dziedzictwa przez budowę systemu ochrony krajobrazu kulturowego w formie parków kulturowych i obszarów kulturowo-krajobrazowych¹⁴. Wśród *działań* zapisano w WPOnZ „współdziałanie z lokalnymi samorządami w zakresie przygotowania i dofinansowywania opracowań studialnych i projektowych stanowiących podstawę merytoryczną do utworzenia parków kulturowych;
- opracowanie Wojewódzkiego Programu Ochrony Zabytkowej Zieleni w tym Zabytkowych Parków, Cmentarzy i Alei Przydrożnych.

Cel operacyjny „poprawa materialnego stanu zasobu dziedzictwa kulturowego” wskazuje m.in. na następujące zadania:

- opracowanie Wojewódzkiego Programu Ochrony Drewnianego Budownictwa Ryglowego i powołanie skansenu lub parku etnograficznego;
- opracowanie Wojewódzkiego Programu Ochrony Zabytkowych Zespołów Dworsko-Parkowo-Folwarcznych;

---

¹⁴ Porównaj s.16 i dalsze niniejszego Programu (...), dotyczące Planu zagospodarowania przestrzennego woj. zachodniopomorskiego z 2010 r. Dla Gminy Dygowo zaproponowano PK 15 „Bardy” oraz OKK 10 „Dolina Parsęty”.

- zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą;
- promocja prawidłowej konserwacji i rewaloryzacji zabytków zgodnie z zasadami konserwatorskimi;
- wspieranie właścicieli i użytkowników zabytków w prowadzeniu prawidłowej opieki nad zabytkami.

Cel operacyjny „decentralizacja zadań ochrony i opieki nad zabytkami” to m.in. wspieranie działań na rzecz budowy samorządowego systemu służb ochrony zabytków – gminnego i powiatowego (w tym poprzez organizacje szkoleń dla urzędników samorządowych; udostępnianie baz danych, etc.).

Cel perspektywiczny II „Funkcjonowanie zabytków w procesie aktywizacji ekonomicznej i społecznej województwa” zawiera cztery cele operacyjne, z czego dwa dotyczą form finansowania zadań związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami – z budżetu województwa i z funduszy strukturalnych i zewnętrznych będących w dyspozycji województwa.

Cel operacyjny „zwiększanie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości” wskazuje na zadania:

- rozbudowa wojewódzkiego samorządowego systemu/portalu informacji o zabytki województwa zachodniopomorskiego dostępne turystycznie;
- rozwój tematycznych szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, wodnych, samochodowych, kolejowych, konnych) promujących dziedzictwo kulturowe regionu (w oparciu o wydarzenia historyczne, zespoły zabytków);
- zagospodarowanie na cele turystyczne obiektów zabytkowych;
- budowa i promocja produktów turystycznych i kulinarnych w oparciu o zasób dziedzictwa kulturowego (w tym niematerialnego).

Cel perspektywiczny III „Kształtowanie świadomości regionalnej w oparciu o dziedzictwo kulturowe i potrzebę jego zachowania dla przyszłych pokoleń” zawiera dwa cele operacyjne: edukacja regionalna i promocja walorów kulturowych regionu.

W edukacji regionalnej wśród zadań zapisano m.in.:

- organizację Europejskich Dni Dziedzictwa na terenie województwa;
- popularyzację wiedzy o historii i zabytkach województwa, w tym o dynastii Gryfitów oraz ochrony i opieki nad zabytkami;
- włączenie problematyki dziedzictwa kulturowego do programów edukacyjnych;
- tworzenie oferty edukacyjnej kierowanej do właścicieli i użytkowników zabytków w zakresie opieki i pozyskiwania funduszy na remonty i adaptacje zabytków;
- promowanie tradycyjnych form i cech regionalnej architektury i budownictwa oraz dawnych rzemiosł i technik budowlanych, ginących zawodów, dziedzictwa niematerialnego;
- popularyzacja wiedzy o dobrach kultury współczesnej, zwłaszcza zawartych w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego.

W promocji walorów kulturowych regionu zapisano: wspieranie działalności wydawniczej, wystawienniczej, multimedialnej promującej walory kulturowe regionu – materialne i niematerialne.

WPOnZ 2013-2017 zawiera także zasady wdrażania i monitorowania tej strategii.

- **Strategia Rozwoju Turystyki w województwie zachodniopomorskim do roku 2015** (przyjęta uchwałą Sejmiku Województwa nr XVI/147/2000 z 23.10.2000 r.)

W Strategii Rozwoju Turystyki przyjęto, że dziedzictwo kulturowe jest jednym z głównych generatorów rozwoju turystyki. W SRT określono cele i działania, których realizacja może być także uwzględniona w Programie opieki nad zabytkami Gminy Dygowo.

Takim wspólnymi celami mogą być:

- budowa i rozwój kompleksowych markowych produktów turystycznych wokół typów turystyki” i działanie z nim związane: „Budowa i rozwój produktów markowych turystyki miejskiej i kulturowej”. W tym wypadku na szczególną uwagę zasługuje przedstawiony wyżej **PK 15 „Bardy” i OKK 10 „Dolina Parsęty”;**
- rozwój infrastruktury szlaków historycznych i tematycznych, w tym oznakowanie tras przebiegu oraz atrakcji znajdujących się na szlakach, budowa parkingów i toalet dla odwiedzających, poprawa dojazdu do atrakcji znajdujących się na szlaku;
- budowa i modernizacja centrów informacji turystycznej;
- renowacja obiektów zabytkowych;
- renowacja zabytkowych parków i kompleksów pałacowo – dworskich;
- „Rozwój edukacyjnej i integracyjnej funkcji turystyki w Regionie” w ramach działania - Edukacja dzieci i młodzieży wokół walorów turystycznych Regionu;
- kooperacja w zakresie wspólnego marketingu Regionu w ramach działania: Opracowanie zintegrowanego systemu promocji markowych produktów Województwa;
- usprawnienie systemu informacji turystycznej w ramach działania: Budowa zintegrowanego analogowego i cyfrowego systemu informacji turystycznej;
- kształtowanie środowiska w kontekście rozwoju przestrzeni turystycznej, w ramach działań: - innowacje na rzecz ekorozwoju w turystyce (m.in. wdrażanie inwestycji nawiązujących w technice budowania do tradycji regionalnej - budowa w konstrukcji ryglowej (szachulcowej); - rozwój sieci lądowych szlaków turystycznych - tworzenie projektów liniowych przekraczających obszary administracyjne gmin, powiatów i województwa. W ramach działania dopracowana zostanie infrastruktura istniejących szlaków takich jak: Szlak Hanzeatyckich Kupców, Szlak Cysterski, Szlak Joannitów, Szlak Templariuszy, Europejski Szlak Gotyku Ceglanego, Szlak Solny, Szlak Latarni Morskich, Szlak Pomników Przyrody i in.,

- wykorzystanie turystyczne terenów i obiektów powojkowych i poprzemysłowych (do celów turystycznych można wykorzystać dawne fabryki, zakłady przemysłowe, magazyny, spichlerze, elektrownie wodne).

3.4. POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W DOKUMENTACH POWIATU KOŁOBRZESKIEGO (wybór)

- **Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gospodarczego Powiatu Kołobrzesckiego** (przyjęta przez Radę Powiatu Kołobrzeg we wrześniu 2004 r.).

W Strategii za istotny walor obszaru powiatu kołobrzesckiego uznano środowisko przyrodnicze, które scharakteryzowano pod względem walorów i form ochrony oraz uwzględniono w formułowaniu strategii – celów strategicznych, operacyjnych i szczegółowych. Rozwój funkcji turystycznych proponuje się w „zgodzie ze środowiskiem przyrodniczym”. Środowisko kulturowe potraktowano marginalnie. Niemniej zwrócono uwagę na potrzebę zachowania walorów kulturowych, szczególnie budownictwa wiejskiego, przyjmując w działaniach szczegółowych odnowę obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa wiejskiego regionu.

- **Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Kołobrzesckiego** (na lata 2004-2006 oraz fakultatywnie na lata 2007-2013).

Obowiązek opracowania Planu Rozwoju Lokalnego wynika z zapisów Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (ZPORR). Celem przygotowania Programu Rozwoju Lokalnego Powiatu Kołobrzesckiego było stworzenie odpowiednich instrumentów umożliwiających odpowiednie zarządzanie rozwojem społeczno-gospodarczym. Dokument ów jest spójny z Narodowymi Strategicznymi Ramami Odniesienia - dokumentem strategicznym przygotowanym przez Ministerstwo Gospodarki na podstawie Strategicznych Wytycznych Wspólnoty. „W obszarze *Kultura* priorytetem LPR jest: „Poprawa infrastruktury kulturalnej oraz ochrona dorobku kulturowego powiatu”.”

Proces ten ma się (wg autorów opracowania) odbywać m.in. poprzez:

- modernizację, remont budynków i zabytkowych wnętrz, szeroko pojęte zabezpieczenie zarówno eksponatów zabytkowych, jak i samych budynków, a także pozyskanie nowych powierzchni pod działalność kulturalną;
- zagospodarowanie na cele kulturalne zabytków wiejskiej kultury (np.: wiatraki, kapliczki, kościółki¹⁵) oraz dawnych zabudowań gospodarczych (spichlerze, stodoły, folwarki, zagrody),
- wspieranie inicjatyw ochrony dziedzictwa kulturowego na poziomie powiatu, głównie dorobku kulturowego wsi (np. twórczości ludowej, rzemiosła), rozwój lokalnych imprez kulturalnych wpływających na wizerunek oraz istotnie podnoszących atrakcyjność małych miejscowości (wystawy sztuki, festiwale, koncerty, plenery).

---

¹⁵ Dość kontrowersyjne podejście do dziedzictwa sakralnego regionu (przyp. M.W. Witek).

Starostwo Powiatowe w Kołobrzegu - jak dotąd - nie opracowało Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami, a co za tym idzie nie posiada skutecznego mechanizmu opieki nad dziedzictwem kulturowym (jakim jest chociażby dofinansowanie remontów obiektów wpisanych do rejestru zabytków zgodnie z art. 77 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z lipca 2003 roku).

4. CHARAKTERYSTYKA KRAJOBRAZU I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY DYGOWO

4.1. POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE

Gmina Dygowo jest gminą wiejską, położoną w północnej części zachodniopomorskiego, w powiecie kołobrzeskim; na pograniczu Wybrzeża Słowińskiego z Równiną Białogardzką (będącą elementem składowym Pobrzeża Koszalińskiego). Położenie w dorzeczu Parsęty determinowało również ukształtowanie terenu. W dolinie Parsęty istnieją zachowane fragmenty teras o charakterze pradolinny.

Najwyższe wyniesienie terenu znajduje się w okolicach wsi Bardy i wynosi ok. 45 m n.p.m. Na terenie gminy występują następujące cieki wodne: Pysznicza, Bogucinka, Olszynka, Łosica, Malechowska Struga. Największe jezioro Stojkowo zajmuje ponad 11 hektarów. Stopień zalesienia gminy to ok. 18% powierzchni¹⁶.

Gmina Dygowo sąsiaduje z gminami Ustronie Morskie, Będzino, Gościno, Kołobrzeg, Karlino. Należy do najmniejszych gmin województwa (pow. 128,5 km²). Liczba mieszkańców to obecnie ok. 5,5 tysiąca.

Na obszarze gminy jest 17 sołectw: Bardy, Czernin, Dębogard, Dygowo, Gąskowo, Jazy, Kłopotowo, Łykowo, Miechęcino, Piotrowice, Skoczów, Stojkowo, Stramniczka, Świelubie, Włóścibórz, Wrzosowo, Pustary, skupiających 21 jednostek osadniczych (wsi i osad.). Przez teren gminy przebiega droga wojewódzka nr 163 (Kołobrzeg-Wałcz) oraz linia kolejowa Kołobrzeg – Poznań.

4.2. RYS HISTORYCZNY

Dziedzictwo archeologiczne – prace nad udokumentowaniem dziedzictwa archeologicznego - w obecnych granicach gminy Dygowo – zostały zapoczątkowane jeszcze przez badaczy niemieckich, już w 1 połowie XIX wieku. Odnosiły się one głównie do rejestracji grodzisk (w tym Świelubie). Pod koniec XIX wieku powołano także instytucje opiekunów zabytków¹⁷. Stan badań archeologicznych Gminy Dygowy w skondensowanej formie opracował Ignacy W. Skrzypek z Koszalina¹⁸. W latach 60. i 70. XX wieku prowadzono wykopaliska w obrębie grodzisk w Bardach i Świelubiu, cmentarzysk kurhanowych w Świelubiu i Skroniu oraz osady przyrodowej w Bardach.

W latach 1982-1992 przeprowadzono badania powierzchniowe – Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP), obejmujące systematyczne poszukiwania śladów stanowisk archeologicznych na obszarze całego kraju.

Każde stanowisko stanowi zwarty, oddzielony od innych podobnych wycinek przestrzeni, w obrębie którego występują źródła archeologiczne wraz z otaczającym je kontekstem. Znaleźiska nie posiadają wartości materialnej, stanowią zaś nieocenione źródło do badań i oceny prehistorii. Stąd też niezbędna jest ochrona potencjalnych reliktyw osadniczych przed zniszczeniem.

---

¹⁶ Poniżej średniej województwa

¹⁷ Sprawował ją wówczas w Kołobrzegu miejscowy nauczyciel gimnazjalny Hermann Meier, uznawany za koordynatora zbieractwa archeologicznego, prowadzący również prace powierzchniowe.

¹⁸ „Badania archeologiczne gminy Dygowo”

Doskonale warunki glebowe i fizjograficzne korzystnie wpływały na procesy osadnicze na obszarze dzisiejszej gminy Dygowo. Najstarsze znaleziska archeologiczne – z okresu schyłkowego paleolitu – znaleziono w okolicach Gąskowa i Świelubia. Ze środkowej epoki – mezolitu – pochodzą materiały krzemienne, natomiast z neolitu, kiedy nastąpiło stopniowe przechodzenie od gospodarki ekstensywnej na rzecz gospodarki rolno-hodowlanej, odnotowujemy do tej pory 36 śladów osadniczych, osad i znalezisk narzędzi krzemiennych.

Intensywność osadnictwa wzrosła w epoce brązu, w okresie kultury łużyckiej. Udokumentowano pozostałości na 92 stanowiskach, w tym w okolicach Dygowo, Świelubia i Bardów oraz w pobliżu miejscowości Pustary, Włóścibórz, Jazy i Jażdże. Pojedyncze znaleziska związane są z okresem halsztackim kultury pomorskiej. Są to 2 cmentarzyska i 1 ślad osadniczy.

Z okresu wczesnośredniowiecznego datuje się kilkadziesiąt osad, w tym 3 grodziska (Bardy, Kłopotowo, Świelubie) oraz 4 cmentarzyska. Szczególną wartość posiada słowiański zespół w rejonie Bardów i Świelubia¹⁹. Składał się on z grodu w Bardach, którego początki sięgają VII wieku oraz kilkunastu osad otwartych typu wiejskiego. Gród otaczały ziemne wały obronne, obłożone konstrukcją drewnianą. Wewnątrz rozmieszczonych było do 80; liczba mieszkańców mogła sięgać ok. 400 osób. Przypuszczalnie społeczność ta gospodarowała na obszarze ok. 30 km kwadratowych. Gród został zniszczony na przełomie IX i X wieku, a w okolicy Świelubia w dolinie Parsęty powstał niewielki, silnie ufortyfikowany ośrodek z wałami drewnianymi oraz domostwami o konstrukcji zrębowej.

Bogactwo dziedzictwa archeologicznego na tak stosunkowo niewielkim terenie – niejako predestynuje Gminę Dygowo – do budowy marki i produktu turystycznego z wykorzystaniem tego potencjału.

Dziedzictwo archeologiczne stanowi zasób w wojewódzkiej ewidencji zabytków i tym samym wchodzi w skład gminnej ewidencji zabytków.

Tło historyczne

Wzmianki o Dygowie i okolicznych miejscowościach znajdujemy w dokumentach już z XII i XIII wieku, dotyczących nadań dóbr kościołowi, klasztorom, rycerzom, które potwierdzają istnienie części wsi funkcjonujących współcześnie. Rozpoznane stanowiska archeologiczne potwierdzają penetrację tych terenów od najstarszych epok kamienia.

Na początku XII wieku Pomorze zostało podbite przez księcia polskiego Bolesława Krzywoustego, który w 1102 r. zdobył Białogard i oblegał Kołobrzeg. Opanowawszy zbrojnie Pomorze, ze Szczecinem włącznie, książę zainicjował pokojową chrystianizację pogańskich Pomorzan, wspierając misję biskupa Ottona z Bambergu, który wyruszył na Pomorze latem 1124 roku w otoczeniu duchownych polskich i niemieckich oraz oddziału zbrojnego pod dowództwem kasztelana santockiego Pawlika. Na ziemiach księstwa pomorskiego przywitał go (pod Stargardem) książę pomorski Warcisław. W 1125 r. Otton dotarł na ziemię kołobrzeską. Podczas swych misji na Pomorze biskup założył kilkanaście kościołów. Powstała sieć parafii, która w zasadniczym zrębie funkcjonuje do dzisiaj.

---

¹⁹ Proponowane utworzenie Parku Kulturowego w Planie Zagospodarowania Województwa Zachodniopomorskiego.

Pierwsza wzmianka o Dygowie (pod nazwą *Daygowe*) pochodzi z 1276 r., z dokumentu, w którym biskup kamieński Hermann von Gleichen potwierdza nadania ze swojej diecezji. W 1281 r. Dygowo występuje pod nazwą Degow. Wtedy ten sam biskup podczas poświęcenia kościoła w Czerninie utworzył parafię w Dygowie. W 1334 r., w wyniku zamiany, Dygowo staje się własnością biskupa kamieńskiego Fryderyka, który w dwa lata później sprzedał wieś kapitulie kolegiackiej w Kołobrzegu. Od tego czasu połowa wsi należała do dziekana kapituły, połowa zaś do kantora kolegiaty.

Utrwalaniu chrześcijaństwa służyły także klasztory sprowadzane na Pomorze przez książąt od lat 70. XII wieku. W 1238 r. papież Grzegorz IX wydaje dokument potwierdzający posiadanie przez joannitów komandorii w Sławnie, Gościnie i Myślinie. Od połowy XIII w. rozrastają się dobra biskupów kamieńskich (biskupstwo założone w Kamieniu w 1176 r.), tworząc od 1270 r. odrębny okręg administracyjny obejmujący okolice Golczewa (zamek biskupi w Golczewie), Białogardu, Kołobrzegu, Koszalina i Bobolic (zamki biskupie w Karlinie i Bobolicach). Biskupi realizowali aktywnie kolonizację swych włości.

Skutkiem kolonizacji były przeobrażenia nie tylko w krajobrazie kulturowym, ale także w strukturze etnicznej mieszkańców Pomorza. Napływowa ludność z Europy, głównie z terenów niemieckich, zaczyna dominować nad tubylczą ludnością słowiańską.

Na przykładzie Dygowo można wnioskować, że lokowanie starych wsi słowiańskich na prawie niemieckim mogło następować po 1260 r. Zakładając wieś od nowa na prawie niemieckim dokonywano komasacji gruntów i ich nowego podziału, domostwa wznoszono w obrębie siedliska, wytyczonego w centrum gruntów gminnych, w regularnym porządku na ściśle wytyczonym planie.

Wsie istniejące od średniowiecza na terenie obecnej gminy Dygowo to:

- Świelubie – wymieniane już w 1159 roku jako wieś słowiańska;
- Bardy, Dębogard, Dygowo, Gąskowo, Jazy, Piotrowice, Skoczów, Wrzosowo – wzmiankowane w źródłach w XIII w.;
- Miechęcino, Wrzosowo, Włóścibórz, Czernin, Kłopotowo;
- Piotrowice – XIV wiek

Z 1565 roku pochodzi informacja o Pustarach.

Powyższe wsie należały zarówno do uposażeń kościelnych i klasztornych (np. Czernin, Mechęcino, Skoczów, Świelubie), jak i rodów pomorskich np. Borków (Dygowo), Podewilsów (Gąskowo), Ramelowów (Kłopotow, Włóścibórz), Głanzenapów (Piotrowice), Damitzów (Wrzosowo). Oczywiście na przestrzeni wieków własności ulegały ewolucji tak w wyniku zmian politycznych jak i ekonomicznych.

W 1534 roku na sejmie w Trzebiatowie, z udziałem książąt Barnima XI i Filipa I oraz przedstawicieli stanów pomorskich, przyjęto reformujące kościół nauki Lutra, jako obowiązujące w księstwie. Skutkiem reformacji była m.in. konfiskata dóbr biskupich i klasztornych na rzecz domu książęcego. Obok własności miejskiej (miasto Kołobrzeg) i książęcej znaczne obszary znajdowały się w posiadaniu rodów pomorskich.

W 1637 r. umiera książę Bogusław IV - ostatni męski potomek dynastii Gryfitów. W tym czasie w Europie trwa wojna 30-letnia (1618 – 1648). W wyniku postanowień kończącego tę wojnę w 1648 r. traktatu westfalskiego podpisanego w Osnabrück część zachodnią Pomorza (Vorpommern - z Gryfią, Wołogoszcza,

Stralsundem i Szczecinem) przejęła Szwecja, a część wschodnią (Hinterpommern - od Stargardu i Kamienia Pomorskiego po Słupsk) Brandenburgia. Podział ten funkcjonował do pocz. XVIII w., kiedy to Szwecja zmuszona była wycofać się z Pomorza (wojna północna 1.1700-1721), a księżę elektor brandenburski obejmuje w posiadanie całe Pomorze Zachodnie.

Kryzys gospodarczy spowodowany wojną 30-letnią pogłębiła polityka fiskalna Fryderyka Wilhelma Hohenzollerna (zw. Wielkim Elektorem, na tronie pruskim: 1640-1688), który kosztem miejscowej ludności obłożonej do granic możliwości podatkami, wcielanej do wojska, zabudował podwaliny przyszłego suwerennego państwa pruskiego. Przekształcił Brandenburgię i Prusy w scentralizowane państwo zarządzane absolutystycznie. Jego następcą Fryderyk III Hohenzollern (ur. 1657 - zm. 1713) w 1701 r. koronował się jako król Prus pod imieniem Fryderyk I. Jego syn Fryderyk Wilhelm I (1688-1740), od 1713 roku król w Prusach, jest uznawany za twórcę nowoczesnego absolutystycznego państwa pruskiego. On i jego następcą Fryderyk II gruntownie przebudowali system podatkowy, porządek organizacyjno-administracyjny wsi: w domenach dzierżawę dziedziczną zastąpiono czasową, ograniczono zakres pańszczyzny i innych form ucisku chłopca, zreformowano podatek gruntowy (tzw. reforma gen. Petera Blankkensee) - nałożono stały podatek na szlacheckie dobra lenne dotąd wolne od wszelkich świadczeń, na wsi wprowadzono tzw. „Porządek wiejski”, regulujący funkcjonowanie wsi; edyktem z 22 września 1717 r. wprowadzono obowiązek nauczania dzieci w wieku od 5 do 12 roku życia.

W 2 połowie XVIII wieku następuje ożywienie gospodarcze oraz poprawa warunków życia na wsi pomorskiej (efektywniejsza gospodarka – stosowanie plodozmianu, nawożenie, nowe odmiany roślin, zasady bezpiecznej budowy domostw).

Korzystne położenie Dygowo (w pobliżu portu w Kołobrzegu i Parsęty), żyzne gleby, a przede wszystkim zapotrzebowanie na zboże w Europie sprzyjało rozwojowi gospodarki folwarcznej. Rozbudowywane i nowopowstające folwarki powodują istotne przekształcenia średniowiecznych układów wiejskich. Pruskie reformy agrarne z pocz. XIX w. doprowadzają do kolejnych przeobrażeń wsi - rozbudowy majątków kosztem wielkości i liczby gospodarstw chłopskich.

Edyktem z 1807 r. zniesiono w Prusach poddaństwo osobiste chłopów w dobrach szlacheckich. W 1811 r. uwłaszczono wszystkich chłopów (od pełnych kmieci po zagrodników), którzy uzyskali prawo własności do zajmowanej ziemi za cenę oddania dworom od 1/3 do 1/2 uprawianej ziemi. W 1816 r. pod naciskiem szlachty ograniczono prawo do uwłaszczenia tylko do gospodarstw sprzężajnych, tzn. posiadających zwierzęta pociągowe, co ograniczyło krąg ludności wiejskiej mogącej uzyskać prawo własności ziemi tylko do bogatszych chłopów.

Ożywienie gospodarcze w państwie pruskim od 2 połowy XIX w. odczuwa się także na ziemi kołobrzesckiej, w tym na obszarze dzisiejszej Gminy Dygowo. Wznoszone od nowa lub rozbudowywane są siedziby właścicieli majątków, zabudowa gospodarcza folwarków (Miechęcino, Piotrowice, Kłopotowo, Gąskowo, Skoczów, Wrzosowo, Włoscibórz, Pustary). Powstaje nowa murowana zabudowa mieszkalna i gospodarcza zagród chłopskich. Buduje się nowe kościoły: np. w Dygowie (na fundamentach średniowiecznej świątyni). Powstają też obiekty

użyteczności publicznej, jak gospoda, (pocz. XX w.), dworzec kolejowy (poł. XIX w.) w Dygowie, Wrzosowie (pocz. XX w.); mleczarnia w Dygowie (l. 10 XX w.).

Dygowo zaczęło nabierać charakteru miejscowości o profilu przemysłowo-rzemieślniczym i w końcu lat 30 XX wieku można je było postrzegać jako układ małomiasteczkowy. Rozwój rzemiosła i handlu możliwy był dzięki wybudowaniu w I poł. XIX w. drogi łączącej Białogard z Kołobrzegiem oraz w 1858 r. normalnotorowej linii kolejowej, łączącej te dwa miasta. W 1939 roku w Dygowie odnotowano już 332 domostwa i prawie 1200 mieszkańców. Istniały tutaj 84 gospodarstwa (334 osoby). W przemyśle i rzemiośle pracowało 501 osób; w handlu i komunikacji 65. W 1907 roku powstała spółdzielnia rolniczo - handlowa „*Kolberg - Körliner Sim - und - Verkauf*”, której filia funkcjonowała w Dygowie. W pobliżu kolei działał tartak i mleczarnia. W Dygowie działały dwa młyny (wiatrak i młyn elektryczny), trzy warsztaty ślusarsko - mechaniczne, dwie kuźnie, cztery warsztaty stolarskie, dwa kołodziejskie i dwa siodlarskie. Były tutaj pracownie krawieckie, warsztaty szewskie, fryzjerzy; rzeźnia, restauracje, sklepy, piekarnie, apteka. Był lekarz i weterynarz. Długoletnim wójtem był Erich Finger. W Dygowie istniały dwa posterunki żandarmerii.

Podczas II wojny do początku 1945 r. wieś w miarę normalnie funkcjonowała (korzystano z niewolniczej pracy robotników przymusowych). Na początku 1945 r. wojska radzieckie wkraczają na tereny obecnego województwa zachodniopomorskiego, w marcu zajmują Kołobrzeg. Podobnie okoliczne gminy, w tym Dygowo.

Po wojnie Pomorze Zachodnie na mocy postanowień konferencji w Poczdamie stało się częścią państwa polskiego. Sprawy własnościowe uregulowały wydane w 1945 r.: dekret z 2 marca o majątkach opuszczonych i porzuconych, ustawa z 6 maja o majątkach opuszczonych i porzuconych oraz dekret z 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich. Do mienia poniemieckiego miały też zastosowanie przepisy dekretów z 13 listopada 1945 r. o zarządzie Ziemi Odzyskanych oraz z 6 września 1946 r. o ustroju rolnym i osadnictwie na obszarze Ziemi Odzyskanych.

Zabudowa Dygowo i miejscowości obecnej gminy nie ucierpiała podczas działań wojennych. Ludność z Polski centralnej i przedwojennych ziem polskich (woj. wileńskie, lwowskie) sukcesywnie zasiedlała Dygowo i okoliczne wsie już od lata 1945 r., mimo utrudnień ze strony Armii Czerwonej – np. w celach aprowizacyjnych na potrzeby wojska zagarnięto większość żywego inwentarza. Folwarki zajęte przez Rosjan pracowały na potrzeby armii; w niektórych miejscowościach województwa trwało to aż do końca l. 40 XX w.

XIX-wieczny kościół ewangelicki w Dygowie został poświęcony jako rzymskokatolicki pw. Wniebowstąpienia Pańskiego w dniu 30 maja 1946 r.

Dawne majątki ziemskie oddano w zarząd państwowych gospodarstw rolnych, tworzonych od stycznia 1949 r. Zdecydowana większość gruntów znalazła się w zarządzie państwowym.

Lata powojenne, a szczególnie lata 70. XX w. to kolejny etap zmian w krajobrazie wsi. Powstają zespoły zabudowy mieszkalnej (bloki) i gospodarczej (fermy). Niszczą parki (wycinki, lokalizacje hydroforni obiektów gospodarczych) oraz cmentarze (rozkopywane groby, zniszczone nagrobki). Zniszczeniu uległa

większość młynów (pozostałości fundamentów w Chybkiem), wiatraki (relikt w Czerninie), infrastruktura kolei wąskotorowej.

4.3. UKŁADY PRZESTRZENNE, ZABUDOWA

Układy ruralistyczne w Gminie Dygowo – w większości o metryce średniowiecznej – charakteryzują się rozplanowaniem placowym (w tym owalnicowym, okolicowym, zaułkowym). W tej grupie znajdują się: Bardy, Czernin, Dygowo, Gąskowo, Jazy, Piotrowice, Skoczów, Świelubie, Wrzosowo, Włóscibórz Łykowo, Dębogard. Rzadziej występowały średniowieczne układy ulicowe.

Na przestrzeni wieków średniowieczne **układy lokacyjne** uległy deformacji/zatarciu. Działo się tak w wyniku rozbudowy folwarków w XVIII-XIX w. W XIX w. dominujące stały się układy osadnicze o typowej formie założenia dworskiego, składające się z rezydencji (pałac/dwór z parkiem), dziedzińca gospodarczego folwarku, zabudowań robotników folwarcznych (te rozwijały się szczególnie po reformie agrarnej na pocz. XIX w.) oraz/lub niewielkiej liczby zagród chłopskich. Po I wojnie światowej (także w latach 30 XX wieku) powstały liczne jednodworcze wybudowania, zlokalizowane niejednokrotnie w znacznej odległości od zwartej zabudowy wsi (np. w okolicy Bardów, Stojkowa).

Układy ruralistyczne w wojewódzkiej ewidencji zabytków: Czernin, Dygowo, Kłopotowo, Skoczów, Wrzosowo.

Zabudowa chłopska

Na obszarze gminy zabudowa chłopska stanowi zespół zróżnicowany pod względem architektonicznym, typologicznym i materiałowym. Stosunkowo duży udział w tym zasobie stanowi architektura szkieletowa (ryglowa), będąca swoistym wyróżnikiem w krajobrazie kulturowym Pomorza Środkowego²⁰. Jest również przykładem wpływów niemieckich (od średniowiecza) w budownictwie wsi pomorskich, choć sama technika ryglowa ma korzenie o wiele starsze, znana była np. w starożytnym Rzymie²¹.

W literaturze przedmiotu konstrukcja ta jest przemienne nazywana: słupowo-ramową, słupowo-ryglową, ramową, ryglową, szachulcową, murem pruskim. Zabudowa szkieletowa (ryglowa) jest jednym z charakterystycznych elementów w architektonicznym krajobrazie wsi i miasteczek Pomorza.

Region architektoniczny to obszar, na którym występują charakterystyczne typy budownictwa, określone na podstawie jednej, wyróżniającej cechy (np. podcień, wyżka) lub kilku cech (np. materiał, technika, detal), które wytworzone zostały w procesie historycznego rozwoju kultury, wpływu klimatu i gleby oraz dostępności materiałów budowlanych. Na tych założeniach I. Tłoczek²² wydzielił 24 regiony architektoniczne, w ramach sześciu, podstawowych regionów geograficznych (w układzie równoleżnikowym – pasmowym), a następnie przyporządkował (w układzie

---

²⁰ Pomorze Środkowe rozumiane jako obszar między rzeką Łebą na wschodzie i rzeką Parsętą na zachodzie lub też interior, położony między dwoma (największymi) zespołami osadniczymi: Szczecinem na zachodzie a Gdańskiem na wschodzie.

²¹ szersze ujęcie tego zagadnienia znajduje się w artykule W. Witek „Uwagi na temat budownictwa szkieletowego w gminie Dygowo” (w) „dzieje wsi pomorskiej. V Międzynarodowa Konferencja Naukowa”, Kłopotowo gm. Dygowo 5-7 maja 2006, s.247-264.

²² I. Tłoczek, *Chałupy polskie*. Warszawa, 1958.

południkowym) regiony historyczno-etnograficzne; tak na nizinach nadmorskich wydzielono, m.in. region zachodniopomorski.

Geneza budownictwa szkieletowego na Pomorzu wiąże się z oszczędnością drewna, które wymuszały zarówno względy ekonomiczne (wzrost wartości tego budulca), jak również zarządzenia administracyjne, które od połowy XVIII wieku określały zasady budowania, sposoby pozyskiwania budulca, przepisy przeciwpożarowe. Oprócz tego konstrukcja ryglowa, w stosunku do budownictwa drewnianego, miała wiele zalet: pozwalała na umieszczanie w ścianach większej liczby otworów (bez osłabienia ustroju budowlanego), bieżące naprawy zniszczonych części ścian (bez konieczności burzenia całej budowli). Dominującym materiałem wypełniającym pola międzyryglowe (tzw. fachy) był szachulec: między belkami umieszczono drewniane kołki, żerdzie (tzw. strychulce), owinięte słomianymi powrósłami, warkoczami (w tym maczanymi w glinie, tzw. brożyny) lub plecionym sznurem słomianym, wylepione z obu stron gliną zmieszaną ze słomą, sieczką, plewami lub wrzosem bądź igliwem. Nazwa szachulec powszechnie przyjęła się na określenie różnych typów glinianego wypełnienia ścian ryglowych, a także stanowi synonim całości budownictwa szkieletowego; niektórzy wiążą tę nazwę z szachownicową formą ścian.

Podstawę konstrukcyjną stanowi nośny szkielet drewniany, złożony z pionowych – w tym rytmicznie rozmieszczonych – słupów, osadzonych dołem w podwalinie, spiętych od góry oczepem, połączonych 1 lub 2 poziomami rygli (na jednej kondygnacji) oraz wzmocniony ukośnymi, przynaróżnymi zastrzałami, łączącymi oczep-rygle-podwalinę. Połączenia ciesielskie łączono na gniazda, czopy, nakładki (w tym z zamkami) i kołkowane tzw. dyblami. Ściany ustawiano na fundamencie, pierwotnie z kamieni polnych pod narożnikami budynku (sporadycznie pod całą podwaliną), następnie w formie podmurówki z kamienia łamanego lub kamienia i cegły.

Natura konstrukcji ścian ryglowych nie stawiała ograniczeń co do długości obiektu, z kolei wysokość ograniczona była wytrzymałością drewna i zastosowanych połączeń ciesielskich, zaś szerokość warunkowała konstrukcja i kąt nachylenia dachu.

Ściany ryglowe wypełnione cegłą ceramiczną pojawiły się w nowo wznoszonych budynkach lub stanowiły nowe wypełnienie wcześniejszych ścian szachulcowych. Konstrukcja szkieletowa wypełniona czerwoną cegłą tworzyła tzw. pruski mur, co spowodowało zarówno pejoratywny stosunek do tego typu budynków, jak również ewidentnie wskazuje na kulturowo obcą formę, związaną z osadnictwem niemieckim

Występujące na terenie Gminy Dygowo budownictwo szkieletowe jest charakterystyczne dla szerokiego pasa nizin nadmorskich, od Gryfic do Darłowa. Dotyczy ono głównie domów mieszkalnych, sporadycznie budynków gospodarczych (stodolnych, inwentarskich). W sensie chronologicznym dominują budynki z drugiej połowy XIX i przełomu XIX/XX wieku; sporadycznie są zachowane obiekty z początku lub pierwszej połowy XIX wieku, ale z późniejszymi zmianami. W tej grupie są: chałupy w Dębogardzie, Łykowie, Dygowie (dawna pastorówka z 1818 r.).

Na szczególną uwagę zasługuje chałupa w Czerninie 27, wzniesiona w pierwszej ćwierci XIX wieku, w ramach zagrody chłopskiej, posadowiona na

froncie parceli (szczytem do drogi wiejskiej), w sąsiedztwie kościoła.

Drugim i dominującym typem domu na obszarze gminy Dygowo, występującym również w pasie nizin nadmorskich od Gryfic do Darłowa, jest dom mieszkalny ze ścianką kolankową i użytkowym (w tym mieszkalnym) poddaszem, nakryty płaskim dachem dwuspadowym. Domy te upowszechniły się od lat 70., 80. XIX wieku, w związku ze standaryzacją zasad i norm budowlanych narzuconych przez administrację państwową oraz potrzebą pełnego wykorzystania przestrzeni strychowych na cele mieszkalne lub składowe. Tego typu domy występowały zarówno w zagrodach chłopskich: np. Piotrowice 12, 15 (obecnie bez zabudowy gospodarczej), Stojkowo 24-25, Bardy 30 (dom na kolonii, bez zabudowy gospodarczej); rzemieślniczych, usługowych: np. Dygowo, ul. Główna 17, Kołobrzaska 16, Ogrodowa 11; robotniczych (przy majątku) – np. Wrzosowo 7. W tym miejscu należy wymienić również – obecnie niezachowaną – oficynę dworską w Kłopotowie.

Uzupełnieniem zasobu ryglowej zabudowy mieszkalnej w gminie Dygowo są jednostkowe obiekty związane z instytucjami o charakterze ogólnowioskowym (użyteczności publicznej) oraz budynki lokowane przy szkołach, kościołach, kolei. W większości tych budynków szkielet konstrukcyjny został oryginalnie wypełniony cegłą ceramiczną, czyli tworzy tzw. pruski mur.

W Dygowie przy ul. Ogrodowej 32, w sąsiedztwie kościoła, znajduje się niewielki dom (zakrystiana ?), wzniesiony w całości w tej technice, z odsłoniętym szkieletem i nietynkowanymi (ceglanymi) polami międzyryglowymi, 5-osiowy, nakryty wysokim dachem 2-spadowym z szerokim okapem; obecnie nieużytkowany.

Najokazalszym przykładem – tak pod względem formy, konstrukcji i wystroju – obiektu użyteczności publicznej, wzniesionego w konstrukcji ryglowej (z ceglany wypełnieniem) jest dworzec kolejowy w Dygowie. Linia kolejowa na trasie Kołobrzeg–Białogard została wybudowana w 1852 roku i przy niej usytuowano stację w Dygowie. Obecnie zachowany obiekt powstał w końcu XIX wieku i posiada ciekawą, dwuczłonową bryłę, z pomieszczeniami dla obsługi ruchu kolejowego oraz mieszkaniami pracowników kolei. W Dygowie, przy ul. Kołobrzeskiej znajduje się budynek dawnej karczmy, wzniesiony na przełomie XVIII/XIX wieku i przebudowany w końcu XIX wieku; obiekt wpisany do rejestru zabytków (nr 381, z dn. 13.4.1964 r.).

W Czerninie, pośrodku wsi ulokowany jest budynek mieszczący świetlicę wiejską i sklep (nr 32-33), wzniesiony na przełomie XIX/XX wieku, murowany z cegły ceramicznej i tynkowany, zaakcentowany dwiema ryglowymi wystawkami (z ceglany i tynkowanym wypełnieniem), o dekoracyjnej kompozycji szkieletu oraz z elementami snycerki.

Ryglowe wystawki były charakterystyczne dla murowanych (lub wtórnie przemurowanych obiektów szkieletowych), stanowiły bądź element wtórny, po remoncie lub modernizacji obiektu (np. Stojkowo 16), bądź był to jedyny element dawnej konstrukcji ryglowej, który stanowił swoistą „wizytówkę” w wystroju fasady.

Na tym tle dość skromnie prezentuje się – zarówno historyczna (udokumentowana), jak również obecnie zachowana – zabudowa gospodarcza wzniesiona w konstrukcji szkieletowej. Budynki te były przebudowywane i modernizowane w związku ze zmianą struktury gospodarczej oraz ulegały stosunkowo szybkiej destrukcji, szczególnie w obiektach inwentarskich, gdzie

drewniany materiał konstrukcyjny – niejednokrotnie gorszy jakościowo – był narażony na duże zawilgocenie, uszkodzenia mechaniczne.

Duże zagrody chłopskie, pełnorolne komponowane były w kształcie podkowy, z dwoma wielofunkcyjnymi budynkami gospodarczymi po obu stronach podwórza: 1. dwu- lub trzyklopiskowa stodoła z wozownią, plewnikami, drewnutnią; 2. wielofunkcyjny budynek inwentarski z poddaszem skladowym oraz częścią mieszkalną (dla parobka) w szczycie frontowym. Takie układy przestrzenne można jeszcze spotkać np. w Dygowie, ul. Ogrodowa 34; Dębogardzie 4, 20; Czerninie 15, 27; Stojkowie 24; Wrzosowie 35. Dominują budynki z czwartej ćwiertki XIX i początku XX wieku, sporadycznie starsze z połowy XIX wieku (w dużej części niezachowane) lub przebudowane na początku XX wieku oraz współcześnie.

W zagrodach chłopskich ściany stodoł szkieletowych budowano na dwa poziomy rygli, wypełniano je strychułami, sporadycznie cegłą ceramiczną i częściowo odeskowywano. Podobnie jak w przypadku budynków mieszkalnych, w grupie stodoł licznie odnotowano obiekty ze ściankami kolankowymi, nakryte płaskimi dachami 2-spadowymi, wzniesione w czwartej ćwiertki XIX wieku (np. Czernin 29, Jazy 3) oraz pojedyncze budynki nakryte wysokimi dachami 2-spadowymi (np. Dębogard 4, Świelubie 9) i naczółkowymi – niezachowana stodoła w Łukowie 9. Jeszcze w latach 1980. zachowane były wielkokubaturowe stodoły w folwarku Kłopotowo i Wrzosowo; były to budynki o XIX-wiecznej metryce.

Budynki inwentarskie charakteryzowały się zbliżonymi formami architektonicznymi, ale o zróżnicowanej konstrukcji ścian, tj. murowane w obrębie parteru, ze szkieletowymi ściankami kolankowymi, nakryte płaskimi dachami 2-spadowymi lub naczółkowymi. Budynki starsze (z pierwszej połowy XIX wieku), pierwotnie wzniesione w całości w konstrukcji ryglowej, przemurowywano (na początku XX wieku) w obrębie parteru i ścianki kolankowej.

W obrębie niewielkich zagród rolniczych lub rzemieślniczych odnotowano kilka budynków ryglowych tzw. małej architektury, wzniesionych w czwartej ćwiertki XIX wieku. Są to dawne kuchnie letnie z pralniami oraz warsztaty ze składami, magazynami i toaletami. W grupie tych obiektów można wymienić dwa budynki w Dygowie, przy ul. Łukowej: nr 7 – warsztat z kuchnią letnią i gołębnikiem, parterowy z wysokim poddaszem, nakryty dachem dwuspadowym; nr 8 – kuchnia letnia (pralnia, parnik), parterowa, nakryta dachem pulpitowym.

Stopniowy zanik czy też ograniczenie budownictwa szkieletowego (ryglowego) nastąpiło z chwilą upowszechniania się materiału ceglanego, tj. ok. 100 lat temu. Po II wojnie światowej proces ten został spotęgowany przez uwarunkowania polityczne, własnościowe lub emocjonalne (budownictwo ryglowe, tzw. pruski mur było synonimem obcego, niemieckiego dorobku kulturowego). Przez długie dziesięciolecia wartość kulturowa tradycyjnej (ryglowej) architektury wiejskiej na Ziemiach Zachodnich traktowana była marginalnie. W tym czasie zniszczeniu uległo wiele cennych obiektów etnograficznych.

Z czasem nieremontowane budynki ulegały znacznej i nieodwracalnej destrukcji, były przemurowywane lub wyburzane. W ostatnich latach widoczny jest naturalny proces podnoszenia standardu życia, w oparciu o dostępne oraz „modne” materiały budowlane i technologie, stąd liczne i dewaloryzujące remonty lub wyburzenia starej zabudowy oraz lokowanie nowych obiektów. Analizując formę

architektoniczna, bryłę, kształt dachu oraz rytm kompozycji elewacji, można dostrzec w zmodernizowanych budynkach pierwotne konstrukcje ryglowe, które w wielu przypadkach zostały przemurowane lub pokryte styropianowymi dociepleniami, tynkami, z nową stolarką.

Stan zachowania zabudowy szkieletowej (ryglowej) w gminie Dygowo jest typowy na tle innych regionów Pomorza Środkowego, czy Zachodniego, tj. stanowią relikty w krajobrazie wsi i miasteczek. Zachowane i użytkowane budynki ryglowe we wsiach gminy Dygowo, głównie mieszkalne, stanowią cenny element krajobrazu kulturowego, waloryzują architektoniczne wnętrza i pierzeje, a także naturalnie przyciągają wzrok postronnego obserwatora, turysty, zaś dla użytkownika (właściciela) mogą stanowić powód do dumy. W ujęciu konserwatorskim obiekty te mogą podlegać prawnej ochronie, m.in. poprzez wpis do rejestru zabytków lub zapis w planie przestrzennego zagospodarowania.

Generalnie w zabudowie gminy dominują obiekty murowane z cegły ceramicznej, w większości otynkowane, wzniesione przed 1945 r. Dotyczy to zarówno obiektów mieszkalnych jak i gospodarczych; użyteczności publicznej. Część z nich znajduje się w wojewódzkiej ewidencji zabytków (np. dom Stojkowo nr 18/19 z 4 ćw. XIX w., Wrzosowo nr 2 – budynek gospodarczy, Wrzosowo nr 16 dom mieszkalny).

Architektura sakralna

Na terenie Gminy Dygowo znajduje się 5 kościołów (rzymskokatolickich); wszystkie o wysokich walorach historycznych i kulturowych, wpisane do rejestru zabytków.

Czernin – p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny

Kościół wzniesiony w 2 poł. XIV w., przypuszczalnie na miejscu wcześniejszej świątyni wzmiankowanej w 1281 roku. Obiekt rozbudowano ok. 1520 r. (wieża) i 1638. Remontowany w XIX w. i 1927 r. Jest to kościół gotycki, salowy (bez wyodrębnionego prezbiterium), orientowany, murowany (cegłany), z wieżą od zachodu i zakrystią od południa. Pierwotnie projektowany jako świątynia trzynawowa z prezbiterium i zakrystią. Nawa i zakrystia nakryte dachami 2-spadowymi, wieża zwieńczona dachem 4-spadowym oraz latarnią z ostrosłupowym hełmem. Ściany nawy oszkarpowane, z ostrołukowymi łukami okiennymi. Elewacje wieży dzielone ostrołukowymi blendami (w tym z maswerkami), z uskokowym portalem. Wewnątrz zachowane elementy historycznego wyposażenia: barokowy ołtarz, XVII-wieczna ambona, dzwon, kamienna kropielnica.

Dygowo – p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego

Kościół wzniesiony w l. 1879-80, na fundamentach świątyni z 1281 r. Jest to klasyczna, XIX-wieczna świątynia neostylowa (neoromańska), orientowana, salowa, z wyodrębnionym (5-bocznym) prezbiterium, niewielkimi pastoforiami mieszczącymi zakrystie oraz prostopadłościenną wieżą od zachodu. Ściany murowane z cegły ceramicznej, nietynkowane. Nawa nakryta wysokim dachem dwuspadowym, prezbiterium i zakrystia daszkami wielopołaciowymi, a wieża zwieńczona ceramicznym hełmem ostrosłupowym. Elewacje o pierwotnej kompozycji i wystroju, dzielone lizenami, zwieńczone gzymsami i fryzami arkadowymi, akcentowane pełnołukowymi otworami okiennymi i blendami (w tym z maswerkami) oraz drzwiowymi. W narożnikach nawy sterczynki, a w zwieńczeniu

wieży trójkątne szczyty z pinaklami. Zachowana oryginalna stolarka drzwiowa oraz elementy wyposażenia – strop, prospekt organowy, empory boczne, ławki.

Kłopotowo – p.w. Św. Andrzeja Apostoła

Kościół zbudowany na przełomie XV/XVI w. (przypuszczalnie na fundamencie wcześniejszej świątyni), przebudowany w XVII w.; remontowany w XIX w. – górne części ścian i szkarpy. Po II wojnie światowej nieużytkowany. Wyremontowany w 1975 r. i poświęcony. Jest to kościół gotycki (z elementami romańskimi), murowany z kamienia polnego i cegły, częściowo tynkowany, salowy z półkoliście zamkniętym prezbiterium oraz kwadratową wieżą od zachodu. Nawa i wieża nakryte dachami dwuspadowymi. Elewacje o historycznej kompozycji, ale skromnym wystroju. Elewacje nawy oszkarpowane, z pełnołukowymi oknami. Fasada wieży akcentowana trójkątnym (barokowym) szczytem, ze sterczynkami i blendami; w przyziemiu uskokowy portal z półkolistym zamknięciem.

Wnętrze o współczesnym wystroju. Pod prezbiterium zachowana krypta.

Świelubie – p.w. Św. Jana Apostoła Ewangelisty

Kościół zbudowany w XV w. (w latach 1417 - 1425 proboszczem był Henning Gruttemaker), być może na fundamencie wcześniejszej świątyni, o czym świadczy wzmianka o kościele z 1278 r. Obiekt został rozbudowany w XVI w. (wieża), zniszczony w czasie II wojny światowej. W stanie ruiny przetrwał do l. 80. XX w. (poświęcony 12.08.1989 r.). Jest to kościół gotycki, murowany (kamień polny i cegła), tynkowany w obrębie nawy, salowy z półkoliście zamkniętym prezbiterium oraz kwadratową wieżą od zachodu. Nawa nakryta dachem 2-spadowym, a wieża dachem kopertowym z ostrosłupowym (zestopniowany) hełmem. Elewacje o historycznej kompozycji, ale skromnym wystroju. Ściany nawy oszkarpowane, z ostrołukowymi oknami. Fasada wieży akcentowana ostrołukowym i uskokowym portalem, a powyżej układem blend.

Wnętrze o współczesnym wystroju.

Wrzosowo – p.w. Przemienienia Pańskiego

Kościół we Wrzosowie jest obiektem wielofazowym, wzniesiony na przełomie XIII/XIV (nawa i przybudówka północna), rozbudowany w XVI w. (wieża), remontowany w XVII w. (ściany prezbiterium i szczyty wieży) i XIX w. (przemurówki ścian, strop, więźba). W l. 1984-86 przeprowadzono regotyzację kościoła – odsłonięcie murów, rekonstrukcja sklepienia nawy, odtworzenie sterczynowego szczytu wieży. Jest to kościół gotycki, salowy (z trójkątnie zamkniętym prezbiterium, orientowany, z wieżą od zachodu oraz dwiema przybudówkami przy ścianach długich. Ściany murowane z cegły gotyckiej (i kamienia w partii przyziemia), nietynkowane. Nawa i wieża nakryte dachami 2-spadowymi, a przybudówki – trzypolaciowymi; ob. pokryte blachą miedzianą. Elewacje nawy oszkarpowane, akcentowane ostrołukowymi oknami. W przyziemiu fasady wieży ostrołukowy i uskokowy portal z trójlistną blendą. W części przyszczytowej ostrołukowe ciągi blend i okien, a w narożnikach szczytu sterczynki. W ścianach wieży zachowane tzw. maculce.

Wewnątrz znajdują się elementy historycznego (XVII i XVIII w.) wyposażenia: dwie chrzcielnice i ambona.

Wraz z ludnością przybyła w latach 40-50. XX w. pojawiają się nowe elementy krajobrazu: **krzyże i kapliczki**, stawiane na krańcach wsi, przy skrzyżowaniach

dróg. Nie prezentują wysokich walorów artystycznych, niemniej dokumentują kolejny etap dziejów tych terenów.

Cmentarze historyczne

Przy historycznych świątyniach obecnej gminy Dygowo istniały nekropolie, użytkowane niejednokrotnie do połowy lub końca XIX wieku. Jest ich 5, ale do rejestru zabytków zostały wpisane dwa: w Kłopotowie i Wrzosowie.

Cmentarze wiejskie zakładane były – zgodnie z nakazem administracyjnym - od połowy XIX wieku, niejednokrotnie w znacznej odległości od zwartej zabudowy wsi. Takich cmentarzy jest 21: Bardy, Czernin, Dębogard (I, II), Dygowo (I, II, III), Gąskowo (I, II), Jazy, Kłopotowo, Miechęcino, Łykowo, Pustary, Piotrowice, Połomino, Stojkowo, Stojkówko, Świelubie, Włóścibórz, Wrzosowo. W granicach nekropolii poewangelickich (w tym śródleśnych i śródpolnych) zachowały się stosunkowo liczne elementy sepulkralne (nagrobki lub ich fragmenty, ogrodzenia, filary bramne, starodrzew). Najczęściej stanowią charakterystyczną kępę zieleni wysokiej; wyróżniając się z otoczenia.

W dwóch miejscowościach – w Bardach i na cmentarzu przykościelnym w Dygowie - utworzono lapidaria. Stanowi to przykład aktywnego zaangażowanie się władz samorządowych w celu zabezpieczenia miejsc historycznych (ewangelickich) pochówków. Daje to również asumpt do właściwego formowania odpowiednich postaw społecznych i obywatelskich. Taka praktyczna lekcja historii przybliży skomplikowane dzieje regionu i swojskiej „prywatnej ojczyzny”.

Upamiętnienia ofiar I wojny światowej na terenie gminy Dygowo zachowały się w Czerninie i Dygowie. O ile w Czerninie posiada ono właściwie niezmienną formę, o tyle w Dygowie został przekomponowany w 1946 r. przez nowych mieszkańców wsi.

Architektura rezydencjonalna

Siedziby właścicieli folwarków lub zarządców na obszarze gminy są reprezentowane jedynie przez 7 obiektów, znacznie zróżnicowanych pod względem skali i wartości historycznych. Jedynie dwór w Pustarach objęty jest pełną ochroną konserwatorską (wpis do rejestru zabytków)²³.

Pustary – dwór wybudowany ok. 1840 r. przez rodzinę Damm, która posiadała Pustary od 1837 r. Po 1945 r. użytkowany przez PGR (biuro i mieszkania), obecnie częściowo zamieszkały. Budynek wzniesiony w stylu eklektycznym, z elementami neogotyku. To obiekt parterowy (z 1-piętrowym ryzalitem), podpiwniczony, nakryty dachem 2-spadowym, o dwutraktowym (z wewnętrznym korytarzem) układem wnętrza. Fasada symetryczna, 15-osiowa, z 3-osiowym ryzalitem, flankowanym przez wieloboczne wieżyczki. W parterze ryzalitu trójarkadowy podcień. Pozostałe elewacje o regularnych podziałach osiowych, bezstylowe.

Czernin - dwór, wybudowany w ramach niewielkiego majątku, wyodrębnionego z dużego gospodarstwa chłopskiego (być może sołtysiego), który od l. 20. XX w. należał do rodziny Goedtke. Obiekt został wzniesiony w 1875 r. (data na budynku),

---

²³ Na terenie gminy wpisywano do rejestru parki, niestety bez dworów i pałaców; stąd dotychczas poza konieczną ochroną znajduje się wybitny pałac w Skoczowie i pałace w Kłopotowie i Czerninie.

w 1945 r. użytkowany jako radziecki szpital wojskowy, następnie własność prywatna. Budynek o formach klasycyzujących z elementami neorenesansu, parterowy (ze ścianką kolankową), podpiwniczony, nakryty dachem 2-spadowym z mieszkalnym poddaszem. Fasada 9-osiowa, symetryczna, akcentowana 1-piętrowym ryzalitem z trójkątnym naczółkiem oraz układem korynckich pilastrów. Detal architektoniczny: opaski okienne i drzwiowe, profilowane gzymsy, płyciny, kroksztyny – w formie gipsowych odlewów. Częściowo zachowana oryginalna stolarka okienna i drzwiowa – w ryzalicie frontowym.

Kłopotowo - pałac wzniesiony w 1911 r. (przez Hasso von Wedla), o pierwotnej formie architektonicznej oraz modernistycznym (z elementami neorenesansu) wystroju elewacji. Budynek o rozczłonkowanej bryle, dwukondygnacyjny, z licznymi ryzalitami, nakryty dachami 2-spadowymi i wieżyczkami. W elewacjach liczne elementy dekoracji rzeźbiarskiej, o wysokim kunszcie artystycznym: m.in. płaskorzeźby o motywach mitologicznych i zoomorficznych, postać mężczyzny w zbroi. Wnętrze o pierwotnym układzie z bogatym wystrojem: stropy i sklepienia, kominki, schody z balustradami, sztukaterie, stolarka drzwiowa. Obiekt o wysokich wartościach historycznych, artystycznych i naukowych – winien być wpisany do rejestru zabytków.

Piotrowice - dwór wybudowany w 4 ćw. XIX w., z chwilą usamodzielnienia się majątku w Piotrowicach; w owym czasie właścicielem był Ernst Otte. Po 1945 r. użytkowany przez miejscowy PGR; obecnie podzielony na kilka mieszkań. Budynek o formach klasycyzujących, wzniesiony na planie prostokąta, parterowy (z piętrowym ryzalitem tylnym) i ścianką kolankową), podpiwniczony, nakryty płaskim dachem 2-spadowym z mieszkalnym poddaszem. Ściany murowane, tynkowane, osadzone na wysokim cokole kamiennym; ryzalit szczytowy (ganek) ryglowy, o dekoracyjnym układzie szkieletu. Fasada parkowa 11-osiowa, z 3-osiowym ryzalitem poprzedzonym gankiem i tarasem. Detal architektoniczny: pilastry w ryzalicie, gzymsy podokienne.

Skoczów - pałac wzniesiony w latach 1838-39 (udokumentowany na litografii Dunckera z 1867 r.), przebudowany (nadbudowany) w 1908 r. oraz w l. 70. XX w. Po 1945 r. pełnił funkcje mieszkalno-socjalne miejscowego PGR-u; obecnie użytkowany na cele mieszkalno-biurowe. Jest to okazała rezydencja ziemiańska, o klasycystycznej formie i wystroju architektonicznym. Budynek murowany, dwukondygnacyjny, o rozczłonkowanej bryle (z ryzalitami, wieżami, loggiami), nakryty wysokimi dachami trzy- i czterospadowymi. Elewacje o regularnych podziałach osiowych, dzielone gzymsami, opaskami okiennymi, akcentowane antycznymi filarami loggii oraz herbem rodziny von Blankenburg (w tympanonie). Fasada 10-osiowa, z kolumnowym gankiem na osi oraz wieżą w szczycie wschodnim. Elewacja parkowa flankowana piętrowymi loggiami. Wnętrze zachowało pierwotny układ, z obszernym hallem i salą balową.

Obiekt o wysokich wartościach historycznych, naukowych i artystycznych – winien być wpisany do rejestru zabytków.

Skoczów - dawny dom rządcy, wzniesiony w l. 20. XX w. i ulokowany w północnej części podwórza folwarcznego (w osi pałacu); po 1945 r. budynek biurowo-mieszkalny, ob. w całości mieszkalny. Budynek założony na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, podpiwniczony, nakryty dachem mansardowy, o neo-barokowym wystroju. Fasada 7-osiowa, symetryczna, z gankiem na osi

zwieńczonym tarasem z tralkowa balustradą. Detal architektoniczny: gzyms kordonkowy z dachówką i wieńczący, proste opaski okienne.

Włościbórz - jest to budynek dwufazowy, wzniesiony ok. poł. XIX w. (przez rodzinę von Kamecke), rozbudowany na pocz. XX w. (rodzina von Helden), przebudowany w l. 70. XX w. (zaadaptowany na dom opieki społecznej). Obiekt składa się z dwóch, przyległych do siebie części oraz oficyny, nakrytych odrębnymi dachami. Korpus dwukondygnacyjny, o neogotyckiej formie architektonicznej i wystroju, akcentowany schodkowymi szczytami, ostrołukowymi otworami okiennymi (biforia), blendami z maswerkami. Elewacje o regularnych podziałach osiowych, z licznie zachowanymi elementami historycznej stolarki okiennej.

Obiekt stanowi integralny element pierwotnej założenia dworsko-parkowego, a także świadectwo XIX-wiecznej architektury rezydencjonalnej.

Zespoły folwarczne

W różnym stopniu oddziaływały na historyczne układy przestrzenne wsi, w zależności od miejsca ich lokalizacji, skali, rodzaju produkcji rolnej. Zachowały się (w różnym stopniu przekształcenia i niejednokrotnie znacznie zdewaloryzowane) np. w Pustarach, Skoczowie, Włościborzu, Gąskowie, Piotrowicach, Kłopotowie, Wrzosowie. Żaden z zespołów folwarcznych nie jest wpisany do rejestru zabytków; w wojewódzkiej ewidencji zabytków ujęto ich osiem.

Gąskowo - obecnie zachowane elementy historycznego zespołu folwarcznego, tj. podwórze i park zostały ukształtowane w końcu XIX w.; w owym czasie majątek należał do barona Magnusa von Liliencorna. W następnych latach (do 1939 r.) kilkakrotnie zmieniali się właściciele majątku. Podwórze miało kształt regularnego czworoboku, ze zwartą zabudową gospodarczą oraz dworem w części wschodniej. Po północnej stronie podwórza znajdował się cmentarz.

Z historycznej zabudowy zachowały się dwa, wielkokubaturowe budynki inwentarskie, ob. znacznie przebudowane, zdewaloryzowane. Na uwagę zasługuje murowana obora, parterowa, z dachem 2-spadowym i składowym poddaszem.

Kłopotowo - podwórze folwarczne założone na planie regularnego prostokąta (w osi alei do dworu), pierwotnie złożone z trzech ciągów zabudowy gospodarczej. W części północnej znajdowały się obory i stodoły, w części środkowej stodoła i budynki inwentarskie, a w części południowej chlewnia, budynki zaplecza technicznego i stodoła. Obecnie zachowały się pojedyncze budynki i elementy: stodoła z 1865 r., ceglane ogrodzenie oraz murowana, trzyklepiskowa stodoła z pocz. XX w. i aleja kasztanowców w osi dworu i bramy wjazdowej.

Miechęcino - obecnie zachowane elementy historycznej kompozycji zespołu folwarcznego, tj. podwórze i park zostały ukształtowane na przełomie XIX / XIX w.; w owym czasie majątek należał do Karla Brauna. Podwórze folwarczne zabudowane było w kształcie podkowy, z budynkami gospodarczymi po bokach oraz dworem w głębi. Obecnie zachowała się murowana obora z 1907 r., parterowa z obszernym poddaszem składowym.

Piotrowice - zespół folwarczny w Piotrowicach został ukształtowany na przeł. XIX/XX w., z chwilą usamodzielnienia majątku i przejęcia przez Ernsta Otte. W owym czasie podwórze zabudowane było w kształcie podkowy, z dworem od północy oraz przyległym parkiem. Obecnie zabudowa gospodarcza nie istnieje, a jedynym elementem są nowe komórki pracownicze i budynek hydroforni. Wzdłuż

drogi wiejskiej zachowały się historyczne budynki (dwojaki) robotników folwarcznych; obecnie znacznie zmodernizowane.

Pustary - pierwotnie podwórze folwarczne założone było na planie obszernego czworoboku, z wielkokubaturowymi budynkami gospodarczymi wzdłuż trzech boków oraz dworem od wschodu. Dodatkowe obiekty gospodarcze ulokowane były wzdłuż drogi wiejskiej, zaś kolonia mieszkalna robotników folwarcznych przy drodze póln.-zach. Obecnie z historycznej zabudowy zachowały się dwa obiekty gospodarcze oraz dwór. Owczarnia (obora) z 1870, przebudowana w 1924 r., kamienno-ceglana, nakryta dachem 2-spadowym z obszernym poddaszem oraz wzdłużnym układzie funkcjonalnym; w szczytach datowniki [1870] i [1924].

Stajnia z końca XIX w. ulokowana pośrodku podwórza, murowana, nakryta dachem naczółkowym z wystawkami. Elewacje o regularnych podziałach osiowych, akcentowane ceglanyli lizenami. W osi podwórza (w kierunku dworu) wytyczona jest aleja kasztanowców.

Skoczów - XIX-wieczne podwórze folwarczne składało się z dwóch dziedzińców gospodarczych i zostało za czasów rodziny von Blankenburg. Jeszcze w 1 poł. XX w. usunięto zabudowę w osi pałacu, lokując tutaj nową rządówkę, natomiast rozbudowano dziedziniec zachodni, w kształcie wydłużonego prostokąta, o zwartej zabudowie. Obecnie podwórze zachowało pierwotną kompozycję, ale z historycznej zabudowy zachowały się trzy budynki gospodarcze oraz w/w rządówka. Budynki pochodzą z 4 ćw. XIX w., o pierwotnych formach architektonicznych, po modernizacjach: stodoła, ryglowo-murowana z odeskowanym poddaszem; obora, murowana, tynkowana, nakryta dachem 2-spadowym; kuźnia, warsztat – ceglana, parterowa, z poddaszem składowym.

Dziedziniec przypałacowy bez zabudowy, z trawnikami i naturalnymi ciągami komunikacyjnymi.

Włóścibórz - obecnie zachowane elementy historycznego podwórza folwarcznego pochodzą z przełomu XIX / XX w. i zostały wzniesione za czasów rodziny von Halden. Są to wielkokubaturowe budynki inwentarsko-magazynowe, murowane, nakryte dachami 2-spadowymi; po modernizacji. Budynki parterowe, z wysokimi ściankami kolankowymi, z poprzecznym układem funkcjonalnym oraz poddaszami składowymi. Elewacje bezstylowe (po modernizacji), z nową stolarką, sporadycznie akcentowane ceglanyli lizenami.

Wrzosowo - pierwotne podwórze folwarczne składało się z dwóch dziedzińców gospodarczych (w tym jeden w osi pałacu), rozplanowanych na linii osi N – S, po wschodniej stronie parku. Obecnie zachował się jedynie wschodni ciąg zabudowy gospodarczej złożony z: owczarni – chlewni, chlewnia i garaży (na miejscu domu) oraz mleczarni (ob. biura Caritas) i rządówki. Są to budynki murowane, tynkowane, po licznych modernizacjach, które zatarły pierwotną kompozycję i wystrój elewacji. Stolarka współczesna, ahistoryczna. Pozostała część podwórza niezagospodarowana, z fragmentem historycznego ogrodzenia (i filarami bramnymi) przy wjeździe południowym. Przy drodze dojazdowej do folwarku (od wschodu) rośnie zwarty szpaler grabowy.

Architektura przemysłowa

Na terenie gminy Dygowo ten rodzaj obiektów i zespołów reprezentowany jest stosunkowo skromnie. Dotyczy raczej zabudowy folwarcznej związanej

z przemysłem rolno-spożywczym. Są to nieliczne obiekty – związane głównie z infrastrukturą kolejową, w tym w wojewódzkiej ewidencji zabytków:

Dygowo – dawna mleczarnia wiejska, ulokowana w sąsiedztwie linii i dworca kolejowego, przy skrzyżowaniu dróg; obecnie w całości zaadaptowany na cele mieszkalne. Budynek wzniesiony na pocz. XX w., murowany z cegły ceramicznej, tynkowany (w tym z wtórnymi dociepleniami). Obiekt dwubryłowy (rzut w kształcie litery „L”), dwukondygnacyjny, nakryty wysokimi dachami dwuspadowymi. Elewacje o regularnych, ale wtórnych podziałach osiowych, bezstylowe.

Dygowo – linia kolejowa na trasie Kołobrzeg– Białogard wybudowana w 1858 r. i przy niej usytuowano stację w Dygowie. Obecny budynek dworca kolejowego wzniesiony został w końcu XIX w., ryglowy z ceglany wypełnieniem i częściowo odeskowanymi ścianami, osadzony na wysokiej podmurówce, dwubryłowy, łączący część kolejową i mieszkalną. Korpus parterowy, z wysoką ścianką kolankową, nakryty dachem 2-spadowym, przebudowany po 1945 r. (zabudowano podcień południowy i usunięto wystawki dachowe). Elewacje o regularnych podziałach osiowych, akcentowane od strony peronów „rysunkiem” szkieletu ryglowego, elementami snycerki oraz ozdobnym układem cegieł i ceramicznych kształtek. W elewacji torowej szeroki podcień z drewnianą kolumnadą oraz oryginalnymi drzwiami i oknami dawnej poczekalni. Skrzydło zachodnie dwukondygnacyjne, nakryte dachem dwu-spadowym i mieszkalnym poddaszem. Elewacje o regularnych podziałach, w większości odeskowane, z częściowo odsłoniętą dekoracją konstrukcji ryglowej.

Jazy - obecnie zachowany budynek przystanku kolejowego pochodzi z l. 10/20 XX w. Jest to niewielki budynek, murowany z cegły ceramicznej, parterowy, nakryty dachem 4-spadowym (kopertowym) z szerokim okapem. Do ściany wschodnie przylega ustęp. Elewacje o symetrycznych podziałach osiowych (fasada 3-osiowa), akcentowane ceglany boniowaniem. otwory zwieńczone prostymi (ceglanymi) nadprożami z kłińcami. W dachu wyprowadzony ceglany komin.

Jazy - dawny dom dróżnika kolejowego (lub obsługi przystanku kolejowego) o oryginalnej formie architektonicznej. Budynek murowany z cegły ceramicznej, z ryglową ścianką kolankową, parterowy z mieszkalnym poddaszem, o lekko rozczłonkowanej bryle (korpus, klatka schodowa, przybudówka), nakryty dachami 2-spadowymi. Elewacje o rytmicznych podziałach osiowych, bezstylowe, akcentowane fakturą muru ceglanoego oraz fragmentem drewnianego szkieletu ryglowego.

Wrzosowo – budynek dworca kolejowego pochodzi z pocz. XX w., murowany, tynkowany, o zwartej bryle, dwukondygnacyjny, nakryty dachem 2-spadowym z użytkowym poddaszem. Elewacje o regularnych podziałach (fasada 3-osiowa), bezstylowe. Przy ścianie peronowej parterowy budynek nastawni, o oryginalnym wystroju elewacji.

Zieleń strukturalna

Inwentaryzacja zabytkowych założeń dworsko-parkowych gminy Dygowo została przedstawiona przez dr. Zbigniewa Sobisza z Akademii Słupskiej, podczas III Międzynarodowej Konferencji Naukowej we Włociborzu w 2006 roku. Autor Szczegółowo opisał florę założeń parkowych w: Kłopotowie, Piotrowicach, Pustarach, Skoczowie, Włociborzu i Wrzosowie.

W rejestrze zabytków znajdują się parki w:

Kłopotowie – park założony (zakomponowany) w kon. XIX w., przy majątku należącym do rodziny Zimmermann. Park o pow. ok. 6 ha, urozmaiconej rzeźbie terenu i cechach naturalistycznych. Dominuje drzewostan liściasty i iglasty rodzimego pochodzenia (np. jesiony, klony, lipy, dęby oraz jodły białe, sosny). Część drzew ma metrykę powyżej 200 lat. Wewnątrz parku znajdują się trzy stawy, połączone niewielkim ciekim (ob. częściowo wyschnięte). W parku rośnie dąb pomnikowy, o obwodzie ok. 510 cm.

Pustarach – park dworski założony w 2 poł. XIX w., przy rezydencji wzniesionej przez rodzinę Damm. Jest to niewielki park, o pow. ok. 2 ha, założony na planie regularnego prostokąta w typie ogrodu rustykalnego. Po pld.-wsch. stronie dworu obszerna polana widokowa. Zwarta kępa zadrzewienia obejmuje wschodnią część parku, gdzie dominują drzewa rodzimego pochodzenia – buki, klony, dęby, a także modrzew i świerki. W parku znajduje się kilka pomników przyrody – buk czerwony, daglezja, dąb szypułkowy. W osi fasady wytyczona jest zwarta aleja kasztanowców z okrągłym gazonem.

Skoczowie – park założony ok. poł. XIX w., przy klasycystycznym pałacu wybudowanym przez rodzinę Schroeder. Park o powierzchni ok. 4 ha, regularny, o cechach romantycznych, z czytelnymi ciągami spacerowymi i widokowymi. Przed podjazdem pałacu (od północy) rośnie szpaler żywotników. Po południowej stronie pałacu obszerna polana. W zadrzewieniu parku dominuje drzewa rodzimego pochodzenia: kasztanowce, klony, buki, świerki, dęby. W parku znajduje się kilka pomników przyrody – lipa, daglezja, sosna, platan, topola.

Włościborzu – park założony ok. poł. XIX w., przy rezydencji wzniesionej przez rodzinę Kameke. Park o pow. ok. 10 ha, rozplanowany w kotlinie morenowej, o kompozycji naturalistycznej. W drzewostanie dominują buki, klony, graby, świerki, a wokół polany okazałe dęby, świerki ajańskie, jodła biała i sosna wejmutka. W części leśnej znajduje się kilka pomników przyrody – daglezja, modrzew, lipa oraz kilka buków. Na terenie parku czytelne są ścieżki spacerowe oraz zachowany duży staw, o pow. ok. 3,3 ha.

Wrzosowie – niewielki park pałacowy z pocz. XX w., o pow. ok. 3 ha i kompozycji krajobrazowej (naturalnej), założony po zachodniej stronie zespołu dworsko-folwarcznego. Zadrzewienie zwarte, rodzimego pochodzenia – lipy, jesiony, klony, kasztanowce, świerki. W parku znajduje się kilka pomników przyrody – dąb i 3 lipy. Na obrzeżach parku szpalery grabowe i bukowe. Obecnie park po rewaloryzacji, ze ścieżką dydaktyczną (z tablicami) i małą architekturą oraz wtórnym stawem

W wojewódzkiej ewidencji zabytków:

Gąskowo – park dworski z przełomu XIX/XX w., rozplanowany we wschodniej części wsi, po wschodniej stronie podwórza folwarcznego. Park o powierzchni ok. 4,8 ha, o kompozycji krajobrazowej, rozplanowany w lekko pofałdowanym terenie. Dominuje drzewostan liściasty, z podrostami i krzewami; ogólnie zdziczały.

Miechęcino – park dworski z 2 poł. XIX w., usytuowany w pln.-wschodniej części wsi, przy podwórzu folwarcznym. Park o powierzchni ok. 1,5 ha, o kompozycji krajobrazowej, rozplanowany w niewielkim zboczu, z polaną zaadaptowaną na boisko. Dominuje drzewostan liściasty, z licznymi podrostami i krzewami. Na uwagę zasługują dorodne egzemplarze wiązu, platanu, dębu i modrzewia.

4.5. ZAGROŻENIA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

Główne **zagrożenia krajobrazu kulturowego wiejskiego** na terenie Gminy Dygowo są związane z następującymi czynnikami zaistniałymi po 1945 roku:

- znaczne ubytki zabudowy w obrębie pierwotnych założeń przestrzennych; liczne nowe nawarstwienia (np. Kłopotowo, Skoczów, Pustary);
- osady o charakterze zamierającym: Połomino, Stojkówko;
- ubytki lub znacząca dewaloryzacja młynów, wiatraków, infrastruktury kolei wąskotorowej, cegielni
- dekompozycją i degradacją zespołów rezydencjonalno – parkowych:
  - pałace (np. zniszczenie pałacu w Miechęcinie w l. 70. XX wieku, Gąskowie, Wrzosowie; dewaloryzacja obiektu w Pustarach, Piotrowicach);
  - częściowo zatarte granice parków, z nowymi elementami kubaturowymi; brak bieżących prac pielęgnacyjnych; ubytki cennego drzewostanu.
- dekompozycja i wyburzenia w obrębie zespołów folwarcznych:
  - przekomponowano układy podwórz (w tym nowe nawarstwienia wielkokubaturowe związane z funkcjonowaniem PGR-ów);
  - znaczne ubytki w zabudowie gospodarczej – szczególnie po 1991 r. (po likwidacji PGR-ów) np. zespół w Kłopotowie, Gąskowie, Miechęcinie; w Piotrowicach zabudowa gospodarcza nie istnieje;
  - zmiana funkcji niektórych obiektów folwarcznych, a znaczna część jest nieużytkowana; wyburzenia obiektów przemysłu rolno-spożywczego (np. gorzelni);
  - zróżnicowany stan zachowania kolonii mieszkalnych; pierwotnie typologicznie jednorodne budynki zostały zdewaloryzowane przez liczne przemurówki w obrębie elewacji, wymianę stolarki i pokrycia dachowego.
- pojedyncze ubytki zagród w obrębie wsi chłopskich i kolonii (dotyczy to wszystkich jednostek osadniczych na terenie gminy Dygowo);
- znaczne ubytki obiektów gospodarczych – głównie stodół, zastępowanie tradycyjnych elementów tzw. małej architektury wyrobami prefabrykowanymi (np. betonowe ogrodzenia);
- stan zachowania tradycyjnej zabudowy mieszkalnej (zwłaszcza szachulcowej), która ulega naturalnej dekapitalizacji oraz poddawana jest niekontrolowanym (żywiolowym) przekształceniom elewacji (np. wymiana stolarki, nowe tynki), wymiany pokrycia oraz rozbudowy;
- zaniedbania większości cmentarzy poewangelickich, ze zniszczonymi lub usuniętymi nagrobkami i ubytkami w drzewostanie (niektóre nekropole są słabo czytelne w terenie, zwłaszcza śródleśne).

5. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY DYGOWO USTANOWIENIA PRAWNE

5.1. REJESTR ZABYTKÓW

Jak wyżej wspomniano (rozdz. 2) formy ochrony krajobrazu kulturowego i zabytków reguluje art. 7 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (wraz z późn. zmianami). Formą ochrony ustanawianą przez wojewódzkiego konserwatora zabytków jest wpisanie obiektu / obszaru do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków archeologicznych

W granicach administracyjnych gminy Dygowo jest 10 zabytków archeologicznych, wpisanymi do rejestru zabytków:

- grodzisko wyżynne, dwuczłonowe w Bardach, stanowisko 1 (Nr rej. 739 z 25.07.1969 r.);
- osada otwarta w Bardach, stanowisko 2 (Nr rej. 740 z dn. 25.07.1969 r.);
- osada otwarta w Bardach, stanowisko 6 (Nr rej. 741 z dn. 25.07.1969 r.)
- cmentarzysko kurhanowe w Bardach, stanowisko 7 (Nr rej. 742 z dn. 25.07.1969 r.);
- osada otwarta w Dygowie, stanowisko 2 (Nr rej. 745 z dn. 25.07.1969 r.);
- grodzisko nizinne w Kłopotowie, stan. 1 (Nr rej. 749 z dn. 25.07.1969 r.);
- cmentarzysko kurhanowe w Kłopotowie, stanowisko 2 (Nr rej. 750 z dn. 25.07.1969 r.);
- grodzisko stożkowate w Pustarach, stan. 1 (Nr rej. 754 z 25.07.1969 r.);
- grodzisko nizinne w Świelubiu, stan. 1 (Nr rej. 758 z dn. 25.07.1969 r.);
- cmentarzysko kurhanowe w Świelubiu, stanowisko 2 (Nr rej. 759 z dn. 25.07.1969 r.).

Rejestr zabytków nieruchomości

W rejestrze zabytków nieruchomości wpisanych jest **18 obiektów i obszarów** z terenu gminy Dygowo (na dn. 30 grudnia 2012 r.). Są to zarówno obiekty i obszary samodzielne (np. parki podworskie, kościoły), jak również obiekty występujące w obrębie zespołów wpisanych do rejestru (np. dwory/palace i parki w założeniach rezydencjonalnych).

Uwaga!

W wykazie pod numerem 378 (decyzja z dnia 10.04.1964 r.) znajduje się ryglowy spichlerz w Kłopotowie. Obiekt nie istnieje, oczekuje na procedurę wykreślenia z rejestru zabytków²⁴.

Wykaz zabytków nieruchomości - Załącznik nr 1

Rejestr nie jest zbiorem zamkniętym. Wpisy dokonywane są na wniosek właściciela lub z urzędu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

---

²⁴ Obecnie prowadzona jest (przez Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie) weryfikacja rejestru zabytków oraz zakresu ochrony, wynikającej z treści wpisów- np. weryfikacja granic parków, działek kościelnych.

Rejestr zabytków ruchomych.

Rejestr zabytków ruchomych z terenu Gminy Dygowo jest dostępny w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Szczecinie Delegatura w Koszalinie. W większości są to elementy wyposażenia kościołów (ołtarze, chrzcielnice, kropielnice, świeczniki, ławki, empory, stropy, prospekty organowe).

Bogatym wyposażeniem mogą poszczycić dwa pałace w Skoczowie i Kłopotowie. Nie zostały jednak do chwili obecnej wpisane do rejestru zabytków.

Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, ale na wniosek właściciela tego zabytku. WKZ może wpisać z urzędu zabytek ruchomy do rejestru jeśli istnieje uzasadniona obawa zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywozu za granicę.

5.2. WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTEKÓW

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2010 roku, w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem – Wojewódzki Konserwator w Szczecinie opracował „wykaz zabytków nieruchomych z terenu gminy Dygowo ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków”, które przekazał Wójtowi Gminy. Znalazło się w nim 78 **obiektów i obszarów**.

W wojewódzkiej ewidencji zabytków znajdują się także 423 zabytki archeologiczne.

Wykaz zabytków nieruchomych - Załącznik nr 2

Wykaz zabytków archeologicznych - Załącznik nr 3

5.3. INNE

Na obszarze gminy Dygowo nie występują obiekty (obszary):

- wpisane na listę Pomników Historii Prezydenta Rzeczypospolitej
- objęte ochroną konserwatorską jako Park Kulturowy

**6. POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI
W ŚWIETLE DZIAŁAŃ GMINY DYGOWO
(wybór dokumentów uchwalonych przez Radę Gminy DYGOWO)**

➤ **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dygowo**

Do roku 2009 na obszarze gminy Dygowo obowiązywało „*Studium uwarunkowań (...)*” uchwalone uchwałą Nr IV/22/2002 Rady Gminy Dygowo z dnia 30 grudnia 2002 r. Zmiana „*Studium uwarunkowań (...)* w obrębie całej gminy Dygowo została przyjęta uchwałą Nr XXXIV/211/09 Rady Gminy Dygowo z dnia 30 września 2009 roku²⁵.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy jest podstawowym dokumentem planistycznym określającym politykę przestrzenną gminy. Studium uwarunkowań nie jest aktem prawa miejscowego, jednak wprowadzenie przyjętych w nim zapisów do obiegu prawnego następuje poprzez ustalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, ponieważ obowiązuje ustawowa zasada zgodności zasad zagospodarowania i zabudowy przyjętych w miejscowym planie z kierunkami wytyczonymi w studium. W związku z tym, ustalenia studium są wiążące dla organów gminy przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W części dotyczącej historyczno-kulturowych uwarunkowań rozwoju przestrzennego przedstawiono rys historyczny ziemi kołobrzeskiej (dygowskiej) w tym:

- relikty osadnictwa prehistorycznego (stanowiska archeologiczne);
- powstanie i rozwój historycznego układów ruralistycznych;
- charakterystykę przestrzenną i noty historyczne wybranych jednostek ruralistycznych (wsi);
- zabytki budownictwa, techniki, zieleni zabytkowej i nekropolie;
- tradycyjne formy zagospodarowania terenów wiejskich oraz budownictwo etnograficzne.

Wskazano obszary i obiekty posiadające walory zabytkowe, które powinny być chronione ustaleniami m.p.z.p., wytypowano obiekty kwalifikujące się do objęcia ochroną na mocy wpisu do rejestru zabytków (**32 obiekty**) oraz przewidziane do ochrony w obrębie stref ochrony konserwatorskiej (A, B, K, E). Wskazano także obiekty proponowane do „objęcia ochrona konserwatorską²⁶ (s. 180-198) – „wpis do ewidencji zabytków” (**ponad 850 obiektów**). Przedstawiono strukturę przestrzenną gminy, sieć osadniczą, walory krajobrazu kulturowego.

Zmiana „*Studium uwarunkowań (...)* dla Gminy Dygowo” – zakresie dziedzictwa kulturowego została oparta na opracowaniu „Waloryzacja kulturowa gminy Dygowo” z 2002 roku, autorstwa Europrojekt Jarosław Kalinowski, Poznań²⁷. Niestety opracowanie owo wymaga pilnej aktualizacji terenowej z uwagi na liczne nieścisłości powielane w kolejnych opracowaniach strategicznych („*Studium uwarunkowań (...)*), stanowiących podstawę przy sporządzaniu m.p.z.p. gminy.

²⁵ Opracowanie wykonała Pracownia Urbanistyczna Erdmann

²⁶ s. 180-198 „Zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gm. Dygowo, 2009”

²⁷ Opracowanie powstało na potrzeby „*Studium uwarunkowań (...)* z 2002 roku.

Np. podawanie w wypadku leśniczówki Chybkie (jednodworcze wybudowanie wraz z pozostałościami historycznego młyna) informacji o rzekomym gotyckim kościele oraz dwóch cmentarzach (?). Podobnie różnice są w wykazach cmentarzy zabytkowych: na s. 47-50 podaje się 21 cmentarzy zabytkowych; w tabeli na s. 79-81 jest ich już 26 (w tym dwa cmentarze w Chybkiem - jeden z 1960 r. ?) oraz trzy zabytki archeologiczne – cmentarzyska wczesnośredniowieczne). Przytoczony przez autorów *Zmiany Studium (...)* z 2009 r. wykaz tzw. adresówek (jako obiektów proponowanych do wpisu do ewidencji konserwatorskiej), obejmujący setki obiektów bez koniecznej selekcji, skutkuje nadmiernym i niekiedy nieuprawnionym rozbudowaniem zasobu do ochrony. Po dodaniu do tego zasobu archeologicznego w wojewódzkiej ewidencji zabytków wraz ze strefami ochrony archeologicznej (423 plus 10 obiektów w rejestrze), stref ochrony konserwatorskiej (A,B,K,E) uzyskujemy gigantyczny zbiór (ponad 1300 elementów) - praktycznie niemożliwy do odpowiedzialnej ochrony i opieki.

Ponieważ zmianie uległy podstawy prawne o randze krajowej (rozporządzenie MKiDN dotyczące wojewódzkiej ewidencji zabytków) oraz podstawy programowe o randze wojewódzkiej (zmiana do Planu Zagospodarowania Przestrzennego WZ uchwalona w 2010 r. oraz Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami dla WZ na lata 2013-2017), to konieczne zmiany do Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania dla Gminy Dygowo winny zawierać aktualizację zasobu kulturowego w oparciu m.in. o aktualną gminną ewidencję zabytków. Ta z kolei powinna zawierać (zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) obiekty znajdujące się w:

- rejestrze zabytków,
- wojewódzkiej ewidencji zabytków
- wytypowane do gez przez samorząd Gminy Dygowo²⁸.

I tak dla porównania: zgodnie z wykazem przekazanym gminie Dygowo w końcu 2010 roku w wojewódzkiej ewidencji zabytków znalazło się jedynie 78 obiektów (w stosunku do ponad 850 proponowanych w *Zmianie do Studium (...)* z 2009 r.

➤ **Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego**

Warunki realizacji inwestycji powinny być ustalane w oparciu o zapisy studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dygowo. Studium nie stanowi wprawdzie podstawy do wydawania decyzji o warunkach zabudowy/decyzji lokalizacji celu publicznego, jednak ustala uwarunkowania i kierunki, które powinny być uwzględniane przy realizacji inwestycji, jeżeli zagospodarowanie ma być realizowane na zasadach ładu przestrzennego i zrównoważonego rozwoju. Wobec ustawowego nakazu zgodności studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, to należy przyjąć, że warunki i kierunki określone w studium znajdą ustalenie w miejscowym planie. W konsekwencji, wszelkie inwestycje realizowane po sporządzeniu studium, a przed uchwaleniem planu, nie powinny powodować przekształcenia funkcjonalno-przestrzennego gminy, a także degradacji dziedzictwa kulturowego i zabytków.

²⁸ Na obszarze gminy istnieje bogaty zasób materialnego dziedzictwa kulturowego, którego nie ujmuje ani rejestr ani ewidencja konserwatorska.

➤ **Lokalna Strategia Rozwoju obszaru gmin Dygowo, Gościno, Karlino, Kołobrzeg, Rymań, Siemyśl i Ustronie Morskie na lata 2009-2015 – zwana dalej „LSR”**

Lokalna Grupa Działania posiada status stowarzyszenia i działa pod nazwą Stowarzyszenie Lokalnej Grupy Działania „Siła w Grupie”; zarejestrowana w KRS w 2006 r. Gminy w jej składzie to samorządowi członkowie zwyczajni. Misją LGD jest: *Stowarzyszenie LGD „Siła w Grupie” kreuje i wspiera rozwój zrównoważony dbając o sprawna realizację działań zaplanowanych w LSR i pobudzanie aktywności mieszkańców do działania na rzecz dobra wspólnego jakim jest nasz piękny i atrakcyjny region.*

„LSR” zawiera cztery cele strategiczne:

- I. Aktywność społeczno-kulturowa mieszkańców
- II. Rozwój turystyki i ochrona środowiska
- III. Efektywna i dochodowa działalność gospodarcza
- IV. LGD „Siła w Grupie” silną i niezależną ekonomicznie organizacją integrującą mieszkańców regionu

Jak każde tego typu opracowanie „LSR” zawiera analizę SWOT dla obszaru działania.

W obszarze I (dotyczącym aktywności społ.-kulturalnej) w „mocnych stronach” ujęto *różnorodne dziedzictwo kulturowe i historyczne; artyści ludowi i zespoły folklorystyczne.* W „słabych stronach” wskazano na: *zły stan zabytków (pałace, kościoły, parki).* Jako „szanse” wskazano m.in.: *wzrost zainteresowania rękodziełem (kowlstwo, hafty, witraże, zabawki ekologiczne.*

Za „zagrożenia” uznano m.in.: *likwidowanie bibliotek i małych szkół.*

W obszarze II (dotyczącym turystyki) za „mocne strony” uznano m.in.: *istniejące w niewielkiej ilości ścieżki turystyczne; regionalne zabytki, Związek Miast i Gmin Dorzecza Parsęty.* „Słabości” to: *brak szlaków turystycznych wzdłuż Parsęty i w całym regionie; brak zintegrowanej turystyki rowerowej i pieszej.* Szanse to np.: *promocja walorów turystycznych.* Zagrożenia: *sprzeczność interesów (np. inwestorzy – przyrodnicy).*

Tabela celów „LSR” zawiera m.in. następujące zadania:

- działania związane z kultywowaniem tradycji, wzrostem wiedzy o regionie;
- kultywowanie tradycji;
- udział i organizowanie przeglądów i konkursów dla twórców lokalnych;
- wzmacnianie przynależności do grupy (np. etnicznej, kulturowej);
- miejscowości są estetyczne a obiekty zabytkowe utrzymane;
- aktywna współpraca ze Związkiem Miasta i Gmin Dorzecza Parsęty;
- uzupełniająca oferta atrakcji dla turystów (wioski tematyczne, ogrody, parki, ścieżki tematyczne itp.);
- szkolenia, warsztaty, kursy przetwórstwa produktów pochodzących z własnych gospodarstw rolnych;
- wspieranie rzemiosła, tradycyjnych zawodów.

Powyższe działania wpisują się zarówno w programy ochrony i opieki nad dziedzictwem materialnym (podniesienie atrakcyjności turystycznej poprzez dbałość o zabytki) jak i niematerialnym regionu (folklor muzyczny, rzemiosło tradycyjne, dziedzictwo kulinarne).

➤ **Inne działania Gminy Dygowo**

P o n a d l o k a l n e

▪ **Związek Miast i Gmin Dorzecza Parsęty**

Gmina Dygowo jest członkiem Związku Miast i Gmin Dorzecza Parsęty²⁹ - utworzonej w 1992 r. ponadlokalnej struktury samorządowej, inicjującej działania, programy i pozyskującej środki z funduszy unijnych na realizację różnorodnych zadań w sferze infrastruktury, środowiska przyrodniczego, kulturowego, edukacji i popularyzacji miast i gmin w dorzeczu Parsęty.

Od 2006 roku wydano m.in. przewodniki i informatory:

- „Szlakami otwartych kościołów dorzecza Parsęty”;
- „Szlaki rowerowe i piesze na terenie Związku Miast i Gmin Dorzecza Parsęty”;
- informator „lokalna Organizacja Turystyczna Doliny Parsęty”.

Przez Gminę Dygowo przebiega kilka tras turystycznych. W większości są to szlaki nieoznakowane w terenie, funkcjonują raczej jako propozycje różnych organizacji turystycznych, choć informacje o nich podawane są np. na oficjalnej stronie powiatu kołobrzeskiego.

Do oficjalnych tras należy zaliczyć: „Szlak Solny” i „Po Parsęcie” (szlaki o znaczeniu ponadregionalnym funkcjonujące od kilkudziesięciu lat) oraz „Szlak śladami historii ziemi dygowskiej” - oznakowany i opracowany z wykorzystaniem dofinansowania z Unii Europejskiej.

Szlak pieszy:

Szlak Solny ok. 29 km – prowadzi z Kołobrzegu do Piły, śladem historycznego traktu handlowego, którym kupcy wozili z Kołobrzegu do Wielkopolski i dalej na południe Europy sól warzoną.

Szlaki rowerowe:

Szlak „Śladami historii ziemi dygowskiej”- (oznakowany) ok. 28 km; przebieg szlaku: Dygowo – Bardy – Miechęcino – Włóścibórz – Piotrowice – Kłopotowo – Wrzosowo – Skoczów – Pyszka – Dygowo.

Szlak wokół Gminy Dygowo ok. 43,5 km - nieoznakowany

Szlak do najstarszych polskich dębów ok. 30 km - nieoznakowany

Szlak z Kołobrzegu do Wrzosowa 57 km - nieoznakowany

Szlak Bardy-Czernin-Dygowo 16 km - nieoznakowany

Szlak wokół Stramnicy 14,5 km - nieoznakowany

Wycieczka poza powiat kołobrzeski nieoznakowany

Wycieczka rekreacyjno-sportowa 98 km - nieoznakowany

Szlak kajakowy:

po Parsęcie - oznakowany

W 2004 r. na zlecenie Związku opracowano **Ramowy Program Rozwoju Turystyki Dorzecza Parsęty**. Ponieważ turystyka jest integralnie związana z zasobami przyrodniczymi i kulturowymi, w w/w Programie uwzględniono m.in. zabytki występujące w dorzeczu Parsęty. Informacja o zasobie zabytkowym wykazanym w *Programie (...)* sporządzona została na podstawie materiałów dostarczonych przez poszczególne gminy.

---

²⁹ Obecnie członkami ZMiGDP są 22 gminy.

Według autorów Ramowego Programu Rozwoju Turystyki Dorzecza Parsęty są szanse na rozwoju turystyki w obszarze Dorzecza Parsęty jako terenu stanowiącego zaplecze krótkoterminowych wyjazdów dla większych aglomeracji, takich jak Koszalin, Szczecin. Jednak nie sprzyja temu:

- zły stan wielu historycznych obiektów budownictwa i architektury,
- zdewastowany krajobraz przyrodniczy (zabudowania po byłych PGR),
- zdekapitalizowana substancja budowlana obiektów gospodarczych i mieszkaniowych,
- zbyt niska świadomość i brak przygotowania do efektywnego świadczenia usług turystycznych ze strony społeczności lokalnych – niski poziom przedsiębiorczości i słabe kwalifikacje.

Według autorów Ramowego Programu Rozwoju Turystyki Dorzecza Parsęty dla odpowiedniej animacji turystycznej niezbędna jest budowa Systemu Informacji Turystycznej na obszarze Związku Miast i Gmin Dorzecza Parsęty, który powinien składać się z następujących elementów:

- Centra Informacji Turystycznej (CIT) w większych ośrodkach (współpracujące z Lokalnymi Organizacjami Turystycznymi),
- stanowiska informacyjne lub punkty informacyjne,
- elektroniczne kioski informacyjne,
- tablice informacyjne,
- internet.

W większości powyższe spostrzeżenia pozostały w dalszym ciągu aktualne.

L o k a l n e

▪ „Dzieje wsi pomorskiej – Międzynarodowa Konferencja Naukowa” 2002-2010

Inicjatorem tego zamierzenia byli: Andrzej Chludziński - nauczyciel języka polskiego w Publicznym Gimnazjum w Dygowie i Dorota Gruchała – dyrektor Gminnego Zespołu Oświaty i Kultury w Dygowie. Finansowe zaplecze stanowiła Gmina Dygowo i Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej. Z czasem konferencje i towarzyszące im publikacje współfinansowane były także ze środków Unii Europejskiej.

Kierownictwo naukowe sprawowali pracownicy naukowcy Uniwersytetu Szczecińskiego (prof. Aleksandra Belchnerowska, prof. Radosław Gaziński i dr Andrzej Chludziński. Miejscem obrad był początkowo Dom Pomocy Społecznej we Włociborzu. Położenie DPS-u na wsi, w lasach, niedaleko doliny Parsęty świetnie podkreślało charakter konferencji. W kolejnych latach konferencja odbywała się w pałacu w Kłopotowie.

Konferencja stała się interdyscyplinarnym spotkaniem osób zajmujących się naukowo przeszłością i teraźniejszością Pomorza, w jego historycznych granicach, a więc obejmujących dzisiejsze tereny Polski i Niemiec. Tematyka obejmowała historię, geografę, etnografię, historię sztuki, literaturoznawstwo, językoznawstwo.

Publikacje materiałów pokonferencyjnych, stanowiące niejako pokłosie owych spotkań naukowych, pozwalały zapoznać się z dziejami nie tylko obecnej gminy Dygowo. Recenzentami byli profesorowie Uniwersytetu Szczecińskiego (np.: prof.

Radosław Gaziński, prof. Włodzimierz Stępiński) i Uniwersytetu Gdańskiego (prof. Edward Breza).

Te działania Gminy Dygowo zasługują na szczególne uznanie; niewiele jest bowiem samorządów lokalnych patronujących (i czynnie zaangażowanych) w tak długofalowe działanie o charakterze naukowo-edukacyjnym (zaangażowanie kadry pedagogicznej dygowskich szkół oraz uczniów). Szczególny aspekt to przeciwdziałanie wykluczeniu poprzez organizację konferencji (w pierwszych latach) w Domu Pomocy Społecznej we Włóściborzu.

Sesjom towarzyszyły objazdy studialne, pozwalające zapoznać się z dziedzictwem kulturowym Gminy Dygowo (architektura sakralna i świecka, zabytkowe założenia parkowe itp.).

Podczas trzydniowych konferencji - nie tylko w czasie przeznaczonym na dyskusje - specjaliści reprezentujący różne dziedziny nauki mieli możliwość szerokiej wymiany poglądów oraz prowadzenia licznych polemik. Po raz kolejny sprawdziła się formuła konferencji interdyscyplinarnej, dotyczącej dziejów Pomorza w jego historycznych granicach.

▪ **Muzeum w Zespole Szkół im. Adama Mickiewicza w Dygowie**

Zespół Szkół tworzą: Szkoła Podstawowa i Publiczne Gimnazjum. Idea gromadzenia eksponatów do szkolnej izby regionalnej (a obecnie to już niemalże muzeum regionalne) sięga lat 90 XX wieku. Dotychczas zgromadzono kilkaset eksponatów; od archeologicznych, poprzez militaria, przedmioty rękodzieła, wyroby miejscowego, lokalne wydawnictwa i prasę codzienną (część z nich została zinwentaryzowana). Najlichniesza kategorie stanowią zbiory XIX i XX-wieczne. Wszystkie one pełnią rolę pomocy dydaktycznych.

„Dzieci na lekcjach historii siedzą w takich samych ławkach jak siedzieli dawniej ich dziadkowie i rodzice, przebywają wśród eksponatów na co dzień, na zajęciach historii mogą je wziąć do ręki, dokładnie obejrzeć. Na lekcjach najczęściej omawiane są eksponaty związane z najbliższą okolicą. Dystans między dzieckiem a tysiącletnim zabytkiem przestaje istnieć. Przedmioty tracą swój zabytkowy majestat: żarna z kilkusetletnim rodowodem, kule od kartaczy z czasów wojny szwedzkiej, części kajdan z czasów tamtej zawieruchy, pięciolitrowy mózdzierz z datą 1694, przedmioty z okresu wojny napoleońskiej, rapier z tamtego czasu”.

▪ **Zespół „Dygowianki”**

Zespół Śpiewaczy „Dygowianki” powstał w 1980 roku przy Kole Gospodyń Wiejskich w Dygowie. To jeden z najdłużej działających zespołów w województwie zachodniopomorskim. Obecnie pod egidą Gminnego Zespołu Oświaty i Kultury w Dygowie. Repertuar zróżnicowany, zgodnie z wielokulturowością gminy i regionu zachodniopomorskiego; w użyciu są stroje kaszubskie małopolskie. Rokrocznie „Dygowianki” uczestniczą w Prezentacjach Kulturalnych Wsi w Drawsku Pomorskim.

▪ **Łososiowa gmina**

W Dygowie organizowana jest impreza pod nazwą "Biesiada łososiowa", w trakcie tej imprezy odbywają się zawody wędkarskie, konkurs na potrawę rybną,

konkurs plastyczny po hasłem "Łosoś królewska ryba" oraz inne atrakcje z łososiem w tle. Ta powszechność łososia w gminie Dygowo zaowocowała pojawieniem się w Dygowie pomnika łososia będącego wyrazem hołdu dla jednej z najszlachetniejszych polskich rzek - "Parsęty" i jej szlachetnych zasobów, jakimi są królewskie łososie. Autorem dygowskiego pomnika jest artysta plastyk Romuald Wiśniewski.

▪ **Biblioteki i świetlice**

Na obszarze Gminy działa Biblioteka Gminna w Dygowie oraz filie w Gąskowie i Wrzosowie. Sieć świetlic wiejskich tworzą: Bardy, Czernin, Dygowo, Dębogard, Gąskowo, Jazy, Świelubie i Wrzosowo.

➤ **16.08.2011 r. w Polsce weszła w życie Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Polska ratyfikowała Konwencję 22.10.2010 r.**

Narodowy Instytut Dziedzictwa (instytucja MKiDN) opracował Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego w odniesieniu do Konwencji UNESCO z 2003 roku. Opracowanie zawiera informacje ogólne, wytyczne dotyczące składania wniosków o wpis oraz procedury wpisywania elementów dziedzictwa niematerialnego, formularz wniosku zgłoszeniowego, załącznik do wniosku, instrukcje składania wniosku (www.zabytek.pl, www.nid.pl).

Obejmowane ochroną na terenie Polski elementy niematerialnego dziedzictwa kulturowego powinny:

- być żywe, odzwierciedlające zarówno tradycyjne, jak i współczesne praktyki, w których wyraża się tożsamość grup kulturowych;
- mieć charakter (...) włączający, nie służący przypisywaniu wyłączności na określone praktyki danej grupie lecz wzmacnianiu spójności społecznej, podtrzymywanej w różnorodnych przejawach niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- ponieważ niematerialne dziedzictwo jest zakorzenione we wspólnotach, oznacza to, iż może zostać uznane za element tożsamości i tradycji określonych wspólnot tylko i wyłącznie przez nie same i za ich zgodą;
- elementy wpisane na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego mogą być następnie wpisane na listę reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa ludzkości - prowadzoną przez UNESCO.

Dziedzictwo niematerialne to m.in.:

- tradycje i przekazy ustne (np. bajki, przysłowia, pieśni, oracje, opowieści wspomnieniowe i wierzeniowe, historie, przemowy, lamenty pogrzebowe, zawołania pasterskie i handlowe), w tym w języku jako nośniku niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne (np. tradycje wokalne, instrumentalne i taneczne; widowiska religijne, karnawałowe i doroczne);
- praktyki społeczno-kulturowe (np. zwyczaje, rytuały i obrzędy doroczne, sytuacyjne i rodzinne: chrzciny, wesela, pogrzeby; ceremonie lokalne i środowiskowe; zwyczaje odpustowe i pielgrzymki; gry i zabawy; folklor

dziecięcy; sposoby świętowania; praktyki służące nawiązywaniu kontaktów międzyludzkich (...);

- wiedza i praktyka dotycząca przyrody i wszechświata (np. tradycyjne wyobrażenia o wszechświecie; meteorologia ludowa, tradycyjne sposoby gospodarowania, tradycyjne sposoby leczenia; zamawiania: miłosne, medyczne);
- wiedza i umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest prowadzona przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wpis dokonywany jest na wniosek: grup, wspólnot oraz organizacji pozarządowych. W uzasadnionych przypadkach, tj. jeżeli dany element dziedzictwa niematerialnego kultywowany jest jedynie przez pojedyncze osoby, również na wniosek jednostek.

Gmina Dygowo posiadająca Zespół Śpiewaczy „Dygowianki”, prężnie działający Gminny Zespół Oświaty i Kultury, muzeum szkolne, wiedzę zgromadzoną podczas dziewięciu Konferencji „Dzieje Wsi Pomorskiej”, a co za tym idzie pełna świadomość odrębności i specyfiki lokalnego dziedzictwa posiada realne szanse w staraniach o wpis na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

➤ **Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków**

22 maja 2013 roku Rada Gminy Dygowo podjęła uchwałę (Nr XXIX/200/13) w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. W załącznikach do uchwały dołączono wnioski (druki) na udzielenie dotacji oraz sprawozdanie z realizacji zadania.

➤ **Stanowisko ds. ochrony i opieki nad zabytkami**

W strukturach Urzędu Gminy Dygowo nie utworzono dotychczas odrębnego stanowiska dotyczącego opieki nad dziedzictwem kulturowym. Zadania z zakresu dziedzictwa kulturowego należą do referatu planowania i rozwoju gospodarczego.

7. OCENA STANU ZACHOWANIA I FUNKCJONOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY DYGOWO

Analiza stanu zachowania i funkcjonowania w obiegu społecznym poszczególnych elementów dziedzictwa kulturowego Gminy Dygowo (krajobrazu, zabytków nieruchomych, ruchomych i niematerialnych) pozwala na zestawienie zjawisk pozytywnych i negatywnych oraz wskazanie perspektyw.

7.1. MOCNE STRONY

- Cenny zróżnicowany zasób dziedzictwa kulturowego o walorach lokalnych i ponadlokalnych:
  - bogate dziedzictwo archeologiczne – w tym grodziska w Bardach i Świelubiu z okresu wczesnego średniowiecza;
  - układy ruralistyczne o średniowiecznej metryce (w tym XII i XIII-wieczne) z czytelnymi (mimo częściowych przekształceń) kompozycjami przestrzennymi (owalnice, okolnice). Są to najczęściej najstarsze zabytki na terenie gminy (poza archeologicznymi);
  - architektura sakralna (wraz z wyposażeniem) zróżnicowana pod względem chronologicznym, typologicznym i materiałowym (od XIII do XIX wieku) w Wrzosowie, Czerninie, Świelubiu, Kłopotowie, Dygowie;
  - XIX-XX-wieczne dwory i pałace: klasycystyczne (Skoczów, Piotrowice), neogotyckie (Pustary, Czernin, Włóścibórz), modernistyczny (Kłopotowo);
  - zespoły rezydencjonalno-parkowe z częściowo zachowaną zabudową gospodarczą (np. w Kłopotowie, Pustarach, Skoczowie etc.); parki o wybitnych walorach zabytkowych (prawnie chronione) – np. w Skoczowie, Włóściborzu, Kłopotowie itp.;
  - zabudowa zagrodowa (chłopska) XIX-XX-wieczna. Domy mieszkalne szkieletowe i murowane (w tym z charakterystyczną ścianką kolankową i centralną wystawką). Budynki gospodarcze w większości murowane;
  - architektura przemysłowa: w tym ryglowy dworzec kolejowy (Dygowo) oraz infrastruktura kolejowa (Jazy, Wrzosowo), relikty wiatraków (Czernin), gorzelnia (Wrzosowo), dawna mleczarnia w Dygowie – ob. dom mieszkalny;
  - lapidaria w Bardach i Dygowie.
- Krajobrazy o walorach przyrodniczych i kulturowych (podstawa do zintegrowania ochrony obszarowej krajobrazu – por. Studium uwarunkowań (...) gminy Dygowo).
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dygowo zawierające analizę krajobrazu kulturowego wraz z zaleceniami do ochrony i kształtowania krajobrazu, obowiązujące przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
- Uwzględnienie ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych uchwalonych przez Radę Gminy Dygowo.
- Przyjęcie przez Radę Gminy uchwały (Nr XXIX/200/13, z dn. 22.05.2013 r.) w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Takie działanie dowodzi długofalowej polityki doceniającej dziedzictwo kulturowe; potencjał tkwiący w zabytkach,

daje także większe szanse beneficjentom aplikującym do innych funduszy zewnętrznych.

- Popularyzacja historii i dziedzictwa kulturowego poprzez Gminny Zespół Oświaty i Kultury (szkoły, biblioteki, świetlice wiejskie, muzeum szkolne, Zespół „Dygowianki”, „Łososiowa Gmina”, publikacje Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Dzieje Wsi Pomorskiej), informacja na stronie internetowej Urzędu Gminy o historii oraz zabytkach miasta i gminy.
- Przynależność Gminy Dygowo do: Związku Miast i Gmin Dorzecza Parsęty; Lokalnej Grupy Działania „Siła w Grupie”; Mieleńskiej Lokalnej Grupy Rybackiej
- Walory krajobrazowe i krajobraz kulturowy doliny Parsęty.

7.2. SŁABE STRONY

- Brak części opracowań strategicznych gminy Dygowo (Lokalny Plan rewitalizacji, Plan Rozwoju Lokalnego).
- Zły lub pogarszający się stan techniczny większości tradycyjnej, historycznej zabudowy wiejskiej w konstrukcji ryglowej oraz murowanej zarówno w obrębie układów ruralistycznych jak i zespołów folwarcznych.
- Dewaloryzujące remonty i nieodpowiednie przy użyciu niewłaściwych materiałów (np. panele zewnętrzne lub styropian); niewłaściwe pokrycia dachowe, zniszczenia elementów historycznego wystroju elewacji itp.
- Niewystarczające zabezpieczenie przeciwpożarowe i antywłamaniowe zabytkowych kościołów.
- Zaniedbane (opuszczone) historyczne (poewangelickie) wiejskie cmentarze będące szczególnym świadectwem dziejów, w tym po 1945 roku.
- Brak miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla całego obszaru Gminy Dygowo.
- Ilość zabytkowych obiektów na terenach Gminy Dygowo wpisanych do rejestru, nie jest adekwatna do walorów zasobów dziedzictwa kulturowego (szczególnie dotyczy to pałaców i dworów).
- Gminna ewidencja zabytków wymaga systematycznego uzupełnienia o obiekty wskazane przez samorząd gminy (poza rejestrem zabytków i wojewódzką ewidencją zabytków) w oparciu o terenową weryfikację zasobu kulturowego.
- Brak stanowiska ds. ochrony dziedzictwa kulturowego w strukturze Urzędu Gminy Dygowo.
- Konieczność stałego monitoringu i weryfikacji informacji o zabytkach i dziedzictwie kulturowych umieszczanych na stronie internetowej (np. dziejów sztandarowych zabytków Miasta i Gminy; szlaków turystycznych).
- Niewystarczające zaplecze dla obsługi funkcji turystyczno-rekreacyjnej budowanej w oparciu o zabytkowe obiekty na terenie gminy.
- Niszczący zasób dziedzictwa pofolwarcznego (zabudowa gospodarcza: spichlerze, wozownie, stajnie); technicznego; zaniedbane zabytkowe założenia parkowe.

7.3. PERSPEKTYWY

Dygowo to jedna z najmniejszych w województwie gmin, o bogatym i zróżnicowanym dziedzictwie kulturowym. Aby stworzyć prawidłowy system opieki nad owym zasobem można wskazać następujący tryb postępowania:

- ❖ Konieczne jest podjęcie działań mających na celu utworzenie muzeum regionalnego, dla którego naturalną podstawę stanowi istniejące już muzeum szkolne w Dygowie. Dotychczasowe działania – lekcje muzealne *in situ*, stale powiększany zasób eksponatów, nauka dziejów współczesnych (po 1945 roku) potwierdzają potrzebę utworzenia instytucji muzealnej z profesjonalną kadrą merytoryczną.
- ❖ Wzbogacenie programów funkcjonujących świetlic wiejskich i tworzenie nowych; placówki te mogłyby jednocześnie pełnić rolę izb regionalnych (we współpracy z władzami samorządowymi i muzeum regionalnym np. w Koszalinie),
- ❖ Nawiązanie współpracy z instytucjami kultury jak np. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, Narodowy Instytut Dziedzictwa OT w Szczecinie, placówki muzealne w Szczecinie, Koszalinie itp.
- ❖ Propagowanie właściwej rewitalizacji zabytkowych zespołów parkowo-pałacowych w ścisłej współpracy ze służbami konserwatorskimi) stanowić będzie realny przyczynek do zachowania i właściwego eksponowania historycznej dziedzictwa gminy.
- ❖ Możliwość wypracowania współpracy w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego i opieki nad nim poprzez zawieranie partnerstwa publiczno-publicznego i (lub) publiczno-prywatnego.
- ❖ Tereny wiejskie gminy stosunkowo wolno rozwijają infrastrukturę turystyczną i rekreacyjną; tym większe znaczenie mają Plany Odnowy Miejscowości; szczególne znaczenie ma zawarcie w POM elementów opieki nad dziedzictwem kulturowym.
- ❖ Coraz większego znaczenia winny nabierać gospodarstwa agroturystyczne (w historycznych zagrodach, a nie typowe hotele na wsi) i rolnictwo ekologiczne, co wiąże się bezpośrednio z ochroną i propagowaniem dziedzictwa kulinarnego (stanowiącego element dziedzictwa niematerialnego).
- ❖ Zachowanie walorów kulturowych wsi dygowskich (szczególnie pierwotnych, nierzadko średniowiecznych układów ruralistycznych).
- ❖ Budowa i rozwój produktów markowych turystyki kulturowej. W tym wypadku na szczególną uwagę zasługuje nawiązanie do przedstawionego wyżej **Parku Kulturowego „Bardy”** oraz **Obszaru Kulturowo-Krajobrazowego „Dolina Parsęty”**.
Gmina Dygowo może powołać na podstawie uchwały Park Kulturowy.
- ❖ „Rozwój edukacyjnej i integracyjnej funkcji turystyki w Regionie” w ramach działania - Edukacja dzieci i młodzieży wokół walorów turystycznych Regionu.
- ❖ Współdziałanie z organizacjami pozarządowymi (stowarzyszenia, fundacje np. polsko-niemieckie) stanowi niewątpliwą szansę na promowanie walorów zabytkowych miasta i gminy.
- ❖ Powstanie zintegrowanego systemu zarządzania i monitoringu zagospodarowania (m.in. na cele turystyczne) środowiska naturalnego i kulturowego.

- ❖ Stworzenie skutecznego mechanizmu finansowego wspierającego właścicieli zabytków oraz ośrodka (stanowiska w Urzędzie Gminy) doradczego wspierającego merytorycznie wnioskodawców (szkolenia, informatory itp.).
- ❖ Zagospodarowanie turystyczne dostosowanego do walorów środowiska przyrodniczo-kulturowego, służące rozwojowi i promocji wybranych obszarów w gminie.
- ❖ Liczne - na dobrym poziomie merytorycznym i edytorskim – wydawnictwa dotyczące historii i jej świadectw na terenie Gminy Dygowo, w tym opracowania monograficzne; stanowiące pomoc merytoryczną dla szkół (wiedza o regionie).
- ❖ Powstanie społeczeństwa świadomego historii Pomorza Zachodniego, akceptującego i szanującego dziedzictwo kulturowe, aktywnie włączającego się w działania promujące ochronę dziedzictwa kulturowego o zasięgu ponadregionalnym np. obchodzone corocznie we wrześniu Europejskie Dni Dziedzictwa.

8. CELE I ZADANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DYGOWO

8.1. CELE PERSPEKTYWICZNE

Przeгляд zasobów dziedzictwa kulturowego oraz zdiagnozowanie stanu zachowania zabytków, przeprowadzone na wstępnym etapie prac nad Gminnym Programem Opieki nad Zabytkami stanowią podstawę formułowania celów i zadań. Ich realizacja powinna doprowadzić do stworzenia wizerunku gminy atrakcyjnej dzięki walorom kulturowym na równi z walorami przyrodniczymi, z potencjałem obszarów do rewitalizacji i obiektów do zagospodarowania.

Niżej wskazano cele perspektywiczne, dalekosiężne, służące osiągnięciu finalnych efektów w trzech podstawowych dziedzinach:

- poprawie stanu dziedzictwa kulturowego (**cel 1**)
- funkcjonowaniu zabytków w procesach aktywizacji ekonomicznej i społecznej oraz budowie atrakcyjności i konkurencyjności (**cel 2**),
- społeczeństwa świadomego walorów historycznych krajobrazów i potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego (**cel 3**).

Osiągnięcie tych celów wymaga wieloletnich, zintegrowanych działań skutkujących zmianami zarówno w sferze materialnej (dotyczącej stanu i zagospodarowania zabytków), jak i mentalnej (zmiany stosunku do zabytku, dobra uznawanego często za kłopotliwe i niezwykle kosztowne w utrzymaniu).

Określone niżej cele należy traktować jako równorzędne. Poprawa stanu dziedzictwa kulturowego nie będzie możliwa bez powstania świadomej potrzeby jego zachowania oraz działań związanych z użytkowaniem zabytków w sposób odpowiedni dla ich walorów. Suma działań powinna powodować aktywizację społeczną, ekonomiczną i podniesienie atrakcyjności regionu.

Cel perspektywiczny 1: Utrzymanie i wyeksponowanie zachowanych zasobów i struktury krajobrazu kulturowego.

Osiągnięcie tego celu możliwe jest poprzez:

- uwzględnianie problemów ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w dokumentach strategicznych gminy;
- zintegrowanie ochrony krajobrazu kulturowego z ochroną przyrody i równowagi ekologicznej;
- określenie obszarów wartościowych pod względem krajobrazowym (kulturowym i przyrodniczym) do zachowania, wyłączenia z lokalizacji inwestycji o negatywnym wpływie na krajobraz (**z uwzględnieniem wytycznych zawartych w planie zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego z 2010 r.**);
- poprawę stanu zachowania zabytków;
- rewitalizację obszarów zaniedbanych, zdegradowanych dziedzictwo archeologiczne, zespoły pofolwarczne, zieleń komponowana, historyczne nekropole wiejskie, zabytki techniki;

- budowę zintegrowanego systemu informacji, monitoringu stanu i zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego;
- współpracę czynników społecznych (społeczni opiekunowie zabytków, organizacje pozarządowe, stowarzyszenia, fundacje), samorządowych i rządowych w sprawach dotyczących ochrony krajobrazu kulturowego i naturalnego;
- utworzenie w strukturze Urzędu Gminy stanowiska pracy koordynującego zadania związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami.

Cel perspektywiczny 2: Funkcjonowanie dziedzictwa kulturowego w procesach aktywizacji społecznej i ekonomicznej oraz budowie wizerunku gminy

Osiągnięcie tego celu wymaga:

- tworzenia warunków finansowych i organizacyjnych służących zaangażowaniu dziedzictwa kulturowego w aktywizację ekonomiczną i społeczną;
- stworzenie zintegrowanego systemu informacji o finansowaniu ochrony i opieki nad zabytkami, możliwościach pozyskania dotacji ze środków unijnych, państwowych, Gminy Dygowo oraz prawidłowego przygotowania wniosków;
- racjonalne wykorzystanie środków z funduszy unijnych, rządowych, samorządowych, prywatnych na projekty mające za zadanie poprawę kondycji zabytków (konserwację) oraz rewitalizację i aktywizację obszarów i społeczności;
- zagospodarowania zabytkowych (nie tylko wpisanych do rejestru zabytków) budowli na cele kulturalne, turystyczne i inne przy pomocy funduszy prywatnych, gminnych, państwowych i europejskich;
- budowy i promocji produktów turystycznych w oparciu o dziedzictwo kulturowe i zabytki;
- budowy profesjonalnego systemu informacji turystycznej;
- tworzenia miejsc pracy związanych z pracami, zagospodarowaniem i popularyzacją dziedzictwa, szkolenie fachowców - rzemieślników reprezentujących „ginące” zawody;
- wykorzystanie funduszy strukturalnych na zadanie związane z rewitalizacją, aktywizacją społeczną;
- propagowania dobrych przykładów zagospodarowania i użytkowania zabytkowego dziedzictwa kulturowego.

Cel perspektywiczny 3: Budowa świadomych więzi społecznych z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania

Osiągnięcie celu poprzez:

- organizację imprez kulturalnych, konferencji naukowych, popularno-naukowych pogłębiających wiedzę o dziedzictwie kulturowym, kierowanych do różnych środowisk;
- kształcenie profesjonalnych kadr;

- wspieranie inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych działających na rzecz popularyzacji wiedzy o zabytkach oraz opieki i ochrony nad zabytkami;
- włączenie problematyki dziedzictwa kulturowego do programów szkolnych, upowszechnianie edukacji nt. historii i dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie zabytków gminy w nauczaniu dziejów architektury i budownictwa;
- tworzenie i rozbudowę sieci muzealnej (muzea samorządowe, prywatne, izby regionalne).

8.2. CELE PERSPEKTYWICZNE – CELE OPERACYJNE - ZADANIA – PROPOZYCJE ZADAŃ DO REALIZACJI W LATACH 2013 – 2017

- Programowe cele i zadania podlegają uchwaleniu przez Radę Gminy Dygowo.
- Cele perspektywiczne i operacyjne sformułowane poniżej powinny pozostać jako zasady programowe. Zadania mogą być modyfikowane, zależnie od bieżących uwarunkowań.
- Z katalogu zadań przedstawionych, jako propozycja do realizacji w 4-leciu (2013-2017) Samorząd powinien wytypować te, które zamierza realizować.
- Należy pamiętać, że po dwóch latach od uchwalenia Programu Wójt składa Radzie sprawozdanie z jego realizacji.

Propozycje zadań do realizacji w lata 2013-2017 na mocy uchwały Rady GMINY DYGOWO

W Y B Ó R

CEL PERSPEKTYWICZNY 1.

UTRZYMANIE I WYEKSPONOWANIE ZACHOWANYCH ZASOBÓW I STRUKTURY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w lata 2013-2017 na mocy uchwały Rady Gminy Dygowo
1. Budowa gminnego systemu ochrony i opieki nad zabytkami oraz kształtowania krajobrazu kulturowego	Prowadzenie i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków (sporządzana równoległe z niniejszym programem w 2013 r.).	1. Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków. 2. Udostępnienie GEZ na stronie www. Urzędu Gminy.
	Sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszaru całej gminy.	Sporządzenie m.p.z.p. dla obszarów najcenniejszych kulturowo – wskazanych w Studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego (...).
	Rozszerzenie chronionego wpisem do rejestru zabytków zasobu dziedzictwa kulturowego.	Wystąpienie do Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Szczecinie (o wpisanie z urzędu do rejestru zabytków wskazanych w studium uwarunkowań lub innych opracowaniach czy strategiach).

	Ochrona krajobrazów o wartościach kulturowych.	1. Opracowanie studium widokowo-krajobrazowego obszaru gminy - celem wskazania obszarów wyłączonych z lokalizacji inwestycji agresywnych (wielkokubaturowe obiekty usługowe, przemysłowe, elektrownie wiatrowe). 2. Podjęcie uchwały o przyjęciu do realizacji wniosków z w/w studium.
	Wyodrębnienie (lub jego wzmocnienie) w strukturze Urzędu Gminy stanowiska ds. ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.	Ogłoszenie konkursu na stanowisko ds. ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Urzędzie Gminy.
	Utrzymanie (i doskonalenie) poziomu wiedzy o zasadach, formach, metodach opieki nad zabytkami i ochrony zabytków.	Organizacja i udział w szkoleniach związanych z ochroną zabytków i opieką nad nimi (teoria i praktyka).
2. Budowa zintegrowanego systemu ochrony wartości kulturowych i przyrodniczych	Opracowanie programu zintegrowanej ochrony krajobrazu Gminy Dygowo.	Przygotowanie założeń programu zintegrowanej ochrony krajobrazu Gminy Dygowo - rozpoznanie możliwości dofinansowania programu ze środków zewnętrznych (np. WFOŚiGW, Urząd Marszałkowski, LGD i inne).
	Sporządzenie programu opieki nad historycznymi zespołami parkowymi w obrębie Gminy Dygowo. Sporządzenie programu opieki nad historycznymi cmentarzami wiejskimi i jego wdrożenie.	Uporządkowanie terenów publiczno-rekreacyjnych; działania porządkowe i opieka nad zielenią to mogą być także rewitalizacja zabytkowych założeń parkowych, nasadzeń alejowych, czy też odpowiednia opieka nad historycznymi (nieczynnymi) nekropoliami na terenie gminy. <u>Programy opieki (konsultowane z WKZ) winny być podstawą realizacji podprojektu.</u> Sporządzenie programu opieki nad historycznymi cmentarzami wiejskimi

		Sporządzenie programu opieki nad historycznymi zespołami parkowymi w obrębie Gminy Dygowo.
	Budowa sieci dróg /szlaków krajobrazowych – ekspozycja walorów kulturowych i przyrodniczych.	Rewitalizacja i zagospodarowanie terenów nadrzecznych w obrębie szlaku kajakowego, <u>(w planie zagosp. przestrz. woj. zachpom. z 2010 r.)</u> .
	Ochrona alei pomnikowych (zadanie można połączyć z zadaniem: Budowa sieci dróg/szlaków krajobrazowych.	Wystąpienie do Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody o podjęcie działań w celu ustanowienia prawnej ochrony alei pomnikowych. Rozpoznanie i udokumentowanie alei pomnikowych.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Monitoring stanu zachowania zabytków w zasobach komunalnych (w rejestrze zabytków i w gminnej ewidencji zabytków) z zastosowaniem komputerowej bazy danych.	Monitoring stanu zabytków w zasobie (w rejestrze zabytków i w gminnej ewidencji zabytków): - budowa komputerowej bazy danych.
	Dofinansowywanie z budżetu Gminy Dygowo prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach nie będących własnością gminy.	Podjęcie uchwały o dofinansowaniu prac remontowych przy zabytku wpisanym do rejestru, zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r.
	Opracowanie systemu rekompensat i ulg dla posiadaczy zabytkowych obiektów podejmujących prace remontowo-konserwatorskiej.	Podjęcie uchwały o wdrożeniu systemu ulg i rekompensat.
	Ustalanie warunków zabudowy/lokalizacji inwestycji celu publicznego w oparciu o zapisy studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.	Ustalanie warunków zabudowy/lokalizacji inwestycji celu publicznego w oparciu o zapisy studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

	Oznakowanie obiektów zabytkowych objętych ochroną prawną.	Złożenie wniosku do Starosty Powiatu Kołobrzeskiego o oznakowanie zabytków na terenie gminy zgodnie z odpowiednimi przepisami.
	Zabezpieczenie p.poż. i antywłamaniowe kościołów na terenie Gminy Dygowo.	Dofinansowanie montażu instalacji p.poż. i antywłamaniowego kościołów.
	Realizacji zabudowy mieszkalnej i gospodarczej na terenach wiejskich dostosowanej do lokalnych form.	Zorganizowanie konkursu architektonicznego na formy zagospodarowania siedliska i jego zabudowy wzorowane na formach tradycyjnych (np. „Swojska zagroda”) - przeprowadzenie działań <i>public relations</i> promujących wyniki konkursu.
	Promocja dobrych realizacji prac przy zabytkach.	Opracowanie regulaminu dorocznej nagrody za: - opiekę nad zabytkami - najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego - wykonawcy prac przy zabytku

CEL PERSPEKTYWICZNY 2.

FUNKCJONOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

W PROCESACH AKTYWIZACJI SPOŁECZNEJ I EKONOMICZNEJ

Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w lata 2013 - 2017 na mocy uchwały Rady Gminy Dygowo
1. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości	Np. realizacja zadań z Lokalnego Planu Rewitalizacji Gminy.	Np. zachowanie dziedzictwa kulturowego, - poddanie pod dyskusję Rady Gminy możliwości stosowania partnerstwa publiczno-publicznego i publiczno-prywatnego prawnego w realizacji inwestycji.
	Rozbudowa kulturowych tras turystycznych.	Podjęcie/kontynuacja współpracy z organizacjami turystycznym (PTTK, ZROT „Pomorski Krajobraz Rzeczny”, Stowarzyszenia etc.) właścicielami zabytków, zabytkoznawcami, w sprawie budowy nowych szlaków

		<p>tematycznych – kulturowych: - dziedzictwo archeologiczne „Bardy” -np. „Dolina Parsęty” - szlak parków i alei, <u>Propozycje powyższe mogą stanowić działanie o charakterze ponadgminnym</u></p>
	Budowa produktu turystycznego:	
	Wspieranie inicjatyw w dziedzinie budowy infrastruktury turystycznej, obsługi turystów w obiektach zabytkowych.	Opracowanie regulaminu konkursów dla prowadzących działalność w zabytkach (punkty informacji turystycznej, zajazdy, pensjonaty, agroturystyka, izby regionalne in.).
	Rozbudowa systemu informacji turystycznej.	<p>1. Uzupełnienie istniejącego systemu informacji wizualnej - tablice informacyjne dotyczące historii i walorów zabytków według jednolitego wzoru. 2. Publikacja wydawnictw: - mapa samochodowa obszaru gminy z lokalizacją zabytkowych obiektów, - przewodniki po zabytkach gminy (nie tylko rejestrowych, także ewidencyjnych).</p>
	Współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie aktywizacji turystycznej i gospodarczej w oparciu o zabytki gminy.	Współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie aktywizacji turystycznej i gospodarczej w oparciu o zabytki gminy.
2. Tworzenie nowych miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami	Współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy w Kołobrzegu	Współpraca z PUP w zakresie: - zatrudnienie bezrobotnych w ramach robót publicznych (np. porządkowanie historycznych cmentarzy); - szkoleń („ginące” zawody np. brukarza, renowatora stolarki, cieśli i in.)
	Szkolenie w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną (możliwość uzyskania dofinansowania z funduszy zewnętrznych).	Szkolenie w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną (możliwość uzyskania dofinansowania z funduszy zewnętrznych).

	Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach – doradztwo, promocja.	1. Utworzenie w strukturach Urzędu Gminy komórki doradczej (możliwości dofinansowania, kontakty) 2. Udostępnianie strony www. Urzędu.
3. Stworzenie warunków finansowych i organizacyjnych do opieki nad dziedzictwem kulturowym	Podniesienie poziomu wiedzy społecznej o możliwościach pozyskania i efektywnego wykorzystaniu dotacji z różnych programów.	1. Przygotowanie informatora dla właścicieli zabytków o możliwościach dofinansowań 2. Utworzenie w strukturze Urzędu Gminy komórki doradczej ds. pozyskiwania środków na opiekę nad zabytkami
	Dofinansowywanie prac przy zabytkach Gminy Dygowo	Ustalenie stałego rokrocznie waloryzowanego % środków w budżecie na dotacje na prace przy zabytkach.
	Popularyzacja metod konserwatorskich, zasad prac przy zabytkach.	Przygotowanie cyklu spotkań (np. w świetlicach wiejskich, w pałacu) ze specjalistami konserwatorami, architektami.
CEL PERSPEKTYWICZNY 3. POWSTANIE ŚWIADOMYCH WIĘZI LOKALNYCH SPOŁECZNOŚCI Z DZIEDZICTWEM KULTUROWYM I POTRZEBY JEGO ZACHOWANIA		
1. Budowa świadomych więzi lokalnych społeczności z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania	Systematyczna edukacja dzieci i młodzieży.	Organizacja konkursów na autorskie programy edukacyjne / podręczniki n.t. historii, dziedzictwa kulturowego regionu, odpowiadających kolejnym poziomom nauczania.
	Popularyzatorskie działania wizualne: organizowanie (w siedzibie gminy, świetlicach wiejskich, szkołach) wystaw, pokazów n.t. historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków	Opracowanie i realizacja rocznych programów wystaw n.t. historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków, poprzez wsparcie własnej instytucji kultury (MGOK w Sławnie ? , , organizacji pozarządowych.
		Kontynuacja cyklu spotkań „Dzieje wsi pomorskiej” z przedstawicielami świata nauki i kultury we współpracy ze środowiskami naukowymi i twórczymi.

	Wspieranie społecznego monitorowania stanu zabytków.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Popularyzacja idei społecznego opiekuna zabytków. 2. Wnioskowanie do ZWKZ i Starosty Kołobrzeskiego o ustanowienie społecznym opiekunem zabytków osób wykazujących się zaangażowaniem w sprawy opieki nad zabytkami.
	Bieżące uzupełnianie księgozbiorów bibliotek o publikacje n.t. historii i zabytków Pomorza Zachodniego.	Zwiększenie środków z budżetu Gminy z przeznaczeniem na uzupełnianie księgozbiorów bibliotek - wykorzystanie możliwości pozyskiwania wydawnictw przygotowanych <i>non profit</i> .
2. promocja dziedzictwa kulturowego gminy	Zwiększenie wysokości środków z budżetu gminy przeznaczonych na promocję dziedzictwa kulturowego.	
	Promocja dziedzictwa kulturowego poprzez wydawnictwa.	Publikacja wydawnictw poświęconych zabytkom: <ul style="list-style-type: none"> - albumy, - opracowania popularno-naukowe, - monografie miejscowości
	Promocja walorów kulturowych wsi dygowskich.	Wydanie serii „regionalnych” pocztówek (kościóły wiejskie, tradycyjne zagrody, ryglowe i murowane budownictwo, detal architektoniczny etc.).
	Ochrona i promocja niematerialnego dziedzictwa kulturowego w tym dziedzictwa po 1945 r.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Podjęcie lub kontynuacja imprez tematycznych organizowanych przez Gminny Zespół Oświaty i Kultury; Zespół Śpiewaczy „Dygowianki” 2. Upamiętnienie postaci związanych z regionem, np.: <ul style="list-style-type: none"> - rody szlacheckie - osobistości zasłużone dla regionu po 1945 r.
	Współpraca ze środowiskami naukowymi – inicjowanie i wspieranie budowy i realizacji	Wznowienie konferencji „Dzieje wsi pomorskiej” – obszar gminy Dygowo. Cykl konferencji popularno-

	<p>programów badawczych nad dziedzictwem kulturowym (archeologicznych, architektonicznych, historycznych).</p>	<p>naukowych, połączonych z warsztatami, plenerami, konkursami wiedzy o roli dziedzictwa kulturowego w kształtowaniu tożsamości mieszkańców Gminy Dygowo.</p>
	<p>Budowa sieci muzealnej – muzeum regionalne oraz inicjatywy lokalne.</p>	<p>Powołanie muzeum regionalnego (w oparciu o istniejące muzeum szkolne w Dygowie). Wspieranie izb regionalnych np. poprzez zwiększenie dotacji na ich funkcjonowanie</p>
	<p>Organizacja dorocznych obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa na obszarze Gminy</p>	<p>Organizacja obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa na obszarze gminy (wrzesień - każdego roku) – nawiązanie współpracy z organizatorami Dni na terenie województwa: Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, Narodowy Instytut Dziedzictwa OT w Szczecinie</p>

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Realizacja programu odbywać się będzie poprzez wskazane zadania na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Dostępne instrumentarium służące realizacji programu wynika z obowiązujących przepisów prawnych oraz opartych na nich działań umocowanych w realiach instrumentów prawno-ekonomicznych i finansów publicznych.

Instrumenty prawne - wynikające z przepisów dotyczących ochrony zabytków, w tym:

- wnioskowanie do wojewódzkiego konserwatora zabytków o wpis do rejestru zabytków obiektów/obszarów z gminnej ewidencji zabytków,
- sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ustanawiających ochronę i rewaloryzację historycznych obszarów,
- uwzględnianie gminnej ewidencji zabytków i programu opieki nad zabytkami Gminy Dygowo w zmianach Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Instrumenty finansowe - dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe, zbiórki społeczne, programy uwzględniające finansowanie z funduszy europejskich, państwowych, samorządu województwa, powiatu, gminy i innych.

Instrumenty koordynacji - uwzględnianie dziedzictwa kulturowego w strategii rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, planie rozwoju lokalnego, programach rozwoju infrastruktury, programie ochrony środowiska przyrodniczego. Współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Instrumenty kontrolne - monitoring (we współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i Powiatowym inspektorem nadzoru budowlanego) stanu zachowania zabytków wpisanych do rejestru i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Instrumenty społeczne - edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego, profesjonalna informacja, współdziałanie z organizacjami społecznymi. Wzbogacona oferta miejsc pracy i działań prowadzących do przeciwdziałania bezrobociu,

- organizacja seminariów, szkoleń, tematycznych konferencji w zakresie opieki nad dziedzictwem kulturowym. Budowa produktu turystycznego w oparciu o zabytki, tradycyjne techniki budowlane. Finansowanie działań (np. remontowych, promocyjnych) przy zabytkach.

10. KRYTERIA OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków wójt zobowiązany jest do sporządzania co dwa lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawienia go Radzie Gminy. Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena stopnia realizacji gminnego programu uwzględniająca:

- wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami,
- efektywność ich wykonania.

Za kryteria oceny realizacji programu opieki mogą służyć:

- poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami;
- wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inne mierniki) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów;
- wartość finansowa zrealizowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom;
- stopień (w %) objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego;
- liczba powołanych parków kulturowych; pomników historii
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych;
- liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego);
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy;
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych;
- liczba opracowanych/wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników);
- liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej;
- ilość szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Ochrona zabytków i opieka nad nimi jest ustawowym obowiązkiem państwa, samorządów i właścicieli zabytków. Tak więc do finansowania działań na rzecz utrzymania dziedzictwa kulturowego są zobowiązani wszyscy wymienieni.

Poniżej przedstawiono przykładowe źródła pozyskania środków zewnętrznych i możliwości finansowania ochrony i opieki nad zabytkami na terenie gminy z uwzględnieniem środków publicznych.

Finanse publiczne - budżet państwa i budżety samorządów terytorialnych

Dotacje na ochronę dziedzictwa kulturowego, w tym na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane, oraz popularyzację zabytków przeznaczane z budżetu państwa i budżetów samorządów lokalnych, mogą być udzielane przez:

- ❖ Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz innych ministrów³⁰
- ❖ Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (w części budżetu państwa w dyspozycji wojewody)
- ❖ Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego
- ❖ Radę Powiatu
- ❖ Radę Gminy

Budżet Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego dysponuje instrumentami finansowymi na działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego wynikających z „Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2012”. Jednym z instrumentów wdrażania przyjętych celów cząstkowych są Narodowe Programy MKiDN, w tym Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”. Określony jest on poprzez podprogramy, priorytety i działania, które Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego realizuje w corocznie ogłaszanych programach operacyjnych. Programy te zawierają m.in. plan budżetu przeznaczony na każdy instrument, rodzaje kwalifikujących się projektów, sposobów ich naboru oraz wykaz podmiotów uprawnionych do ubiegania się o wsparcie finansowe.

Programy Ministra są podstawą ubiegania się o środki na zadania z zakresu kultury realizowane m.in. przez jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze i osoby fizyczne.

Rokrocznie MKiDN ogłasza programy, z których do zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami na terenie Gminy Dygowo można zaliczyć działania w ramach:

- Rozwój infrastruktury kultury
- Edukacja kulturalna i diagnoza kultury
- Dziedzictwo kulturowe - priorytety:
  - Priorytet "Ochrona zabytków"
  - Priorytet " Wspieranie działań muzealnych"
  - Priorytet „Kultura ludowa”

---

³⁰ Np. Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

- „Ochrona zabytków archeologicznych”

- Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Dotacje na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są na podstawie ustaw (o ochronie zabytków.., o finansach publicznych..) i aktów wykonawczych do nich (rozporządzeń – np. dotacje na prace konserwatorskie i roboty budowlane...).

Zapisy aktów prawnych określają precyzyjnie katalog prac, które mogą być dofinansowane poprzez udzielenie dotacji celowej - są to prace zmierzające do zabezpieczenia, zachowania i utrwalania historycznej substancji zabytku. Ze środków budżetowych nie jest możliwe dofinansowanie prac nie dotyczących substancji zabytkowej i zabezpieczenia funkcjonowania obiektu

Dofinansowanie można uzyskać jedynie na zabytki wpisane do rejestru.

Zasadą ustawową udzielanych dotacji budżetowych jest współfinansowanie prac - dotacja z jednego źródła może być udzielana do wysokości 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac.

Mecenat Państwa w dziedzinie kultury

O dotacje w ramach Mecenatu ubiegać się mogą wyłącznie jednostki samorządu terytorialnego na zadania wykonywane w ramach programów realizowanych przez instytucje filmowe i instytucje kultury, które zostały przejęte przez jednostki samorządu terytorialnego w dniu 1 stycznia 1999 r. Ponieważ celem ogólnym jest stworzenie impulsu do rozwoju instytucji i regionów, finansowane są programy instytucji kultury mających kluczowe znaczenie dla działalności kulturalnej w regionie np. wzmocnienie atrakcyjności turystycznej, atrakcyjności dla mieszkańców, inwestorów, wzmacniania funkcji metropolitalnych miast itp., w tym na poprawę infrastruktury technicznej, i remonty siedzib instytucji w zabytkowych obiektach. www.mkidn.gov.pl

Fundusz Kościelny³¹

Na prace konserwatorskie i budowlane przy budowach sakralnych dodatkowym wsparciem finansowym mogą być środki pochodzące z budżetu państwa zgromadzone w Funduszu Kościelnym, usytuowanym w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji. Katalog prac objętych dofinansowaniem ograniczony jest do podstawowych prac budowlanych zabezpieczających, nie uwzględnia otoczenia, wystroju wnętrz, zabytków ruchomych będących wyposażeniem świątyni, jednak nie zawiera ograniczenia przedmiotowego: dotyczy wszystkich obiektów sakralnych, także tych, znajdujących się w ewidencji konserwatorskiej. www.mswia.gov.pl

Budżet Województwa Zachodniopomorskiego

Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego 18 grudnia 2007 r. podjął uchwałę nr XV/144/07 o trybie i zasadach realizacji zadań publicznych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami pn. „Dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego”.

---

³¹ Planowana jest likwidacja tego funduszu, należy monitorować bieżące zmiany.

W dniu 22 grudnia 2009 r. przyjęto nową uchwałę (NR XXXIV/402/09) w sprawie określenia trybu i zasad udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego. W 2011 r. UM przeznaczył na remonty zabytków 500 tysięcy złotych; w 2012 r. 700 tysięcy złotych; w 2013 r. 1 milion złotych.

Uchwała określiła, iż z budżetu Województwa Zachodniopomorskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace przy zabytku posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe oraz znajdującym się w złym stanie technicznym. Dotacje udzielane są m.in.: na prace remontowo-konserwatorsko-budowlane, zakup materiałów, dokumentacje. Zasady udzielania dotacji, zawarte w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, terminy składania wniosków oraz warunki ubiegania się o środki, określone są w ogłoszeniach o konkursach i przyjętym regulaminie (ogłaszane na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego: www.bip.wzp.pl)

Budżet Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (w części budżetu państwa w dyspozycji wojewody)

Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są – podobnie jak dotacje Ministra Kultury - na podstawie ustaw (*o ochronie zabytków.., o finansach publicznych..*) i aktów wykonawczych do nich (rozporządzeń – np. *dotacje na prace konserwatorskie i roboty budowlane...*).

Katalog prac, na jakie można otrzymać dotację, obejmuje nakłady konieczne m.in. na sporządzanie ekspertyz, badań, programu konserwatorskiego, projektów budowlanych, zabezpieczanie obiektu, odnowienie i odtworzenie okładzin, tynków, okien, drzwi, wieży dachowej, pokrycia dachowego, modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych, wykonanie izolacji przeciwwilgociowej, zakup materiałów budowlanych, wyeksponowanie oryginalnych elementów parku, wykonanie instalacji przeciwwłamaniowej, przeciwpożarowej i odgromowej.

Zadania publiczne

Popularyzacja i edukacja w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami i upowszechnienie wiedzy o zabytkach województwa zachodniopomorskiego realizowane jest przez WKZ, zgodnie z ustawą *o działalności pożytku publicznego i wolontariacie* oraz na podst. *ustawy o ochronie zabytków*. Corocznie ogłaszany jest otwarty konkurs ofert na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe i inne podmioty wymienione w ustawie. Zadania publiczne mogą być realizowane w różnych formach, w szczególności poprzez:

- organizowanie festiwali, przeglądów, konkursów, konferencji, seminariów, szkoleń, spotkań, plenerów, warsztatów, kursów, wystaw i innych imprez;
- wydanie niskonakładowych, niekomercyjnych publikacji, periodyków, książek - także z wykorzystaniem innych technik zapisu niż druk, katalogów, druków ulotnych;
- prowadzenie badań naukowych, prac studialnych, opracowanie ekspertyz technicznych;
- innych działań związanych z popularyzacją dziedzictwa kulturowego, jak np. oznakowanie szlaków turystycznych.

Dotacje z budżetu ZWKZ realizowane są w cyklu danego roku budżetowego, adekwatnie do wielkości przyznanych środków finansowych. ZWKZ corocznie ogłasza nabór wniosków w dwóch terminach: do końca lutego dla wniosków na prace planowane do wykonania w danym roku oraz do 30 czerwca na realizację refundacji poniesionych wcześniej (do 3 lat przed złożeniem wniosku) nakładów www.wkz.szczecin.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

W szczególnych projektach, możliwie jest pozyskanie środków z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, na prace związane z ochroną krajobrazu, utrzymaniem i rewaloryzacją zabytkowych założeń zieleni (np. parków, cmentarzy), a także zabytkowych obiektów budowlanych powiązanych z zielenią. Dotyczy to inwestycji powiązanych np. z edukacją ekologiczną (ścieżki edukacyjno-przyrodnicze) czy ośrodkami dydaktyczno-naukowymi. Wśród kryteriów przyznawania środków nie ma ograniczenia dotyczącego wpisu obiektu czy zespołu do rejestru zabytków.

Fundusze europejskie i środki pomocowe³²

Znaczne środki finansowe na różnorodne działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego, są możliwe do pozyskania z funduszy europejskich. Uprawnieni beneficjenci mają możliwość aplikowania o wsparcie projektów z zakresu opieki nad zabytkami.

Budżety samorządów lokalnych – Gmina Dygowo

Działając na podstawie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawie o samorządzie gminnym, organy stanowiące samorządów lokalnych mają prawo udzielania dotacji na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na swoim terenie. Zasady udzielania w/w dotacji, są określane w podjętych przez rady uchwałach, tworzących prawo lokalne.

Samorząd Gminy DYGOWO po przeanalizowaniu celów i zadań oraz ustaleniu katalogu zadań do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Dygowo na lata 2013-2017 i podjęciu uchwały o przyjęciu Programu, zobowiązuje się jednocześnie do przeznaczenia środków w odpowiedniej wysokości na działania inwestycyjne, organizacyjne, promocyjne wskazywane w Programie.

Zobowiązanie to powinno wyrazić się w uchwale Rady Gminy Dygowo w sprawie ustalenia stałej minimalnej wysokości w budżecie gminy - stałego corocznego udziału procentowego w corocznie uchwalanym budżecie.

---

³² Powyższe źródła wymagają stałego monitorowania

ZALĄCZNIKI

Załącznik nr 1

Obiekty wpisane do rejestru zabytków woj. zachodniopomorskiego

Wykaz obiektów na podstawie pisma Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, Delegatura w Koszalinie z dn. 03.12.2010 (DZ-K-4142/31/EK/2010) w/s obiektów wpisanych do rejestru zabytków na obszarze gminy Dygowo, po uwzględnieniu weryfikacji terenowej oraz aktualnych list zabytków nieruchomych woj. zachodniopomorskiego, zamieszczonych na oficjalnej stronie Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie <http://wkz.bip.alfatv.pl/strony/menu/9.dhtml> oraz Narodowego Instytutu Dziedzictwa w Warszawie <http://www.nid.pl/idm,580,zabytki-nieruchome.html>

Miejscowość	Obiekt (zgodnie z treścią decyzji)	Numer	Nowy numer	Data / Nr decyzji	UWAGI
Czernin	kościół filialny w Czerninie pow. Kołobrzeg (wraz z wystrojem wnętrza)	129		1956-11-08	
	kościół filialny p.w. Wniebowzięcia NMP (po obrysie murów obwodowych) położony w miejscowości Czernin, gm. Dygowo, pow. kołobrzeski		A-1071	2012-04-11	
Dygowo	dawna gospoda - po obrysie zewnętrznym murów obwodowych ul. Kołobrzeska31 - Główna 14		A-656	2010-07-07 DZ-4140/17-1/AR/2010	
Dygowo	kościół Wniebowstąpienia Pańskiego, pl. Wolności 3 (kościół par. p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego wraz z terenem cmentarza przykościelnego)		A-310	2007-04-27 DZ-4200/27/O/2007	
Dygowo	cmentarz przykościelny, pl. Wolności 3 (kościół par. p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego wraz z terenem cmentarza przykościelnego)		A-310	2007-04-27 DZ-4200/27/O/2007	
Dygowo	dom nr 11/12	381		1964-04-13 KI.IV-Oa/16/64	
	dom mieszkalny nr 20/22 (dawniej 11/12) - po obrysie murów obwodowych) położony przy ul. Kołobrzeskiej w miejscowości Dygowo, gm. Dygowo, pow. kołobrzeski		A-1061	2012-03-30	
Kłopotowo	kościół filialny wraz z wystrojem wnętrza i otoczeniem w Kłopotowie powiat Kołobrzeg	131		1956-11-08	
	kościół filialny p.w. św. Andrzeja Apostoła wraz z otoczeniem położony w miejscowości Kłopotowo, gm. Dygowo, pow. kołobrzeski		A-1078	2012-05-08	

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Dygowo na lata 2013-2017

Miejscowość	Obiekt (zgodnie z treścią decyzji)	Numer	Nowy numer	Data / Nr decyzji	UWAGI
Kłopotowo	otoczenie kościoła - cmentarz przykościelny (kościół filialny p.w. św. Andrzeja Apostoła wraz z otoczeniem położony w miejscowości Kłopotowo, gm. Dygowo, pow. kołobrzeski)	131			
Kłopotowo	park dworski (położony w północnym krańcu wsi, przy szosie Wrzosowo-Włoscibórz, o powierzchni 6 ha)	915		1976-11-26 KI.IV.5340/6/76	
Kłopotowo	spichrz (ryglowy) spichrz (po obrysie murów obwodowych) położony w miejscowości Kłopotowo, gm. Dygowo, pow. kołobrzeski	378	A-1062	1964-04-10 KI.IV-Oa/12/64 2012-03-20	obiekt nie istnieje - do wykreślenia z rejestru zabytków
Piotrowice	park dworski (położony przy szosie Wrzosowo-Włoscibórz, na półn. zach. skraju wsi, zajmujący teren 1 ha)	974		1978-01-24 KI.IV-5340/3/78	
Pustary	park dworski (dawny dwór i park dworski w Pustarach, gmina Dygowo położony w płd.-wsch. krańcu wsi, przy drodze Ząbrowo-Dębogard, zajmujący teren o powierzchni 2 ha)	975		1978-01-28 KI.IV-5340/4/78	
Pustary	dwór (dawny dwór i park dworski w Pustarach, gmina Dygowo położony w płd.-wsch. krańcu wsi, przy drodze Ząbrowo-Dębogard, zajmujący teren o powierzchni 2 ha)	975		1978-01-28 KI.IV-5340/4/78	
Skoczów	park dworski (położony na skraju wsi przy drodze Wrzosowo-Strachomino o powierzchni 4 ha, zajmujący teren wokół pałacu i po jego południowej stronie. W skład założenia wchodzi zadrzewienia, łąki trawiaste i staw z ciekim wodnym)	916		1976-11-28 KI.IV.5340/7/76	
Świelubie	ruina kościoła kościół filialny p.w. św. Jana Apostoła i Ewangelisty (po obrysie murów obwodowych) w miejscowości Świelubie, gm. Dygowo, pow. kołobrzeski	368	A-1067	1964-03-25 KI.IV.Oa/2/64 2012-04-03	
Włoscibórz	park pałacowy (położony w kotlinie morenowej w płd. i płd.-zach. części wsi, obok drogi do Piotrowic, zajmujący pow. 10,83 ha; w skład założenia parkowego wchodzi drzewostan oraz staw o pow. 3,39 ha wraz z ciekim wodnym)	919		1976-12-02 KI.IV.5340/10/76	

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Dygowo na lata 2013-2017

Miejscowość	Obiekt (zgodnie z treścią decyzji)	Numer	Nowy numer	Data / Nr decyzji	UWAGI
Wrzosowo	kościół Przemienienia Pańskiego <i>(kościół wiejski we Wrzosowie wraz z otoczeniem i wystrojem wnętrza)</i>	65			
Wrzosowo	cmentarz przykościelny <i>(kościół wiejski we Wrzosowie wraz z otoczeniem i wystrojem wnętrza)</i>	65			
Wrzosowo	park pałacowy <i>(położony przy szosie Białogard- Kołobrzeg, na płu- zach. skraj wsi, zajmujący teren o powierzchni 3 ha)</i>	976		1978-01-28 KI.IV-5340/5/78	

Załącznik 1a

Rejestr zabytków archeologicznych

- Nr rej. **739** z dn.25.07.1969 r.
Grodzisko wyżynne, dwuczłonowe w Bardach pow. Kołobrzeg stan. 1, 1a, z czytelnym wałem, warstwą kulturową i materiałem archeologicznym, datującym obiekt na wczesną fazę okresu wczesnośredniowiecznego. Położone w widłach rzeki Parsęty i bezimiennego potoku w odległości 1,6 km na płd.-wsch. od skraju wsi, na wschód od drogi do Poblócia.
Obiekt silnie zniszczony, porośnięty lasem mieszanym.
- Nr rej. **740** z dn.25.07.1969 r.
Osada otwarta w Bardach pow. Kołobrzeg stan. 2, z warstwą kulturową, śladami domostw naziemnych i ziemianek. Pochodzący stąd bogaty materiał archeologiczny datowany jest na okres wczesnośredniowieczny. Osada położona jest na terenie żwirowni w odl. 100 m na płn-zach od grodziska (stan. 1, 1a), bezpośrednio na wschód od drogi prowadzącej do Poblócia.
- Nr rej. **741** z dn.25.07.1969 r.
Osada otwarta w Bardach pow. Kołobrzeg stan. 6, położona przy płd.-zach skraju wsi, 50 m na zachód od drogi do Poblócia. Pochodzący z osady materiał archeologiczny datuje obiekt na okres wczesnośredniowieczny i średniowieczny.
- Nr rej. **742** z dn.25.07.1969 r.
cmentarzysko kurhanowe w Bardach pow. Kołobrzeg stan. 7, położone w lesie w odl. 1,7 km na wschód od skraju wsi, bezpośrednio na wschód od drogi do Poblócia przy lewym brzegu doliny bezimiennego strumyka. Obiekt ten, składający się z 10 mogił, datowany jest na okres wczesnośredniowieczny.
- Nr rej. **745** z dn.25.07.1969 r.
Osada otwarta w Dygowie pow. Kołobrzeg stan. 2, położoną na terenie żwirowni w odl. 1 km na płd.-wsch. od zabudowań wsi i 0,1 km na północ od drogi z Dygowo do Wrzosowa. Występuje tu warstwa kulturowa z bogatym materiałem archeologicznym datowanym na młodszą epokę brązu i okres wczesnośredniowieczny.
- Nr rej. **749** z dn.25.07.1969 r.
Grodzisko nizinne, dwuczłonowe w Kłopotowie pow. Kołobrzeg stan.1, ze słabo czytelnym wałem i fosą, z warstwą kulturową i materiałem archeologicznym datowanym na okres wczesnośredniowieczny. Położone na nieznanym wzniesieniu przylegającym do doliny rzeki Parsęty, w odl.1,5 km na wschód od zabudowań wsi Kłopotowo.
Obiekt porośnięty lasem.
- Nr rej. **750** z dn.25.07.1969 r.
Cmentarzysko kurhanowe w Kłopotowie pow. Kołobrzeg stan. 2, położone w odl. 1,5 km na wschód od zabudowań wsi na terenie zalesionym. Obiekt datowany jest na okres wczesnośredniowieczny.
- Nr rej. **754** z dn.25.07.1969 r.
Grodzisko stożkowate w Pustarach pow. Kołobrzeg stan. 1, z wklęsłym majdanem, wałem, fosą, z warstwą kulturową i materiałem archeologicznym datowanym na okres wczesnośredniowieczny i średniowieczny. Obiekt położony jest bezpośrednio na północ od zabudowań wsi, 250 m na zachód od drogi do Bogucina.
- Nr rej. **758** z dn.25.07.1969 r.
Grodzisko nizinne w Świelubiu pow. Kołobrzeg stan. 1, nieregularnie owalne z podkowiastym wałem i fosą, z warstwą kulturową i materiałem archeologicznym datowanym na okres wczesnośredniowieczny. Położone przy prawym brzegu rzeki Parsęty, ok. 1,5 km na płd.-wsch. od skraju wsi.
Obiekt silnie zniwelowany
- Nr rej. **759** z dn.25.07.1969 r.
Cmentarzysko kurhanowe w Świelubiu pow. Kołobrzeg stan. 2, złożone z ok. 100 mogił datowanych na okres wczesnośredniowieczny. Położone na prawym brzegu rzeki Parsęty w widłach rzeki i bezimiennego strumyka, na zachód od drogi z Bard do Poblócia.
Obiekt silnie zniszczony, porośnięty lasem.

Załącznik nr 2

Obiekty wpisane do wojewódzkiej ewidencji zabytków

Wykaz obiektów na podstawie pisma Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, Delegatura w Koszalinie z dn. 03.12.2010 (DZ-K-4142/31/EK/2010 w/s obiektów wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków na terenie gminy Dygowo - po korekcie adresów i nazw, powtórzeń i przeniesieniu do rejestru zabytków oraz po uwzględnieniu weryfikacji terenowej i waloryzacji kulturowej.

Miejscowość	Adres	Obiekt - nazwa własna	Uwagi
Bardy		cmentarz <i>poewangelicki</i>	
Bardy		cmentarz	niezidentyfikowany (obiekt archeologiczny)
Bardy	nr 30	dom	
Czernin		cmentarz <i>poewangelicki</i>	ob. komunalny
Czernin	nr 27	dom	
Czernin		układ ruralistyczny: owalnica/wielodrożnica	
Czernin	nr 28	dom i obora	opracowano dodatkową kartę dla obory
Czernin	nr 33	obecna świetlica wiejska, punkt biblioteczny i sklep	
Czernin	nr 50	budynek mieszkalny	nowy budynek - do wyłączenia z WEZ
Czernin		cmentarz <i>przykościelny</i>	
Czernin		budynek mieszkalny <i>nr 48</i>	wg opisu studium uwarunkowań może jest to nr 47
Dębogard		cmentarz <i>poewangelicki (I)</i>	
Dębogard		cmentarz <i>poewangelicki (II)</i>	
Dygowo	ul. Główna nr 17	dom	
Dygowo	ul. Kołobrzeska 16	dom (wraz z budynkiem gospodarczym, ogrodzeniem i bramą)	budynek gospodarczy, ogrodzenie i brama bez wartości zabytkowych - do wyłączenia z WEZ
Dygowo	ul. Kolejowa 25	mleczarnia	ob. dom mieszkalny
Dygowo	ul. Kolejowa 27	dworzec kolejowy <i>„Dygowo”</i>	
Dygowo	ul. Kolejowa	magazyn <i>kolejowy</i>	
Dygowo		cmentarz <i>poewangelicki</i>	ob. komunalny
Dygowo	ul. Kolejowa 27	stacja kolejowa <i>„Dygowo”</i>	
Dygowo		chałupa	niezidentyfikowany (brak adresu, opisu)
Dygowo	Plac Wolności 5	dawna plebania	
Dygowo	ul. Kolejowa 6	dom	
Dygowo	ul. Kołobrzeska	budynek mieszkalny <i>nr 11/12</i>	ob. Kołobrzeska 20-22 (rejestr zabytków)

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Dygowo na lata 2013-2017

Miejscowość	Adres	Obiekt - nazwa własna	Uwagi
			- do wyłączenia z WEZ
Dygowo	ul. Główna 3	dom	
Dygowo	ul. Główna 2	dom	
Dygowo		układ ruralistyczny: owalnica/wielodrożnica	
Dygowo		cmentarz <i>poewangelicki</i>	ob. komunalny
Gąskowo		zespół folwarczny	
Gąskowo		cmentarz <i>poewangelicki</i>	
Gąskowo		park krajobrazowy	
Jazy	Jazy 11	budynek mieszkalny	
Jazy		cmentarz <i>poewangelicki</i>	
Jazy	Jazy 11	przystanek kolejowy „Jazy”	
Jazy	nr 34	dom oraz dwa budynki gospodarcze	wg opisu studium uwarunkowań jest to nr 35
Kłopotowo		układ ruralistyczny: ulicowy, folwarczny	
Kłopotowo		ogrodzenie folwarku	
Kłopotowo		spichlerz	stodoła - spichlerz
Kłopotowo	nr 1	pałac	
Kłopotowo		zespół folwarczny	
Łykowo		cmentarz <i>poewangelicki</i>	ob. komunalny
Miechęcino		cmentarz <i>poewangelicki</i>	
Miechęcino		zespół folwarczny	
Miechęcino		park krajobrazowy <i>park dworski</i>	
Piotrowice		zespół folwarczny	bez wartości zabytkowych - do wyłączenia z WEZ
Piotrowice	nr 9	dom	
Piotrowice	nr 12	dom	
Piotrowice	nr 15	dom	
Piotrowice	nr 29	dawny dwór	
Piotrowice		cmentarz <i>poewangelicki</i>	+ opracowano dodatkową kartę dla grobowca
Połomino		cmentarz <i>poewangelicki</i>	
Pustary		cmentarz <i>poewangelicki</i>	
Pustary	nr 1	zespół folwarczny	
Skoczów		zespół folwarczny	+ opracowano dodatkową kartę dla rządcówki
Skoczów	nr 48	pałac	
Skoczów		układ ruralistyczny: folwarczny, wielodrożnica	
Stojkowo	nr 31	dom	nr 30-31

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Dygowo na lata 2013-2017

Miejscowość	Adres	Obiekt - nazwa własna	Uwagi
Stojkowo		cmentarz <i>poewangelicki</i>	
Stojkowo	nr 19	dom	nr 18-19
Stojkówko		cmentarz <i>poewangelicki</i>	
Świelubie		cmentarz <i>przykościelny</i>	
Włóścibórz		cmentarz <i>poewangelicki</i>	
Włóścibórz	nr 16	dom dawna szkoła	
Włóścibórz	nr 41	pałac	
Włóścibórz		zespół folwarczny	
Wrzosowo		cmentarz <i>poewangelicki</i>	komunalny + opracowano dodatkową kartę dla kostnicy
Wrzosowo	Wrzosowo 62	dworzec „Wrzosowo”	
Wrzosowo	nr 16	dom	
Wrzosowo	nr 35	stodoła	
Wrzosowo	Wrzosowo 62	stacja kolejowa "Wrzosowo"	
Wrzosowo	nr 7	dom wraz ze stodołą	brak stodoły - do wyłączenia z WEZ
Wrzosowo	nr 27	dom	
Wrzosowo	nr 26	dom	
Wrzosowo		układ ruralistyczny: owalnica/wielodrożnica	
Wrzosowo	nr 33	budynek mieszkalny	
Wrzosowo	nr 35	budynek gospodarczy	
Wrzosowo		zespół folwarczny	
Wrzosowo	nr 10	dom wraz ze stodołą i budynkiem gospodarczym <i>dawna karczma</i>	stodoła bez wartości zabytk. - do wyłączenia z WEZ

Załącznik nr 3

Lista stanowisk archeologicznych zlokalizowanych na terenie gminy Dygowo

Wykaz obiektów na podstawie pisma Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, Delegatura w Koszalinie z dn. 03.12.2010 (DZ-K-4142/31/EK/2010 w/s obiektów wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków na terenie gminy Dygowo.

1. Stramniczka, stan. 3, AZP 15-16/107
2. Stramniczka, stan. 2, AZP 15-16/106
3. Stramniczka, stan. 1, AZP 15-16/105
4. Stramniczka, stan. 5, AZP 15-16/109
5. Stramniczka, stan. 4, AZP 15-16/108
6. Czernin, stan. 13, AZP 15-16/13
7. Czernin, stan. 8, AZP 15-16/8
8. Czernin, stan. 9, AZP 15-16/9
9. Czernin, stan. 10, AZP 15-16/10
10. Czernin, stan. 11, AZP 15-16/11
11. Czernin, stan. 12, AZP 15-16/12
12. Czernin, stan. 15, AZP 15-16/15
13. Czernin, stan. 16, AZP 15-16/16
14. Czernin, stan. 14, AZP 15-16/14
15. Czernin, stan. 20, AZP 15-16/20
16. Czernin, stan. 21, AZP 15-16/21
17. Czernin, stan. 22, AZP 15-16/22
18. Czernin, stan. 23, AZP 15-16/23
19. Czernin, stan. 27, AZP 15-16/27
20. Czernin, stan. 28, AZP 15-16/28
21. Czernin, stan. 19, AZP 15-16/19
22. Czernin, stan. 18, AZP 15-16/18
23. Czernin, stan. 17, AZP 15-16/17
24. Czernin, stan. 38, AZP 16-16/18
25. Czernin, stan. 37, AZP 16-16/17
26. Czernin, stan. 33, AZP 16-16/13
27. Czernin, stan. 34, AZP 16-16/14
28. Czernin, stan. 35, AZP 16-16/15
29. Czernin, stan. 36, AZP 16-16/16
30. Czernin, stan. 39, AZP 16-16/19
31. Czernin, stan. 43, AZP 16-16/23
32. Czernin, stan. 42, AZP 16-16/22
33. Czernin, stan. 40, AZP 16-16/20
34. Czernin, stan. 41, AZP 16-16/21
35. Czernin, stan. 31, AZP 15-16/31
36. Czernin, stan. 32, AZP 15-16/32
37. Czernin, stan. 33, AZP 15-16/33
38. Czernin, stan. 29, AZP 15-16/29
39. Czernin, stan. 30, AZP 15-16/30
40. Czernin, stan. 26, AZP 15-16/26
41. Czernin, stan. 25, AZP 15-16/25
42. Czernin, stan. 24, AZP 15-16/24
43. Czernin, stan. 7, AZP 15-16/7
44. Czernin, stan. 6, AZP 15-16/6
45. Czernin, stan. 5, AZP 15-16/5
46. Czernin, stan. 4, AZP 15-16/4
47. Czernin, stan. 3, AZP 15-16/3
48. Czernin, stan. 2, AZP 15-16/2
49. Czernin (Stramnica), stan. 7, AZP 15-16/89
50. Czernin (Stramnica), stan. 8, AZP 15-16/90
51. Dębogard, stan. 1, AZP 16-16/58
52. Dębogard, stan. 2, AZP 16-16/59
53. Dębogard, stan. 7, AZP 16-16/64

54. Dębogard, stan. 10, AZP 16-16/67
55. Dębogard, stan. 4, AZP 16-16/61
56. Dębogard, stan. 6, AZP 16-16/63
57. Dębogard, stan. 9, AZP 16-16/66
58. Dębogard, stan. 3, AZP 16-16/60
59. Dębogard, stan. 8, AZP 16-16/65
60. Dębogard, stan. 5, AZP 16-16/62
61. Pustary, stan. 6, AZP 16-16/96
62. Pustary, stan. 20, AZP 16-16/110
63. Pustary, stan. 4, AZP 16-16/94
64. Pustary, stan. 11, AZP 16-16/101
65. Pustary, stan. 5, AZP 16-16/95
66. Pustary, stan. 19, AZP 16-16/109
67. Pustary, stan. 12, AZP 16-16/102
68. Pustary, stan. 13, AZP 16-16/103
- 69. Pustary, stan. 1, AZP 16-16/91, nr rej. 754 z dn. 25.07.1969r.**
70. Pustary, stan. 14, AZP 16-16/104
71. Pustary, stan. 15, AZP 16-16/105
72. Pustary, stan. 16, AZP 16-16/106
73. Pustary, stan. 7, AZP 16-16/97
74. Pustary, stan. 8, AZP 16-16/98
75. Pustary, stan. 17, AZP 16-16/107
76. Pustary, stan. 18, AZP 16-16/108
77. Pustary, stan. 2a, AZP 16-16/92
78. Pustary, stan. 2, AZP 17-16/23
79. Pustary, stan. 9, AZP 16-16/99
80. Pustary, stan. 10, AZP 16-16/100
81. Świelubie, stan. 19, AZP 16-16/128
82. Świelubie, stan. 20, AZP 16-16/129
83. Świelubie, stan. 16, AZP 16-16/125
84. Świelubie, stan. 15, AZP 16-16/124
85. Świelubie, stan. 4, AZP 16-16/113
86. Świelubie, stan. 14, AZP 16-16/123
87. Świelubie, stan. 13, AZP 16-16/122
88. Świelubie, stan. 18, AZP 16-16/127
89. Świelubie, stan. 6, AZP 17-16/24
90. Świelubie, stan. 3, AZP 17-16/25
91. Świelubie, stan. 3a, AZP 17-16/26
92. Świelubie, stan. 12, AZP 16-16/121
93. Świelubie, stan. 17, AZP 16-16/126
- 94. Świelubie, stan. 2, AZP 16-16/112, nr rej. 759 z dn. 25.07.1969r.**
- 95. Świelubie, stan. 1, AZP 16-16/111, nr rej. 758 z dn. 25.07.1969r.**
96. Włoszibórz, stan. 15, AZP 16-17/79
97. Włoszibórz, stan. 3, AZP 16-17/85
98. Włoszibórz, stan. 4, AZP 16-17/86
99. Włoszibórz, stan. 14, AZP 16-17/80
100. Włoszibórz, stan. 13, AZP 16-17/81
101. Włoszibórz, stan. 12, AZP 16-17/82
102. Włoszibórz, stan. 10, AZP 17-17/154
103. Włoszibórz, stan. 21, AZP 17-17/155
104. Włoszibórz, stan. 25, AZP 17-17/159
105. Włoszibórz, stan. 26, AZP 17-17/160
106. Włoszibórz, stan. 28, AZP 17-17/162
107. Włoszibórz, stan. 22, AZP 17-17/156
108. Włoszibórz, stan. 24, AZP 17-17/158
109. Włoszibórz, stan. 27, AZP 17-17/161
110. Włoszibórz, stan. 23, AZP 17-17/157
111. Włoszibórz, stan. 29, AZP 17-17/163
112. Włoszibórz, stan. 1, AZP 16-17/83
113. Włoszibórz, stan. 2, AZP 16-17/84

114. Włoscibórz, stan. 16, AZP 16-17/78
115. Włoscibórz, stan. 18, AZP 16-17/75
116. Włoscibórz, stan. ... , AZP 16-17/88
117. Włoscibórz, stan. 20, AZP 16-17/74
118. Włoscibórz, stan. 17, AZP 16-17/77
119. Bardy, stan. 4, AZP 16-17/90
120. Bardy, stan. 3, AZP 16-17/89
121. Bardy, stan. 14, AZP 16-16/81
122. Bardy, stan. 13, AZP 16-16/80
- 123. Bardy, stan. 1,1a, AZP 16-16/68, nr rej. 739 z dn. 25.07.1969r.**
124. Bardy, stan. 1b, AZP 16-16/69
- 125. Bardy, stan. 2, AZP 16-16/70, nr rej. 740 z dn. 25.07.1969r.**
126. Bardy, stan. 8, AZP 16-16/75
- 127. Bardy, stan. 7, AZP 16-16/74, 742 z dn. 25.07.1969r.**
128. Bardy, stan. 5, AZP 16-16/72
129. Bardy, stan. 4, AZP 16-16/71
- 130. Bardy, stan. 6, AZP 16-16/73, 741 z dn. 25.07.1969r.**
131. Bardy, stan. 22, AZP 16-16/89
132. Bardy, stan. 12, AZP 16-16/79
133. Bardy, stan. 11, AZP 16-16/78
134. Bardy, stan. 19, AZP 16-16/86
135. Bardy, stan. 18, AZP 16-16/85
136. Bardy, stan. 17, AZP 16-16/84
137. Bardy, stan. 15, AZP 16-16/82
138. Bardy, stan. 16, AZP 16-16/83
139. Bardy, stan. 21, AZP 16-16/88
140. Bardy, stan. 20, AZP 16-16/87
141. Miechęcino, stan. 4, AZP 16-17/94
142. Miechęcino, stan. 5, AZP 16-17/95
143. Miechęcino, stan. 2, AZP 16-17/92
144. Miechęcino, stan. 1, AZP 16-17/91
145. Miechęcino, stan. 8, AZP 16-17/99
146. Miechęcino, stan. 9, AZP 16-17/101
147. Miechęcino, stan. 10, AZP 16-17/100
148. Miechęcino, stan. 7, AZP 16-17/96
149. Miechęcino, stan. 3, AZP 16-17/93
150. Miechęcino, stan. 6, AZP 16-17/98
151. Pyszka, stan. 1, AZP 16-17/45
152. Dygowo, stan. 46, AZP 16-16/30
153. Dygowo, stan. 48, AZP 16-16/32
154. Dygowo, stan. 49, AZP 16-16/33
155. Dygowo, stan. 29, AZP 16-17/107
156. Dygowo, stan. 4, AZP 16-17/104
157. Dygowo, stan. 24, AZP 16-17/105
158. Dygowo, stan. 28, AZP 16-17/108
- 159. Dygowo, stan. 2, AZP 16-17/103, 745 z dn. 25.07.1969r.**
160. Dygowo, stan. 21, AZP 16-17/110
161. Dygowo, stan. 1, AZP 16-17/102
162. Dygowo, stan. 27, AZP 16-17/109
163. Dygowo, stan. 45, AZP 16-16/29
164. Dygowo, stan. 44, AZP 16-16/28
165. Dygowo, stan. 47, AZP 16-16/31
166. Dygowo, stan. 26, AZP 15-17/106
167. Dygowo, stan. 25, AZP 15-17/7
168. Dygowo, stan. 35, AZP 15-17/13
169. Dygowo, stan. 34, AZP 15-17/12
170. Dygowo, stan. 33, AZP 15-17/11
171. Dygowo, stan. 30, AZP 15-17/8
172. Dygowo, stan. 32, AZP 15-17/10
173. Dygowo, stan. 31, AZP 15-17/9

174. Dygowo, stan. 6, AZP 15-17/1
175. Dygowo, stan. 7, AZP 15-17/2
176. Dygowo, stan. 10, AZP 15-17/3
177. Dygowo, stan. 13, AZP 15-17/5
178. Dygowo, stan. 14, AZP 15-17/6
179. Dygowo, stan. 12, AZP 15-17/4
180. Dygowo, stan. 8, AZP 15-16/34
181. Dygowo, stan. 39, AZP 15-16/38
182. Dygowo, stan. 38, AZP 15-16/37
183. Dygowo, stan. 36, AZP 15-16/35
184. Dygowo, stan. 37, AZP 15-16/36
185. Dygowo, stan. 41, AZP 16-16/25
186. Dygowo, stan. 40, AZP 16-16/24
187. Dygowo, stan. 42, AZP 16-16/26
188. Dygowo, stan. 43, AZP 16-16/27
189. Stojkowo, stan. 12, AZP 15-17/155
190. Stojkowo, stan. 13, AZP 15-17/156
191. Stojkowo, stan. 14, AZP 15-17/157
192. Stojkowo, stan. 15, AZP 15-17/158
193. Stojkowo, stan. 16, AZP 15-17/159
194. Stojkowo, stan. 27, AZP 15-17/170
195. Stojkowo, stan. 36, AZP 15-16/82
196. Stojkowo, stan. 35, AZP 15-16/81
197. Stojkowo, stan. 1, AZP 15-17/144
198. Stojkowo, stan. 2, AZP 15-17/145
199. Stojkowo, stan. 3, AZP 15-17/146
200. Stojkowo, stan. 4, AZP 15-17/147
201. Stojkowo, stan. 6, AZP 15-17/149
202. Stojkowo, stan. 5, AZP 15-17/148
203. Stojkowo, stan. 9, AZP 15-17/152
204. Stojkowo, stan. 10, AZP 15-17/153
205. Stojkowo, stan. 11, AZP 15-17/154
206. Stojkowo, stan. 31, AZP 15-17/174
207. Stojkowo, stan. 30, AZP 15-17/173
208. Stojkowo, stan. 29, AZP 15-17/172
209. Stojkowo, stan. 17, AZP 15-17/160
210. Stojkowo, stan. 18, AZP 15-17/161
211. Stojkowo, stan. 19, AZP 15-17/162
212. Stojkowo, stan. 20, AZP 15-17/163
213. Stojkowo, stan. 21, AZP 15-17/164
214. Stojkowo, stan. 22, AZP 15-17/165
215. Stojkowo, stan. 23, AZP 15-17/166
216. Stojkowo, stan. 24, AZP 15-17/167
217. Stojkowo, stan. 25, AZP 15-17/1168
218. Stojkowo, stan. 26, AZP 15-17/169
219. Stojkowo, stan. 28, AZP 15-17/171
220. Gąskowo, stan. 12, AZP 15-17/25
221. Gąskowo, stan. 5, AZP 15-17/18
222. Gąskowo, stan. 4, AZP 15-17/17
223. Gąskowo, stan. 10, AZP 15-17/23
224. Gąskowo, stan. 11, AZP 15-17/24
225. Gąskowo, stan. 3, AZP 15-17/16
226. Gąskowo, stan. 23, AZP 15-17/36
227. Gąskowo, stan. 2, AZP 15-17/15
228. Gąskowo, stan. 21, AZP 15-17/34
229. Gąskowo, stan. 17, AZP 15-17/30
230. Gąskowo, stan. 18, AZP 15-17/31
231. Gąskowo, stan. 15, AZP 15-17/28
232. Gąskowo, stan. 16, AZP 15-17/29
233. Gąskowo, stan. 14, AZP 15-17/27

234. Gąskowo, stan. 13, AZP 15-17/26
235. Gąskowo, stan. 19, AZP 15-17/32
236. Gąskowo, stan. 20, AZP 15-17/33
237. Gąskowo, stan. 24, AZP 15-17/37
238. Gąskowo, stan. 22, AZP 15-17/35
239. Gąskowo, stan. 8, AZP 15-17/21
240. Gąskowo, stan. 7, AZP 15-17/20
241. Gąskowo, stan. 9, AZP 15-17/22
242. Gąskowo, stan. 6, AZP 15-17/19
243. Połomino, stan. 3, AZP 15-17/75
244. Połomino, stan. 4, AZP 15-17/76
245. Połomino, stan. 1, AZP 15-17/73
246. Połomino, stan. 5, AZP 15-17/77
247. Połomino - Rusowo, stan. 18, AZP 15-17/102
248. Połomino - Rusowo, stan. 19, AZP 15-17/103
249. Połomino, stan. 10, AZP 15-17/82
250. Połomino, stan. 9, AZP 15-17/81
251. Połomino, stan. 6, AZP 15-17/78
252. Połomino, stan. 7, AZP 15-17/79
253. Połomino, stan. 2, AZP 15-17/80
254. Połomino, stan. 8, AZP 15-17/85
255. Połomino - Rusowo, stan. 1, AZP 15-17/85
256. Połomino - Rusowo, stan. 21, AZP 15-17/105
257. Połomino - Rusowo, stan. 20, AZP 15-17/104
258. Jazy, stan. 4, AZP 16-17/27
259. Jazy, stan. 5, AZP 16-17/26
260. Jazy, stan. 9, AZP 16-17/25
261. Jazy, stan. 10, AZP 16-17/24
262. Jazy, stan. 1a, AZP 16-17/23
263. Jazy, stan. 27, AZP 16-17/22
264. Jazy, stan. 12, AZP 15-17/38
265. Jazy, stan. 22, AZP 15-17/39
266. Jazy, stan. 23, AZP 15-17/40
267. Jazy, stan. 24, AZP 15-17/41
268. Jazy, stan. 25, AZP 16-17/40
269. Jazy, stan. 26, AZP 16-17/41
270. Jazy, stan. 13, AZP 16-17/39
271. Jazy, stan. 14, AZP 16-17/38
272. Jazy, stan. 18, AZP 16-17/37
273. Jazy, stan. 1, AZP 16-17/43
274. Jazy, stan. 17, AZP 16-17/36
275. Jazy, stan. 16, AZP 16-17/34
276. Jazy, stan. 15, AZP 16-17/33
277. Jazy, stan. 19, AZP 16-17/35
278. Jazy, stan. 11, AZP 16-17/42
279. Jazy, stan. 2, AZP 16-17/30
280. Jazy, stan. 3, AZP 16-17/31
281. Jazy, stan. 2a, AZP 16-17/29
282. Jazy, stan. 8, AZP 16-17/28
283. Jazy, stan. 20, AZP 16-17/32
284. Piotrowice, stan. 20, AZP 16-17/65
285. Piotrowice, stan. 1, AZP 16-17/46
286. Piotrowice, stan. 23, AZP 17-17/107
287. Piotrowice, stan. 21, AZP 17-17/105
288. Piotrowice, stan. 27, AZP 17-17/111
289. Piotrowice, stan. 26, AZP 17-17/110
290. Piotrowice, stan. 2a, AZP 16-17/47
291. Piotrowice, stan. 3a, AZP 16-17/48
292. Piotrowice, stan. 7, AZP 16-17/49
293. Piotrowice, stan. 5, AZP 16-17/51

294. Piotrowice, stan. 6, AZP 16-17/50
295. Piotrowice, stan. 2, AZP 16-17/52
296. Piotrowice, stan. 4, AZP 16-17/53
297. Piotrowice, stan. 3, AZP 16-17/56
298. Piotrowice, stan. 1a, AZP 16-17/54
299. Piotrowice, stan. 8, AZP 16-17/55
300. Piotrowice, stan. 9, AZP 16-17/57
301. Piotrowice, stan. 15, AZP 16-17/61
302. Piotrowice, stan. 16, AZP 16-17/62
303. Piotrowice, stan. 17, AZP 16-17/58
304. Piotrowice, stan. 18, AZP 16-17/63
305. Piotrowice, stan. 19, AZP 16-17/64
306. Piotrowice, stan. 10, AZP 16-17/59
307. Piotrowice, stan. 13, AZP 16-17/60
308. Piotrowice, stan. 12, AZP 17-17/103
309. Piotrowice, stan. 11, AZP 17-17/102
310. Piotrowice, stan. 14, AZP 17-17/104
311. Piotrowice, stan. 25, AZP 17-17/109
312. Piotrowice, stan. 24, AZP 17-17/108
313. Piotrowice, stan. 22, AZP 17-17/106
- 314. Kłopotowo, stan. 2, AZP 16-17/73, nr rej. 750 z dn. 25.07.1969r.**
- 315. Kłopotowo, stan. 1, AZP 16-17/72, nr rej. 749 z dn. 25.07.1969r.**
316. Kłopotowo, stan. 6, AZP 16-17/71
317. Kłopotowo, stan. 7, AZP 16-17/70
318. Kłopotowo, stan. 5, AZP 16-17/69
319. Kłopotowo, stan. 8, AZP 16-17/68
320. Kłopotowo, stan. 11, AZP 17-17/73
321. Kłopotowo, stan. 12, AZP 17-17/74
322. Kłopotowo, stan. 25, AZP 17-17/76
323. Kłopotowo, stan. 24, AZP 17-17/76
324. Kłopotowo, stan. 10, AZP 16-17/66
325. Kłopotowo, stan. 9, AZP 16-17/67
326. Wrzosowo, stan. 22, AZP 16-18/47
327. Wrzosowo, stan. 23, AZP 16-18/48
328. Wrzosowo, stan. 25, AZP 16-18/49
329. Wrzosowo, stan. 24, AZP 16-18/50
330. Wrzosowo, stan. 26, AZP 16-18/51
331. Wrzosowo, stan. 27, AZP 16-18/52
332. Wrzosowo, stan. 19, AZP 16-17/16
333. Wrzosowo, stan. 9, AZP 16-17/5
334. Wrzosowo, stan. 10, AZP 16-17/6
335. Wrzosowo, stan. 20, AZP 16-17/15
336. Wrzosowo, stan. 8, AZP 16-17/3
337. Wrzosowo, stan. 7, AZP 16-17/7
338. Wrzosowo, stan. 6, AZP 16-17/8
339. Wrzosowo, stan. 2, AZP 16-17/12
340. Wrzosowo, stan. 1, AZP 16-17/13
341. Wrzosowo, stan. 3, AZP 16-17/11
342. Wrzosowo, stan. 14, AZP 16-17/21
343. Wrzosowo, stan. 15, AZP 16-17/20
344. Wrzosowo, stan. 16, AZP 16-17/19
345. Wrzosowo, stan. 17, AZP 16-17/18
346. Wrzosowo, stan. 18, AZP 16-17/17
347. Wrzosowo, stan. 4, AZP 16-17/9
348. Wrzosowo, stan. 5, AZP 16-17/10
349. Wrzosowo, stan. 12, AZP 16-17/2
350. Wrzosowo, stan. 11, AZP 16-17/4
351. Wrzosowo, stan. 21, AZP 16-17/14
352. Wrzosowo, stan. 13, AZP 16-17/1
353. Łykowo, stan. 21, AZP 16-18/42

354. Łykowo, stan. 22, AZP 16-18/41
355. Łykowo, stan. 20, AZP 16-18/40
356. Łykowo, stan. 16, AZP 16-18/39
357. Łykowo, stan. 19, AZP 16-18/43
358. Łykowo, stan. 17, AZP 16-18/44
359. Łykowo, stan. 8, AZP 16-18/35
360. Łykowo, stan. 9, AZP 16-18/34
361. Łykowo, stan. 6, AZP 16-18/33
362. Łykowo, stan. 7, AZP 16-18/32
363. Łykowo, stan. 4, AZP 16-18/31
364. Łykowo, stan. 5, AZP 16-18/30
365. Łykowo, stan. 3, AZP 16-18/29
366. Łykowo, stan. 15, AZP 16-18/38
367. Łykowo, stan. 13, AZP 16-18/37
368. Łykowo, stan. 23, AZP 16-18/36
369. Łykowo, stan. 18, AZP 16-18/45
370. Skoczewko, stan. 19, AZP 16-18/62
371. Skoczewko, stan. 18, AZP 16-18/63
372. Skoczewko, stan. 17, AZP 16-18/64
373. Skoczewko, stan. 16, AZP 16-18/65
374. Skoczewko, stan. 8, AZP 16-18/67
375. Skoczewko, stan. 5, AZP 16-18/75
376. Skoczewko, stan. 1, AZP 16-18/53
377. Skoczewko, stan. 2, AZP 16-18/54
378. Skoczewko, stan. 4, AZP 16-18/55
379. Skoczewko, stan. 9, AZP 16-18/69
380. Skoczewko, stan. 10, AZP 16-18/70
381. Skoczewko, stan. 21, AZP 16-18/59
382. Skoczewko, stan. 23, AZP 16-18/61
383. Skoczewko, stan. 24, AZP 16-18/60
384. Skoczewko, stan. 22, AZP 16-18/57
385. Skoczewko, stan. 20, AZP 16-18/58
386. Skoczewko, stan. 3, AZP 16-18/56
387. Skoczewko, stan. 15, AZP 16-18/66
388. Skoczewko, stan. 11, AZP 16-18/68
389. Skoczewko, stan. 7, AZP 16-18/72
390. Skoczewko, stan. 6, AZP 16-18/71
391. Skoczewko, stan. 12, AZP 16-18/73
392. Skoczewko, stan. 13, AZP 16-18/74
393. Skoczewko, stan. 14, AZP 16-18/76
394. Skoczów, stan. 11, AZP 16-18/44
395. Skoczów, stan. 10, AZP 16-18/43
396. Skoczów, stan. 9, AZP 16-18/42
397. Skoczów, stan. 8, AZP 16-18/41
398. Skoczów, stan. 33, AZP 16-18/52
399. Skoczów, stan. 34, AZP 16-18/53
400. Skoczów, stan. 21, AZP 16-18/83
401. Skoczów, stan. 22, AZP 16-18/82
402. Skoczów, stan. 23, AZP 16-18/81
403. Skoczów, stan. 24, AZP 16-18/80
404. Skoczów, stan. 27, AZP 16-18/79
405. Skoczów, stan. 26, AZP 16-18/78
406. Skoczów, stan. 25, AZP 16-18/77
407. Skoczów, stan. 30, AZP 16-18/89
408. Skoczów, stan. 20, AZP 16-18/88
409. Skoczów, stan. 19, AZP 16-18/87
410. Skoczów, stan. 28, AZP 16-18/90
411. Skoczów, stan. 29, AZP 16-18/91
412. Skoczów, stan. 18, AZP 16-18/86
413. Skoczów, stan. 17, AZP 16-18/85

414. Skoczów, stan. 16, AZP 16-18/84
415. Skoczów, stan. 12, AZP 15-18/45
416. Skoczów, stan. 37, AZP 15-18/56
417. Skoczów, stan. 16, AZP 15-18/49
418. Skoczów, stan. 14, AZP 15-18/47
419. Skoczów, stan. 13, AZP 15-18/46
420. Skoczów, stan. 15, AZP 15-18/48
421. Skoczów, stan. 36, AZP 15-18/55
422. Skoczów, stan. 38, AZP 15-18/57
423. Skoczów, stan. 35, AZP 15-18/54
424. Skoczów, stan. 39, AZP 15-18/58
425. Skoczów, stan. 3, AZP 15-18/36
426. Skoczów, stan. 2, AZP 15-18/35
427. Skoczów, stan. 1, AZP 15-18/34
428. Skoczów, stan. 5, AZP 15-18/38
429. Skoczów, stan. 4, AZP 15-18/37
430. Skoczów, stan. 6, AZP 15-18/39
431. Skoczów, stan. 7, AZP 15-18/40
432. Skoczów, stan. 31, AZP 15-18/50
433. Skoczów, stan. 32, AZP 15-18/51
434. Skoczów, stan. 40, AZP 15-18/59

Załącznik nr 4

Przykładowe kryteria prowadzenia oceny realizacji programu opieki

W ramach priorytetu I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy

- Poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami
- Wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inne mierniki) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów
- Wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom
- Zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi
- Inne

W ramach priorytetu II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

- Poziom (w %) objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego
- Liczba utworzonych parków kulturowych
- Liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych
- Liczba wniosków o uznanie obiektów i obszarów za pomniki historii
- Zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi
- Inne

W ramach priorytetu III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości

- Liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego)
- Liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy
- Liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych, konnych, wodnych
- Liczba opracowanych, wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników)
- Liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej
- Liczba osób zwiedzających muzea, skanseny, izby regionalne itp.
- Liczba szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego
- Inne

Załącznik nr 5

PRZYKŁAD UCHWAŁY, WNIOSKU I SPRAWOZDANIA Z WYKONANYCH PRAC

Uchwała nr / /

Rady Gminy .....

z dnia .....

w sprawie przyjęcia zasad i trybu udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków

Na podstawie art. 14 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.), art. 81 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.)

Rada Gminy ..... uchwała, co następuje:

§ 1

1. Z budżetu gminy mogą być udzielane dotacje celowe na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach ruchomych i nieruchomych, wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze gminy .....

2. Celem dotacji jest wspieranie i uzupełnianie działań właścicieli lub posiadaczy zabytków dla zapewnienia ochrony i konserwacji wartościowych elementów substancji zabytkowej.

§ 2

1. Dotacja może być udzielona każdemu, kto jest właścicielem lub posiadaczem zabytku, o którym mowa w § 1 ust. 1, z wyłączeniem zabytków będących w posiadaniu jednostek organizacyjnych zaliczanych do sektora finansów publicznych, które są finansowane ze środków finansowych przyznanych odpowiednio przez dysponentów części budżetowych bądź jednostki samorządu terytorialnego, którym podlegają te jednostki.

2. Dotacja mogą być udzielone na dofinansowanie nakładów koniecznych do wykonania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach określonych w § 1, ust. 1, ustalonych na podstawie kosztorysu i programu prac zatwierdzonego przez właściwe organy konserwatorskie.

§ 3

1. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków może obejmować nakłady konieczne na:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich, architektonicznych lub archeologicznych,
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego,
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenia w zakresie niezbędnym w celu zachowania tego zabytku,
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i detali architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego budynku kolorystyki,
- 10) odtworzenie zniszczonej części zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji,
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi,
- 12) wymianę lub remont więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- 13) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które mają oryginalne, wykonane z drewna części składowe,
- 14) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- 15) uzupełnienie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych,
- 16) rewaloryzację zabytkowych parków, ogrodów lub zieleni publicznej,
- 18) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7–15,
- 19) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

2. Przeprowadzenie prac lub robót, o których mowa w pkt. 1-17, wymaga wyłonienia ich wykonawcy na podstawie ustawy z dnia 29 stycznia 2004 roku – Prawo zamówień publicznych (Dz.U. z 2006 r. Nr 164, poz. 1163 z późn. zm.).

3. Prowadzenie prac konserwatorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.).

§ 4

1. Dotacja może być udzielona w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, w zależności od środków zaplanowanych w budżecie gminy.

2. W szczególnych przypadkach, jeżeli zabytek, o którym mowa w ust. 1, posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową, albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, dotacja może być udzielona do wysokości 100% nakładów na wykonanie tych prac lub robót.

3. W przypadku, jeżeli stan zachowania zabytku, o którym mowa w § 1 ust. 1, wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, dotacja może być również udzielona do wysokości 100% nakładów na wykonanie tych prac lub robót.

§ 5

Łączna kwota dotacji udzielonych ze środków publicznych na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, o którym mowa w § 1, ust. 1, nie może przekraczać 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

§ 6

1. Udzielenie dotacji może nastąpić po złożeniu przez właściciela lub posiadacza zabytku wniosku w tej sprawie do wójta (burmistrza, prezydenta) ..... za pośrednictwem Wydziału ..... Wnioski należy składać w terminie do ..... każdego roku poprzedzającego rok realizacji prac lub robót według wzoru stanowiącego załącznik nr 2 do niniejszej uchwały.

2. Termin, o którym mowa w ust. 1, nie ma zastosowania w przypadku ubiegania się o dotacje na prace interwencyjne wynikające z zagrożenia zabytku.

3. Wnioski o przyznanie dotacji opiniuje komisja powołana przez Radę Gminy ..... w formie uchwały.

4. Regulamin pracy komisji, o której mowa w ust. 3, stanowi załącznik nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 7

1. Rada Gminy ....., w miarę posiadanych środków, ustala w budżecie gminy wysokość wydatków przeznaczonych na dotacje.

2. Rada Gminy ..... udziela dotacji na przeprowadzenie prac lub robót w drodze uchwały.

§ 8

Przekazanie dotacji następuje na podstawie umowy określającej w szczególności:

1) zakres planowanych prac lub robót oraz termin ich realizacji,

2) wysokość udzielonej dotacji oraz termin i tryb jej płatności,

3) tryb kontroli wykonania umowy,

4) sposób i termin rozliczania dotacji,

5) przyczyny, warunki, sposób i termin zwrotu dotacji,

6) zobowiązanie podmiotu dotowanego do stosowania przepisów ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (Dz.U. z 2006 r. Nr 164, poz. 1163 z późn. zm.);

7) zobowiązanie podmiotu dotowanego do niezbywania zabytku odnowionego w ramach przyznanej dotacji w ciągu 3 lat od daty rozliczenia dotacji.

§ 9

Rozliczenie końcowe realizacji zadania następuje w sposób i w terminach określonych w umowie, które podmiot dotowany składa w Wydziale ..... według wzoru stanowiącego załącznik nr 3 do niniejszej uchwały.

§ 10.

1. Wydział ..... prowadzi dokumentację udzielonych dotacji oraz informuje o tym inne organy uprawnione do udzielania dotacji na prace lub roboty przy zabytkach.
2. Wydział ..... ogłasza na tablicy ogłoszeń Urzędu uchwałę o przyznaniu dotacji.
3. Każdemu przysługuje prawo wglądu do dokumentacji, o której mowa w ust. 1, na zasadach określonych w przepisach dotyczących dostępu do informacji publicznej.

§ 11

Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa.....

UZASADNIENIE

.....
.....
.....

Załącznik nr 1 do uchwały nr...../
...../.... Rady Gminy .....
z dnia ..... r.

REGULAMIN PRACY KOMISJI

rozpatrującej wnioski o udzielenie dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze gminy ....., niestanowiących własności gminy.

§ 1

Wójt (burmistrz, prezydent)....., powołując komisję, określi jej szczegółowe zasady działania i kryteria, jakimi powinna kierować się przy rozpatrywaniu wniosków.

§ 2

Podstawę pracy komisji stanowią udokumentowane wnioski podmiotów uprawnionych złożone w terminie określonym w uchwale. Wnioski złożone po terminie lub niekompletne nie będą rozpatrywane.

§ 3

Do zadań komisji należy:

- 1) opiniowanie wniosków o przyznanie dotacji na prowadzone prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- 2) opiniowanie wniosków o przyznanie dotacji na prace interwencyjne wynikające z zagrożenia zabytku wpisanego do rejestru zabytków.

§ 4

1. Komisja dokonuje oceny wniosków według następujących kryteriów:

- 1) dostępność zabytku dla ogółu społeczności lokalnej i turystów oraz rola zabytku w kształtowaniu przestrzeni publicznej,
  - 2) promowanie kultury oraz historii regionu,
  - 3) ranga zabytkowo-artystyczna obiektu,
  - 4) stan zachowania obiektu,
  - 5) fakt kontynuowania prac,
  - 6) wysokość zaangażowanych środków własnych,
  - 7) ocena realności wykonania planowanych prac w świetle przewidywanych kosztów,
  - 8) zgodność z gminnym programem opieki nad zabytkami.
2. Preferuje się prace kompleksowe, możliwe do realizacji w ciągu 1 roku.

§ 5

1. Komisja pracuje na posiedzeniach, którym przewodniczy dyrektor Wydziału ....., zwany dalej przewodniczącym.
2. Posiedzenia komisji zwołuje przewodniczący.

§ 6

1. Komisja podejmuje decyzje w głosowaniu jawnym, przy obecności całego jej składu, zwykłą większością głosów.
2. Przewodniczący przedkłada wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi)..... wykaz zawierający zestawienie pozytywnie przez nią zaopiniowanych wniosków, na które może być udzielona dotacja.
3. Protokoły z posiedzeń komisji oraz wykaz, o którym mowa w ust. 2, podpisuje przewodniczący.

§ 7.

Obsługę administracyjno-techniczną zapewnia Wydział .....

Załącznik nr 2 do uchwały nr...../...../.....
Rady Gminy.....
z dnia.....r.

**WNIOSEK O UDZIELENIE DOTACJI NA PRACE KONSERWATORSKIE,
RESTAURATORSKIE LUB ROBOTY BUDOWLANE PRZY ZABYTKU
WPISANYM DO REJESTRU**

I. PODSTAWOWE INFORMACJE O ZABYTKU I WNIOSKODAWCY

A. DANE O ZABYTKU

1. NAZWA ZABYTKU

.....
.....

2. DANE O ZABYTKU

nr w rejestrze zabytków:

.....
wpis z dnia:

3. DOKŁADNY ADRES ZABYTKU LUB MIEJSCE JEGO PRZECHOWYWANIA

.....
.....

4. UZASADNIENIE istotnego znaczenia historycznego, artystycznego lub naukowego zabytku dla regionu

.....
.....
.....

B. WNIOSKODAWCA

1. IMIE I NAZWISKO/NAZWA

.....
.....

2. ADRES/SIEDZIBA/GMINA/POWIAT

.....
.....

3. NR NIP: .....

4. INNE DANE (dot. jednostek organizacyjnych)

1) FORMA PRAWNA .....

2) NAZWA I NR REJESTRU .....

DATA WPISU DO REJESTRU / EWIDENCJI .....

NR REGON .....

OSOBY UPOWANIONE DO REPREZENTOWANIA WNIOSKODAWCY (zgodnie z danymi rejestrowymi)

.....
.....

BANK (nazwa, adres) i NR KONTA WNIOSKODAWCY

.....
.....

C. TYTUŁ DO WŁADANIA ZABYTKIEM

(własność, użytkowanie wieczyste, dzierżawa, inne)

Dla nieruchomości prowadzona jest przez Sad Rejonowy .....

.....
księga wieczysta nr .....

(w przypadku braku księgi wieczystej) zbiór dokumentów .....

D. UZYSKANE POZWOLENIA

1. Pozwolenie na przeprowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku

wydane przez: .....

z dnia:.....

nr zezwolenia: .....

2. Pozwolenie na budowę

wydane przez:

z dnia: nr zezwolenia:

3. Zgłoszenie robót budowlanych

do.....

z dnia: .....

Zgłoszony/niezgłoszony przez organ sprzeciw: decyzja

nr.....

z dnia.....

II. SZCZEGÓLNE INFORMACJE O PRACACH LUB ROBOTACH

A. ZAKRES RZECZOWY PRAC LUB ROBÓT I ICH CHARAKTERYSTYKA

.....
.....
.....
.....
.....

B. UZASADNIENIE CELOWOSCI PRAC LUB ROBÓT

.....
.....
.....

C. TERMIN REALIZACJI (planowany termin rozpoczęcia i zakończenia prac)

.....
.....

D. PRZEWIDYWANE KOSZTY REALIZACJI PRAC LUB ROBÓT ORAZ ŹRÓDŁA ICH FINANSOWANIA

Przewidywane koszty realizacji prac lub robót oraz źródła ich sfinansowania

Zakres rzeczowy // Kwota // Udział w całości kosztów (w %)

Ogółem .....// .....// .....

Przedmiot i kwota wnioskowanego dofinansowania .....// .....// .....

Finansowe środki własne wnioskodawcy .....// .....// .....

Udział Śródków pozyskanych z:

budżetu państwa .....// .....// .....

wojewódzkiego konserwatora zabytków .....// .....// .....

budżetów jednostek samorządu terytorialnego .....// .....// .....

innych źródeł (należy wskazać) .....// .....// .....

E. HARMONOGRAM I PRELIMINARZ CAŁKOWITYCH KOSZTÓW ZADANIA WRAZ ZE ŹRÓDŁAMI FINANSOWANIA

Termin przeprowadzenia prac // Rodzaj prac konserwator. //Koszt ogółem (zł)

.....
.....

Koszty z podziałem na źródła finansowania:

Dotacja samorządu województwa // Środki własne // Inne źródła

.....
.....

III. INFORMACJE DODATKOWE DOTYCZĄCE WNIOSKODAWCY

Wykaz wykonanych przez wnioskodawcę w ostatnich 3 latach prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku nieruchomym/ruchomym, wpisanym do rejestru zabytków, z podaniem wysokości wydatków poniesionych na ich przeprowadzenie, w tym sfinansowanych ze środków publicznych:

Rok .....

Zakres wykonanych prac .....

Poniesione wydatki .....

Dotacje ze środków publicznych (wysokość, źródło i przeznaczenie)

.....
.....

IV. WYKAZ DOKUMENTÓW WYMAGANYCH PRZY SKŁADANIU WNIOSKU

- 1) Potwierdzona za zgodność z oryginałem kserokopia decyzji o wpisie do rejestru zabytków obiektu, którego dotyczą prace lub roboty.
- 2) Dokument potwierdzający tytuł władania zabytkiem (np. aktualny wypis z rejestru gruntów lub aktualny odpis z księgi wieczystej, akt notarialny).
- 3) Decyzja właściwego organu ochrony zabytków zezwalająca na przeprowadzenie prac lub robót oraz projekt i pozwolenie na budowę, gdy wniosek dotyczy prac lub robót przy zabytku nieruchomym lub program prac przy zabytku ruchomym.
- 4) Pozwolenie na budowę, jeżeli wskazane/planowane prace lub roboty wymagają, w myśl obowiązującego stanu prawnego, uzyskania takiego pozwolenia ewentualnie zgłoszenie robót budowlanych i informacja o zgłoszonym/niezgłoszonym przez organ sprzeciwie.
- 5) Fotograficzna dokumentacja zabytku.
- 6) Informacja o wnioskach o udzielenie dotacji skierowanych do innych organów.
- 7) Informacja o zgodności z lokalnym i wojewódzkim programem opieki nad zabytkami.
- 8) Oświadczenie wnioskodawcy o niezaleganiu z płatnościami na rzecz podmiotów publiczno-prawnych.
- 9) W przypadku, gdy wnioskodawca jest przedsiębiorca, do wniosku o udzielenie dotacji należy dołączyć informacje o pomocy publicznej otrzymanej przed dniem złożenia wniosku – sporządzona w zakresie i według zasad określonych w art. 37 ustawy z dnia 30 kwietnia 2004 r. o postępowaniu w sprawach dotyczących pomocy publicznej.
Dotacje są udzielane na zasadach określonych w uchwale Rady Gminy ..... nr .... / .... / .... z dnia ..... r. w sprawie przyjęcia zasad i trybu udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

W przypadku stwierdzenia, że we wniosku podano nieprawdziwe dane, wójt (burmistrz, prezydent) ..... zastrzega sobie prawo do żądania zwrotu przyznanych środków.

V. PODPISY

W przypadku otrzymania dotacji zobowiązuje się do wydatkowania przyznanych środków na realizację wskazanego zadania zgodnie z przepisami ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (Dz.U. z 2006 roku Nr 164, poz. 1163 ze zm.), ustawy z dnia 30 czerwca 2005 roku o finansach publicznych (Dz.U. Nr 249, poz. 2104 ze zm.) oraz ustawy z dnia 17 grudnia 2004 r. o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych (Dz.U. z 2005 r. Nr 14, poz. 114 ze zm.)

1. Podpis wnioskodawcy (osób uprawnionych do reprezentowania wnioskodawcy)

(podpisy)

Miejscowość, dnia.....

(pieczętki)

Oświadczam/my, _e:

Wszystkie podane we wniosku informacje są zgodne z aktualnym stanem prawnym i faktycznym.

.....
(pieczętka i podpisy)

2. Potwierdzenie przyjęcia wniosku wraz z załącznikami

data przyjęcia, osoba przyjmująca wniosek

- 5) Kserokopie faktur lub rachunków ze wskazaniem numeru księgowego, nazwy wydatku oraz jego kwoty wraz z opisem określającym wysokości środków lub dotacji finansujących dany rachunek lub fakturę i potwierdzenie zapłaty – wyciąg bankowy
- 6) Protokół z wyboru wykonawcy sporządzony zgodnie z wymogami ustawy - Prawo zamówień publicznych
- 7) Oświadczenie o zgodności dołączonych danych ze stanem faktycznym wraz z pouczeniem o odpowiedzialności z art. 233 kodeksu karnego
- 8) Fotograficzna dokumentacja zabytku po zakończeniu prac

Miejscowość, data.....
podpis/y, pieczęć .....

4. Ocena sprawozdania

A. Zakres merytoryczny

.....
.....
.....
.....

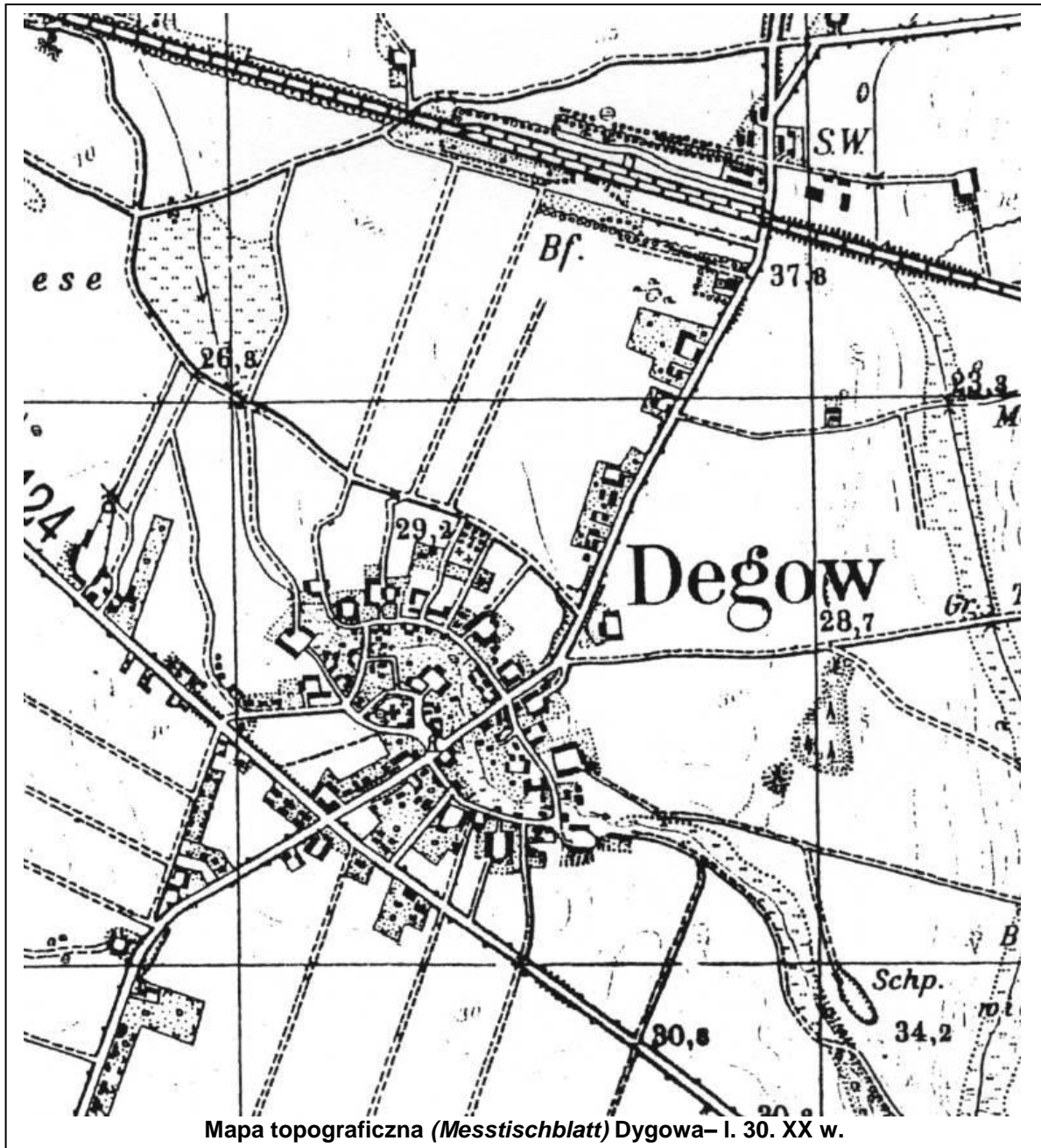
B. Zakres finansowy

.....
.....
.....
.....
.....

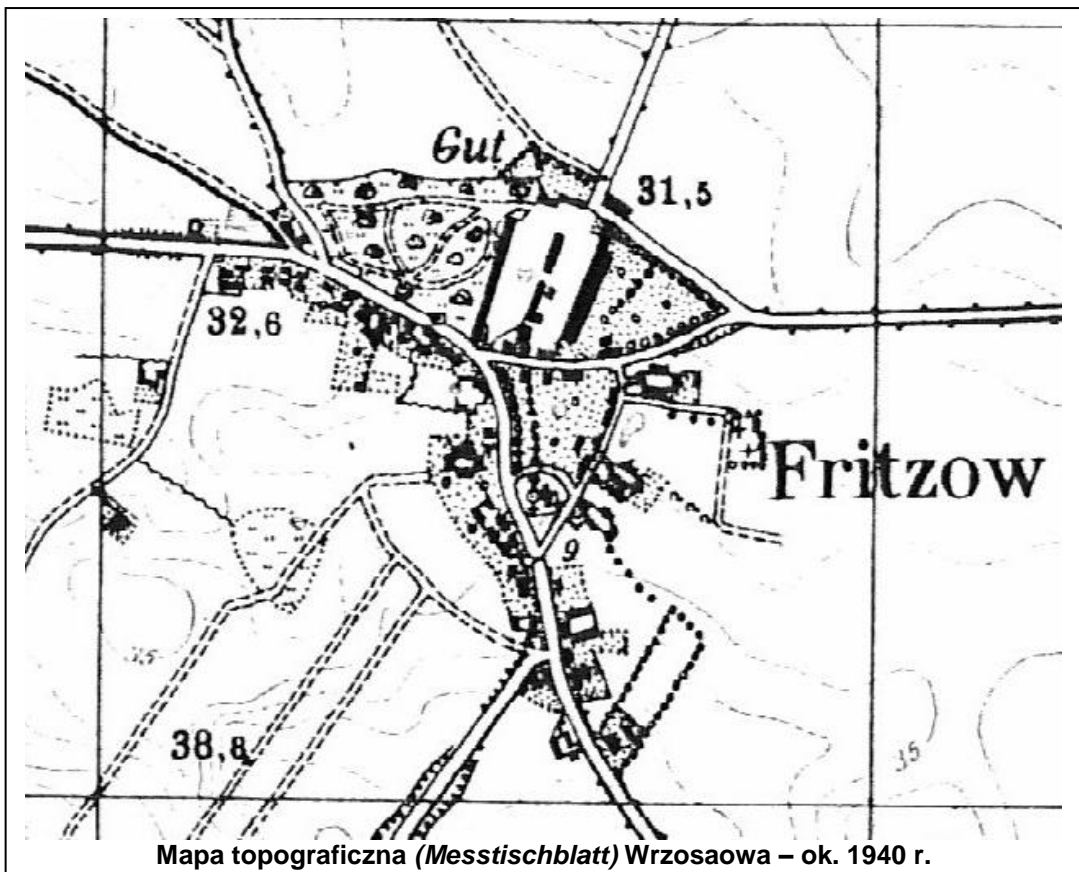
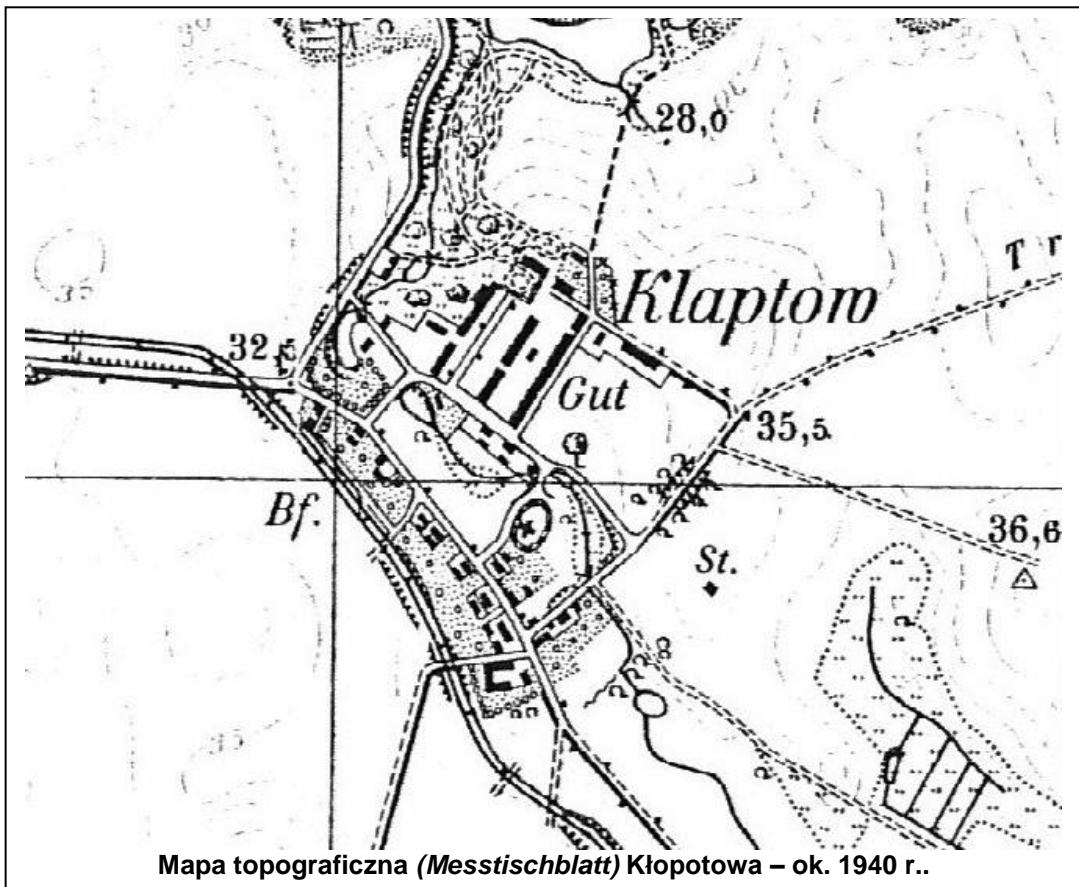
** Kserokopie potwierdzone przez wnioskodawcę za zgodność z oryginałem

*** O ile dokument nie był wymagany jako załącznik do wniosku o udzielenie dotacji lub wystąpiły zmiany

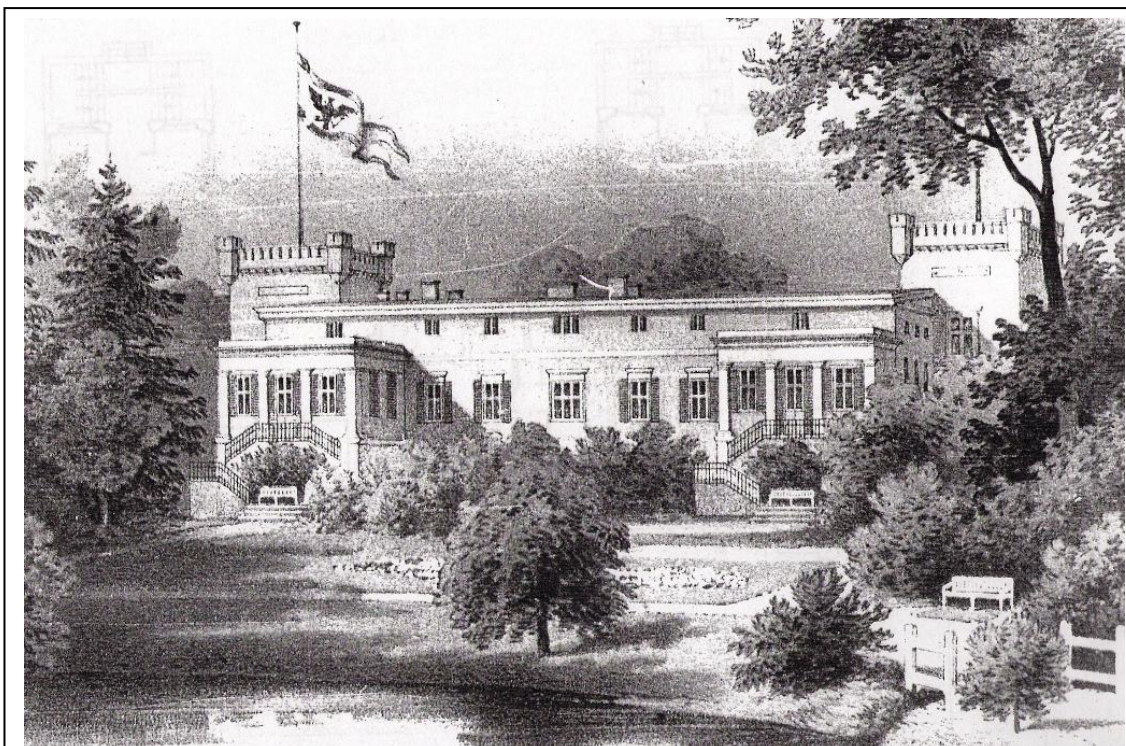
KARTOGRAFIA

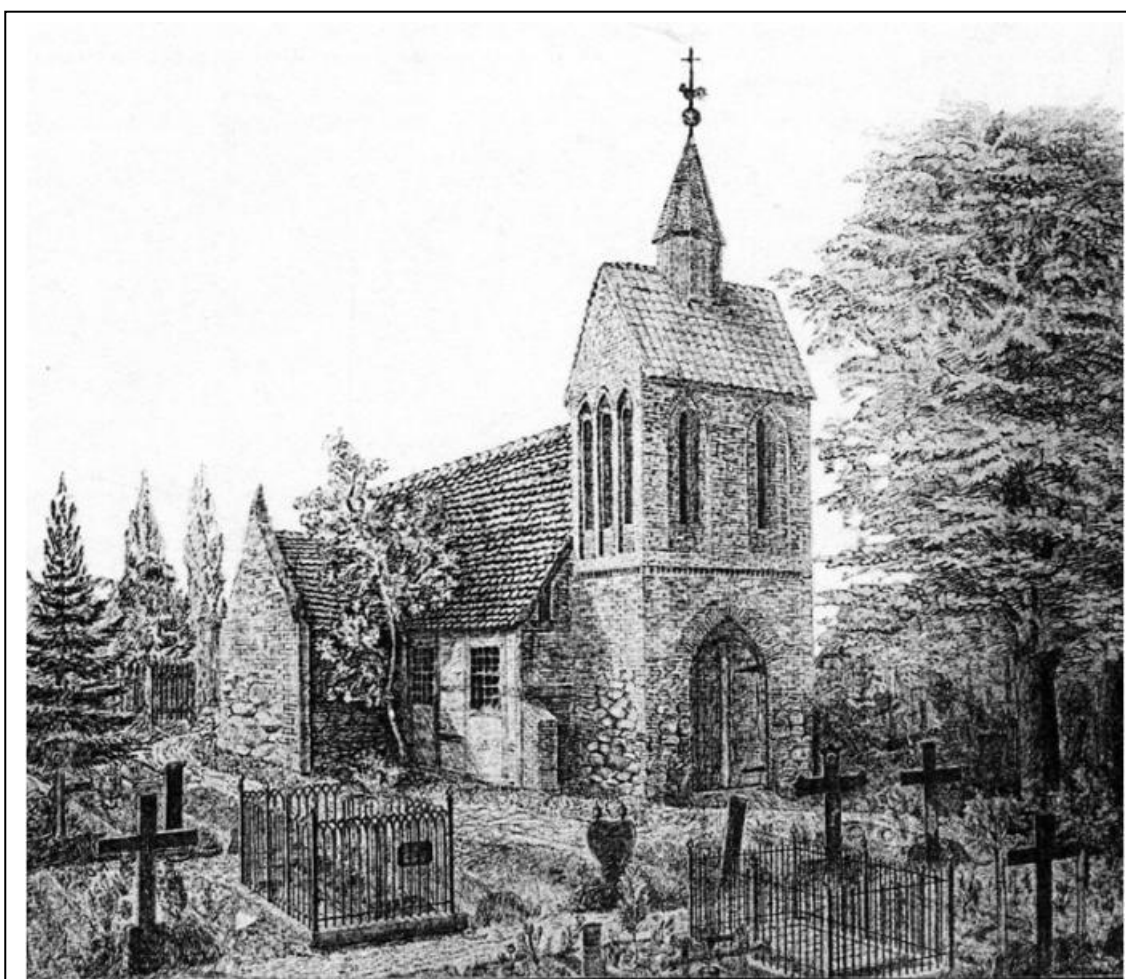
KARTOGRAFIA

IKONOGRAFIA

Skoczów - pałac - widok wg Dunckera (1867 r.)

Dygowo - dawny kościół - widok z ok. 1870 r.

IKONOGRAFIA

Dygowo - dworzec kolejowy - ok. 1910 r.

Dygowo - wiatrak paltrak - widok z 1962 r.

ILUSTRACJE
KOŚCIOŁY

Wrzosowo - kościół p.w. Przemienienia Pańskiego - XIII/XIV, XVI w.

Czernin - kościół p.w. Wniebowzięcia NMP - 2 poł. XIV, XV w.

KOŚCIOŁY

Świelubie - kościół p.w. św. Jana Apostoła i Ewangelisty - XV w.

Dygowo - kościół p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego z cmentarzem - 1880 r.

ILUSTRACJE
C M E N A R Z E

Kłopotowo - cmentarz przykościelny

Bardy - cmentarz poewangelicki, ob. lapidarium - 2 poł. XIX w.

C M E N A R Z E

ILUSTRACJE
DWORY – PAŁACE

Pustary - dwór - poł. XIX w.

Włóścibórz - dwór (ob. dwór) - poł. XIX, pocz. XX w.

DWORY – PAŁACE

Skoczów - pałac - 1838, 1908 r.

Kłopotowo - pałac - 1911 r.

ILUSTRACJE
PARKI

Skoczów - park pałacowy - poł. XIX w.

Wrzosowo - park pałacowy - pocz. XX w.

ILUSTRACJE
FOLWARKI

FOLWARKI

ILUSTRACJE
TECHNIKA - PRZEMYSŁ

Dygowo - dworzec kolejowy - kon. XIX w.

Wrzosowo - gorzelnia - pocz. XX w.

TECHNIKA - PRZEMYSŁ

ILUSTRACJE
INFRASTRUKTURA WIEJSKA

Dygowo - gospoda-światlica - pocz. XX w.

Czernin - sklep-światlica - pocz. XX w.

INFRASTRUKTURA WIEJSKA

ILUSTRACJE
ZABUDOWA MIESZKALNA

Dygowo, ul. Kołobrzaska 20-22 - dom cechowy - XVIII/XIX w.

Czernin 27 – dom mieszkalny – 1 poł. XIX w.

ZABUDOWA MIESZKALNA

ZABUDOWA MIESZKALNA

ZABUDOWA MIESZKALNA

Dygowo, ul. Główna 13 – dom (kamieniczka) ze sklepem – 1901 r.

Stojkowo 30-31 - dom mieszkalny – 1922 r.

ILUSTRACJE
ZABUDOWA GOSPODARCZA

Czernin 28 – obora – pocz. XX w.

Wrzosowo 35 – budynek inwentarski – I. 10. XX w.

ARCHEOLOGIA

